

Č A S O P I S
MAĆICY SERBSKEJE

1903.

Redaktor:

prof. dr. Ernst Muka,
komtur rjada sw. Sawy atd.

Lětník LVI.

Zešiwk I.

(Cyłego rjada číslo 108.)

Budyšin.
Z nakładem Maćicy Serbskeje.

Jan Herman Mrózak.

Č A S O P I S
MAĆICY SERBSKEJE

1903.

Redaktor:

prof. dr. Ernst Muka,
komtur rjada sw. Sawy atd.

Létnik LVI.

B u d y Š i n.
Z nakładem Maćicy Serbskeje.

Nastaše a rozwisē dolnoserbskego pšawopisa.

Napisal *G. Šícelo*, kand. min.

Rěc jo powiedane słowo. Chtož pótakem co pšawé pisaš, ten musy zapředka pšawé slyšaš a zapšíneš wšykne te zuki a wósebnosći, kótarež we słowe laže; pótom musy huzwoliš pšawe, to jo nejgódnejše znařeňa za kuždy zuk a naslědku musy něco wězeš wót słowowych kóřenow, aby pódobne zuki nězaměšał a wót pódobnych znařeňow huzběrał ten, kenž tym zukam pó jich kóřenu pšistoj.

Prédne serbske knigły buchu akle we 16. stolětach pisane. Tegdy knězachu se tak pořeňone nimske abo šwabachske pismiki, a z tymi samymi se pisašo a síščašo nic jano w nimskej rěcy, ale tež we latyńskaej, pôlskej, ceskej a drugich rěcach.

Južo pšez to buchu prédne serbske spisaře na nimske pismiki góñone, ale wóni mějachu pší tom dwóje hobspominaš; na prédnom až něby wósebnosći nimskeje rěcy, kótarež we serbskej žednogo pšawa námajú, serbskemu pismu pšiměšali, a na drugem, až by wósebnosći serbskeje rěcy kradu póznali a za ně te pšawe pismiki namakali. Take nimske wósebnosći su: 1) až se substantiva (wěcowniki) z wělikim pismikom zachopinaju; 2) až pismik h se třeba k znařeňu dlužkego a 3) až se konsonant dwójcy staja k znařeňu krotkego vokala. To wšykno jo za serbsku rěc nětřebne a něrědne. Wósebnosći serbskeje rěcy pak su: 1) změkněne*) vokalow (což w nimskej rěcy zewšym nějo), 2) rozdželeňe

*) Třeba jo bylo, za ten a pšiduey nastawk někotare hucone słowa měš, kótarež howacej we dolnej Łužycę znate nějsu. Tesame su pak nowe humyslone pak po górnoserbskem cyňone a daši su how zapisane:

pisaš: pismowstwo Literatur, spisowař Literat, Schriftsteller, spisař Verfasser eines einzelnen Aussatzes, rukopis die Handschrift, das Manuscript, pšawopis die Rechtschreibung, Orthographie, zapis, zapismo Verzeichniš.

mjazy šakimi sycawkami (sibilantes, Zifflautc); w nětejšem nimskem pismie maš jano ſ, þ (ſ), ž (ž), ſč, we serbskem pak z, s, c, ž, š, č, dž, dž; a 3) někotare wósebnosci we vokalach (ě, ó, i—y).

Historija serbskego pšawopisa togodla nam pokazujo, kak su toš te spomniete serbske wósebnosci dlej a wèecej se huznali a huznañenili, te nimske pak dlej a wèecej se hutłocily. We takem rozwišu mózomy rozdželiš tsi periody:

I. Zachopeńki, pytaña a hryptowańia 1548—1711.

II. Fabriciusowy duch we pšawopisu se kněžy 1709—1860.

III. Frycowy duch we pšawopisu se kněžy (1796) 1860 až do něta.

K tomu pśistupijo ako wósebny žél:

IV. pismo z łatyńskimi pismikami wót 1843 spóromie nimskemu.

I.

W lěse 1574 da Tšupcański faraf Albin Moller duchowne kjarliže šišćaś z katechismusom a krotkeju agendu. To su prēdne serbske šišćane knigły, a stajam je tež togodla doprědka, dokulž su po pšawopisu nejsnadnejše. Změkneńe vokalow Moller ze wšym nejo huznał abo šak nejo hoznañenil. Z welikimi pismikami pišo nic jano substantiva, ale tež mlogie druge słowa, pó nimskem tež konsonanty dwójcy pišo a staja h samo tam, zož jo krotki vokal. W nastupańu sycawkow pak a spomnetych šežkich vokalow jo bźez wšeje hobstawnosci. Wón pišo: ſ = ſ, þ, ž, ſč, ž, ſč; ſſ = ſ, þ, ž, ſč, ž, ſč; š (na koncu) = þ, ſč, ſč;

---

rěc: narěc der Dialetk, pódřec Unterdialetk, spisowna rěc abo pismowska rěc die Schriftsprache, rěcnica die Grammatik.

słowo: słownik das Wörterbuch, Lexikon.

změkneńe (die Erweitung eines Lautes), se stano pšež smužku = smužkowańe, pšež dypk = dypkowańe abo pšež j = jotowańe Jotierung.

zuk der Ton, nazukowaś betonen, wótzukowaś ablauten, den Ton irgendifwie verändern, nuancieren; samozuk der Selbstlaut, Vokal, sobuzuk der Mittlaut, Konsonant; nazněše der Ansaut, huzněše der Huzslaut.—sycawka der Zifflaut. kniglowána die Bibliothek. pšíkład & pokazmo das Beispiel. nastawk ilustracj.

ſč̄ = ſč, ſč̄, š, ſ, ſ; ſč̄ = ſč, ſč̄, ſ, ſ; ſč̄ = ſč̄ — ie = i, ě, y;
ij = i, ě, y; y = i, ě, y, j, ij; u = ó, u.

Pokazma: wħuda = wóda, Nħuſſniſiſ = nuznych, Jutħoſſo = jutšo, ſaſſo = źaſo, Schneba = z ňebla, ſenoffiſſu naſſe = kenož su naſſe.

Zachopének jo ſežki, musy se teke how groniš; ſežko jo Mollerou bylo pisaš, ſežko jo, joga pismo cytaš. Wón se za- perašo jano na nimski pšawopis, wót pótřebnosćow serbskeje rěcy ňejo nic hupytnuł a togodla tež némějašo za trěbne, druge słowjawske pisma hoglēdaš a z nich huknuš.

Hynacej běšo južo pšed nim Mikławš Jakubica se starał. Ten pšełožy w lěſe 1548 nowy testament do serbskeje rěcy. Bóžko ňebuchu te knigły tegdy ſišcane, ale lažy hyšči źinsa ako rukopis na kralojskej knigłowni w Barlińu. Jakubica mějašo dobre hucho a pytašo ſebe we pšawem žrědle pomoc. Pšeto Žož nimski pšawopis ňedosegašo, zezběra z pólskego a ceskego, což ſe jomu zezda. Weto pak tež pši ſíom wót jadnakosći a hob- ſtawnosći ţednogó grona ňejo. Joga wósebnejše znaimeňa ſu:

ſč̄ (pó nimskem) ſtoj jano za ſč̄, ſč̄, ſč̄, ſč̄,

ſſ (pó nimskem) = ſč̄ (rědko ſ),

ſ (pó ceskem) = ſč̄ (wótergi tež = ſ, ſč̄, ſ),

ž (pó ceskem) = ſč̄ (pšed twardym konson. = ſč̄, rědko = ſč̄, ſ),

c (pó ceskem) = ſč̄, cž pšed i (rědko dž),

ſč̄ (pó nimskem) = ſč̄, ſč̄,

cž (pó polskem) = cž, cž, dž, ſč̄ (po kons.), ſč̄,

ſč̄ (pó polskem) = ſč̄,

ſč̄cž (pó polskem) = ſč̄cž, ſč̄cž,

g = g (pó nimskem) j (pó ceskem, mijazy vokaloma),

y = i, y, j (po vokalach a w zachop.), ej, oy, uy, = ej, oj, uj,

ee = ě, ae = e, e = ě, 'e, e.

Pokazma: wotſoſč̄če ſhyczku neciftotu = wotložče ſycku ňecystotu, pčajſluchar = pšíſluchař, ſmrcz = smrcé, haſo = jako, wieſtchęſ = wězeć, wieſiſiſ = wižiš, zachowatcz = zachować.

Měke zuki jo Jakubica deře husluchał a pišo je teke we wěstej měre: pšed e ſtoja pismik i, ale jano na koñcu ſłow: doſtanje, poždrowieńie = dostańe, pozdrowienie; howacej wóſtawijo wón měke e bžez znaimeňa. Měke a, o, u pokazujo cesto, ale nic

pšecej z tym, až slězy togo vokala dwa dypka huſej smužki staja: žpittaná = spytańa, pčemencanie = pšeineńańe, pomenonie = poḿenieńone; wótkul jo Jakubica toś to znańe wezeł, niewěm.

Tež wósebnosciam nimskeje ręcy nějo wón se zamyliš dał: dwójaki konsonant se jano pórědko pišo a teje rownosći dlujkosé pokazujuce h; substantiva pak wětšy žel se zachopinaju z małkim pismikom.

Gdy bu Jakubicowy rukopis do Barlińa wótedany, to dře nichten niewě; lěc jo pérwej pšez něcejey ruce šeł, lěc buchu lekcyjony z nōgo wótpisowane, to dře nichten něhuslēži. Žiwno pak jo, až Andreas Tara, kenž jo 1610 katechismus síščaś dał, w někotarych wěcach kaž Jakubica pišo. Tež pši nōm namakajomy: ſč = č, š, ſč, ſč; ſč = ſč (wótergi = ſdž), ſj = þ; ſ = þ abo ſ (rědko ž, ſč) ee = ē abo 'c; g = g abo j.

Taka jadnakosé snaź z togo pšízo, až tež Tara jo ceske a pôlske (?) pisma znał. W někotarych drugich wěcach pak staja se wón wěcej na nimski pódložk: ž, tž, cž = ð (ž); ü = y, i = j (po vokalach: ai, ei, oí = aj, ej, oj). Jogo wósebnosć jo, až twarde „e“ na końcu słowow áh pišo: ſah = se, ſaffluſhionáh = zaslužone, ſcenecjáh pěneze.

Wažne jo wélgin, až Tara změkňeńe vokalow pišo: wón staja dypk abo (snaź dokulž síščař takich pismikow wéle němějašo) małke e na a, o, u a z tym płaśi ten vokal ako měki, wótergi pak teke ten pšíducy konsonant: Gohſpodár = gospodař, Seemá = zemja, gronónaeh = grońone, miň lubuiu = mňo lubuju, wotgrón = wótgroń. Ta slědna wósebnosć změkňeńia, pokazujo se pózdzej zasej we Frenchelowem g.-s.* pšawopisu a jo se w d.-s. how a tam žaržała až do přednych lětnikow „Žažnička“.

W nastupańu jotowańa słuša toś do teje periody hyšci Gabriela Fabričiusowy katechismus z lěta 1711. Z nōgo jo Hórník (w Časopisu 1870, 54) někotare słowa hupisał, z kóta-rychž južor se wiži, až jo jotowańe pla nōgo se cele po polskiem stanuło: Dupjenie, Krađnicije, dziaſejch = zaseś.

---

*) Skrotceńia: g.-s. = górnoserbski, d.-s. = dolnoserbski, na pš. = na pšiklad & na pok. = na pokazmo (zum Beispield).

II.

Pó takem casu šakorakego pytańa a hopytowańa pšíñase Gottlieb Fabricius 1709 wěstu hobstawnosć a pórěd do našego pšawopisa ze swójim Nowym Testamentom. Na tom, což běchu spisaře pśed nim hopacne cynili, móžašo huknuš a mimo togo běšo se we tom casu w Górnjej Łužyce pilne žělało a sísčało. W lěše 1670 běšo tam Michał Frenzel zél Nowego Testamenta pšełožył a sebe k tomu dobry a gódný pšawopis zestajał, kótaryž jo Fabriciusu wěsće tež znaty był. Daši jo tudy wotšíšcane, což Fabricius sam wót swojego pšawopisa groni w pśedsłowje k Nowemu Testamentu:

Es hat sich die in dem vor einigen Jahren edirten wendischen Catechismo eingeführte Schreibart wegen ihrer Deutlichkeit und Leichtigkeit bei vielen wohl recommendiret, daher derselben auch in diesem N. Testament genau nachgegangen worden, außer daß man das den vocalibus fürgesetzte und mit ihnen eine Silbe machende j, ausgelassen und an dessen statt die vocales selbst punktirt hat, weil solches bei den lernenden, zumal in Ermangelung genugssamer Anweisung einige kleine Schwierigkeit verursachen will.

Man hat demnach beim Lesen, da die Buchstaben insgemein den Laut, welchen sie in der deutschen Sprache haben, behalten, nur noch folgendes wohl in acht zu nehmen.

ä, è, ö, ü wie wenn ein i bei dem Vokal stünde, doch muß solches nur kurz und geschwind in einer Silbe berührt werden: als pás, der Hund; wéra, der Glaube; nebó, der Himmel.

Das à und ô klingt bisweilen im Aussprechen fast als ein å und ö.

ü wie „eng“, etwas sanfter als das deutsche u, und muß man mit der Spitze der Zunge nicht die obere, sondern die untere Zähne berühren. Vor dem Vokal fast als wenn ein i, nach dem Vokal aber, als wenn ein g dabeistünde. niederbisch du sollst nicht, högen das Feuer.

ſch von einander gesondert ohne Zischen, und ist das e elidiret, als: ſchowasch verwahren, pro ſechowasch, ſ'nami mit uns, pro ſe nami.

ſch = sch mit einem harten Zischen, ſchelo das Fleisch, ſcherpeſch Leiben.

ž = ſch mit einem gelundenen Zischen (wie im Franzöſiſchen das g vor e und i) als želo die Arbeit, žognowasch segnen.

čž = tſch hart als: huzeo lehret, pſchōſežo bittet, ſežo ſeid, pſchauđoſež die Gerechtigkeit.

Sonſt hat man ſich bei den in der wendiſchen Sprache fehr häufigen und unterſchiedlichen Dialettiſ nach demjenigen gerichtet, der um Cottbus herum gebräuchlich iſt, und vor den zierlichſten und accurateſten gehalten wird, daher durchgehendſ daß ſch nicht das r, daß w und l aber ohne Unterſchied gebraucht worden. Doch wo daß r gebräuchlich iſt, kann ſchon ein jeder daßjenige ſch, welches an deſſen statt ſtehet, nach ſeiner Art zeichnen und es alſo leſen, wie es ſeines Ortes Gelegenheit mit ſich bringet, welches auch gar leicht kann in acht genommen werden, bei den andern Buchſtaben, ſo dem Wechsel unterworfen find, daß alſo ein jeder ſich dieſer Arbeit wird mit Nutzen gebrauchen können.

To zapismo nam wele hulicju. perwejſe spisaſe ſu pisaſi glēdajuce na swoje wósady: Jakubica a Gabriel Fabricius we Žarowskej pôdręcy, Tara, lēcrownož běſo z Mužakowa rožony, we Bezkowskej; wón ſam groni: „Tſch habe mich nach meinen anbefohlenen Pfarrkindern richen müssen, und es alſo geben, daß ſie es verſtehen mögen.“ Gottlieb Fabricius pak pisaſo za ceły dolnoserbski lud, to godla jo pſaſał how a tam, kak ſe te ſake ſłowa hugrańaju a nejo pisał pótom swój Kófeński dialekt, ale Chóſobuski, dokulž ten tegdy za nejrědnejšy a nejcysćejšy płaſešo. Pſez to bu Fabricius wóſc naſeje ſpisowneje ręcy, pſeto za nim hyſci žinsa piſomy po Chóſobuskej pôdręcy. Tak w naſom pismowſtwie to same dohuroſćeňe, ako we górejcnenem, nimskem a miłogem drugem wižimy. Zaprědka piſo kuždy, kaž pſi ſím doma ſe poweda, pótom raz stanu muž, kenž ten „nejrědnejšy a nejcysćejšy“ dialekt namaka a ku kněžefiu ſpóra. To jo cynił we nimskej ręcy Luther, we górejcno-serbskej Frencl, w dołojcnej Fabricius.

Z perwejſych ſpisoſařow běchu někotare hopytali, serbski abejcej po možnoſći pó drugich słowjanskich abejcejach zestajaš, až pišu: c = ž (c), ž = ſ (z), kaž na pſ. Frencl a Jakubica.. Fabricius pak co ſwoje pismiki pó nimskem měš hugroňone a pyta jano za te serbske zuki, ako tam ſamaš, drugu radu.

Serbske wósebne zuki jo deře dosć huznał, a we swojom pisněwón wóstawa jadnaki a hobstawný. Wón jo rozdželił našo tšo-jake „s“ a pišo to šáńke (z): ſ, na kóncu ſ, na pš.: ſtěſ, ſtěſa; to srědne (s): ſ pšed vokalami, ſ pšed t, ſ na końcu: ſmū, ſc, ſtojeze, pſchtiňaſ; to wótše (c): ſ, na pš.: ſo pſazofſh. Te druge sycawki jo rozdželił dře pó jich mócnosći, ale hyſci nic pó jich měkosći; tak jo pši nóm: ſ = ſ a ſ, ſč = ſč a ſč, cž = cž a cž, k tomu ſčž = ſčž a ſččž. Jotowańe jo tež južo radne dospołne: pó „n“ jo wóno pšecej a šuži tak hu-znańeńone, až na tom „n“ dypk stoj: ūa, ūe, ūo, ūu, ūi (ale cesto tež „ni“) howacej dostawaju vokale swój dypk: ū, ū, ū; ē pak jo skóro šuži = ē, měke e ('e) wóstawa bžez znańeńa. Hobspomneś hyſci cu, až i stoj jadnak za i a ū, až pak jo měke i jano i pisane; j a w se zwězotej z vokalami do ej, ej, oj, uj, ūj, — aw, ew, iw, ow, uw.

Fabricius pišo wšyknو z małkimi pismikami, hobija se-nimskiego h a dwójjogo konsonanta až na někotare słowa, tak až jo teke we tom nastupańu jogo pšawopis na dobrej droze.

Ale jomu se zéšo, kaž mlogemu wósebnemu mužu. Jogo pšawopis deře bu knězecy pšeż Nowy Testament; pózdzejše spisoware pak skazychu jen dlej a wěcej pšeż to, až tym spom-ňetym tšim nimskim wósebnosciam se rozsyŕaš dachu.

Polěpšował pak jo Fabriciusowy pšawopis Hauptmann (Nieder-Lausitzche Wendische Grammatica 1761) we nastupańu měkich zukow. Pši nóm namakajo se jotowańe konsonanta na końcu słowa abo sylby, kótarež we wěstem hobceřenju južo Tara pisašo (gl. str. 6), wósebnie za zdašim prědny raz zeznańeńone, na pš.: daň, ſččiuň, laþ, Gołb, — gaž pak słowo někaki vokal za końcowku dostańo, ga „skócy“ ten dypk na pšíducy vokal, jano „ň“ hobchowajo swój dypk: Gołba, Slúbeňe. Tež rozdžel měkich a twardych sycawkow jo Hauptmann pónzał, lěcrownož jen ne-pišo. Wón hucy wó tom: ſč jo we infinitivach a pšed vokalami (!) měke, ſ pšed vokalami (!) měke, „cogoždla tež někotare dypk na ten vokal staje“: žaſſeſh = žaſſeſh. Pismik ſč płaſi pšed vokalom ako měke, což se tež gózi wót Fabriciusowego cytańa groniš a pózdzej wót Frycowego. Nowe jo pši Hauptmannu teke znańe ſččž: Fabr. pišo: híſchži, ložiſchžo, Hauptm. pak: híſchčži,

Łožiſčęgo. We vokalisacyji hobchowujo dwójniki: aj, ej, ij, oj, uj — aw, ew, iw, ow, uw, pišo za zdaśim pšawé ē pšez ē (ale ē jo hu níogo cesto teke 'e) a wón pšewostaja cytařam pismik á cytaš kaž a abo kaž e: Bás = bas abo bes.

W drugich wěcach pak wižimy Hauptmanna pšewelgin wiſajucego na swojom pódložku Fabriciusu, až deře jo šake dobre naspomnił, ale sam jo něpišo. Wón deře groni, až aw a au jadnak klinecytej, weto hobchowujo nětrěbne au, dokulž běšo snaž Fabricius nělěpe šake słowa tak pišat. Pód pismikom y naſpomina: „Es wäre gut, wenn man, wo das i wie ein ü gelesen wird, allezeit ein y ſežte, wie in der überlaſtigſchen Sprache“; ale wón sam jo něcyni. Dalej jo huznał, až konsonant mjazy dwěma vokaloma zni kaž dwójaki: togo kaž togor — weto pišo wéliku maň dwójakich konsonantow, kaž: Grummada, Zolla (coła, něnto cołka), žylla (żyła), Ribba (ryba), tejerownosći ma č samo gaž vokal pšed nim stojecy jo dřukki: Baude, Hujc, žowča. Togodla se tež něsmějomy žiwowaś, ažo wšykne substantiva wélike pišo a nětrěbne y staja, zož jano vokal někak dřukki se zda: Maħs (maz), Mihla (mila), Lohni (łoni).

Sam Chóśobuski farař G. Chr. Frycjo we swojich „Brätfarſtſich fniigłach“ 1792 cysty Fabriciusowy pšawopis nałożył, a wót Hauptmannowych polěpšowań jano ſhcž pšíwezeł.

III.

Skóro pó tom bu nas pšawopis na husoku dospołnosć dowežony pšez Gołkojskiego farařa J. F. Fryca, kenž 1796 Stary Testament do ſišča da. Daši jo joga abejcejadlo cele how zjawjone, pšeto wóno nam znani, kak jo Frycjo měl wótše huch, kak jo pilnie študował a tež kšuše pšewjadł což běšo za dobre póznał.

á = krotke: datwam; w słowach, kenž jano jadnu sylbu maju mjazy konsonantoma = dřukke: tam c.* tahn.

à = dřukke: Dári c. Dahri.

ã = ae (á) abo a, pó rozdžěleńu dialekta, we jadno-sylbnych słowach mjaz konsonantoma = dřukke, howacej = krotke: Bás c. Bähś abo Bahś.

*) Znamě ≈ som stajił za Frycowe słowo „beinahe wie“; c. = cytaj, n. = nimski.

aj = n. ei: daj c. dei.

aw = n. au: dawno c. dauno.

e = n. e we słowe „sterben“: ten.

è = n. e we słowe „wenig“: jem; za pismikami b, m, p, w
ma přezy se krotki j (ein subtiles j) Město c. ≈ Mějsto.

é = n. e z krotkim j (subtiles j) wó Nowé c. ≈ Nowje.

ej = e we „Demut“, latyńske e we „meus“: dej.

g = n. g; pśed „i“ a „e“ jotowane: drogi ≈ drogji, droge ≈ drogje.

h ≈ ch.

ch = wotše čuž n. Rache, Geruch.

j kaž nim. j „Wo man das j völlig ausſpricht, welches unter anderen vor den Vokalen a, o, u, wenn sie nach den Konsonanten b, m, p, w stehen, der Fall ist, da ist es in diesem Bibelwerk allemal gebraucht worden: na Nebju; wo man es aber nur subtil hören lässt, welches vor e und i nach oben erwähnten Konsonanten geschiehet, da ist es allemal durch é und í ausgedrückt worden: na Semí, beinahe wie Semji.“

[t. j. Žož se j kradu hugrańa, což mjazy drugimi pśed vokalami a, o, u se stawa, gdyž po konsonantach b, m, p, w stoje, jo teke we tej bibliji j pisane; žož se wóno pak jano pótajmne slyšy, jo pšecej é a í pisane.]

i = n. ú (něto ü) gnádni = gnádní.

ý = n. ie we „diefer“: bých schlagen.

í = i z pótajmnym jotowanym: nímí ≈ nímjí ale nimi = nimi (nimy stumm).

ij mjazy dwěma konsonantoma = úi abo kaž fracoske „ruine“ rijni; pśed vokalom = i-j: rijom = ri-jom.

ł pśed a, o, u a konsonantom = n. ł; pśed e, i z pótajmnym jotowanym: tefe c. ≈ tefje.

ł = l̄: Líst c. ≈ Líst.

ł = l, w dialektach w: łamał c. lamal abo wamaw.

ń = n. n w „Menge“ z pótajmnym jotowanym nöf c. ≈ njöf.

o = n. o w „doch“: Rota (Tor).

ö = öü: Kön.

Ann. Nach den Konsonanten b, ch, ł, p wird der Buchstabe o zuweisen als o, zuweilen aber auch als ö ausge-

sprochen, daher er denn auch nach selbigen wie es jedesmal nötig gewesen ist, punktiert oder auch nicht punktiert worden ist, als Kopíza = Kopiza; hingegen kótari = koutari. Nach g und w aber wird o allemal als ö, und nach den übrigen Konsonanten als o ausgesprochen: won = woun, dom = dom.

[t. j. Po konsonantach b, č, ī, p poweda se pismik o wótergi kaž ó, wótergi kaž ó, togodla som jen po tych pismikach kaž rowno trébne běšo punktował abo tež nepunktował. Po g a w pak poweda se o pšecej kaž ó, a po tych drugich pismikach pšecej kaž o.]

ö = o a bo ö (ö): tðbu c. tobú abo tðbu.

r = jotowane r (ř): dere c. derje.

ſ, ſ = n. ſ, ſ: ſporasč.

ž, Žs = n. ſſ.

žch = n. ſch (něto našo žch, ſ).

ſch = n. ſch (něto našo ſch, ſ).

sch „kann man aussprechen als žch oder als r, nach Verschiedenheit des Dialekts pšchawi lies pžchawi oder prawi.

[t. j. sch móžo se hugraňaš kaž žch (š) abo kaž r, po dialekše: pšchawi c. pšawy abo prawy].

ſt = n. ſt (ſ-t).

u = krotke u: buč kaž we słowe „Geruch“.

ü = dłużki u: duſche, das Wehen.

ń kaž u abo kaž ü (y, ii): ſpútowajč c. ſpútowajč abo ſpútowajč.

ž Ðschet kaž fre. j w „jour“: žejo, er ſchneidet (t. j. ſichelt, mäht).

ž = ſchet: žejo er ſagt.

cž = tſch = italske -cci: cži drei, cžachnujč.

Apostrof se pišo:

a) dla jasności, wósebne mjazy ſ a č, gdyž kuždy pismik za se płaší: rožčiſh wirſ auſeinander.

b) gdyž stej g abo ī jotowanej: K'arliž c. Kjarliž;

c) gdyž su b, m, p, w na końcu słowa jotowane: Gołb c. Gołb.

Konsonanty mjazy vokaloma powedaju se na dwojo: ſhamam c. ſhammam; jano ſ se poweda na jedno.

Nejwažieješ pôlepsowańe toś togo písma spórońe pérwej-
šemu lažy we tom, až Fryco jo dohuznał twarde a měke sy-
cawki, twarde a měke vokale. Tak ma něto ſč = ſč, ſč = ſč,
ž = ž, ž = ž, cž = cž; až teke cž ūerozdžélujo do twardego a
měkego (cž — cž), dorozínejo se z togo, až cž (č) ūelgin rědko
se namakajo a togodla wot luda nejwěcej se kaž cž (č) hu-
graňa.

Žiwno se zda, až Fryco rozdžélujo mjazy dļujkimi a krot-
kimi vokalami. To snaź jo tak pšíšlo: wón huzna, až jo roze-
segnece ȳ serbskej rěcy rowno tak napšešwne kaž pódwojeńe
konsonantow, a togodla jo toś tej ūerěšnika ūezmilne ze swojego
pisma hušisnuł. Wón tež wižešo, až mózo se dļujkosć a krot-
kosć serbskich vokalow pó tom huznaś, lěc we zamknonej, na-
zukowanej atd. sylbē stoeje, ale wón ūedohuzna tu kazá. Radu-
dawašo jomu ceska rě; tu jo znał, to wěmy z joga listowańa.
Cechy staje na dļujkých vokalach smužku (něga snaź dypk), a
pótakem tež Fryco dļujke vokale z dypkom hozjawja. Do togo
casa pak běšo dypk se třebał k hobznańeńu měkých vokalow,
togodla musašo wón te něto hynacej pisaś. Wón huzna dalej,
až stej wót vokalow i a e nejcesćej změknonej, tuž da jima
z krotka znańe í a é; a mjazy konsonantami su nejcesćej l, n, r
změknone, tež tym da wón dwójakej pismika: ł (z pôlskego abo
z gornoserbskego wzete) jo twarde a l jo měke, r = twarde,
ż (z łatyńska) = měke, a ñ, kaž južo pla Fabriciusa, jo měke.
Což něto hyšći we jotowańu huzbydnu, to zdželi do tých želbow
a pisašo po gornoserbskem (?) j po b, m, p, w, abo cyňašo apo-
strof po k, g a teke na końcu słow pší b, m, p, w, což běšo
južo Hauptmann za trěbne póżnał.

Hušej měry nas zajimujo, kak se Fryco z pôdrěcami wót-
namaka. Fabricius běšo wjasoły, až běšo „nejrědńejsy a nej-
cysćejsy“ dialekt namakał a zapře jogodla wše wósebnosći togo
swójego. Fryco běšo sŕež toś togo „nejcysćejsego“ dialekta se
narožil; jomu bólašo, ažo wše druge dejali se pŕed Chóšobuskim
zegibaś. To joga spóra na mysl, kotarejež južo Hauptmann běšo
se we něcom dosegnuł (gl. str. 10): wón zestaja sebe znańeňa,
kótarež kózdy mogał cytaś pó swojeju pôdręcy tak abo tak.
Take pismiki su:

ā = a abo e, bāš = baš abo beš.

ō = o abo e: pŕótf = pŕótf abo pŕétf.

ū = u abo y: pútaſč = putaſč abo pýtaſč.

ł = l abo w: łamał = łamał abo wamał.

šč = þč abo r: pščawή = pýčawή abo pravή.

Nasledku spominam, až Fryco jo ako pređny pismik ó (ó), w serbskej rěcy pôzywał.

Pótakem su nejwósebnejše pšawidla, po kotarychž Fryco pišo, pšíduce:

- 1) rěc se pišo nałos, kaž ju luže powědaju;
- 2) po možnosći deje cytaře ze šakich stronow swój dialekt lažko sebe z pisma zezběras;
- 3) wšykne słowa se zachopinaju z małym pismikom až na imena;
- 4) wótzukowańe (nuança) šakorakich zukow se hoznaímenujo po možnosći na pismiku samem;
- 5) gdyž pak jo wotzukowańe vokala psez joga susedne pismiki dosé zjawne, nedostawa žednogo znamuška (glědaj, což groni pód a, á, ó, é, ij, g, ť).

Fryco jo kšasnosći serbskich zukow pšeliš deře dohuznał, tak až druge spisowáre tegdy námožachu dozapísmeś joga pismo; šak jo se samo we Görnej Łužyce hyšći 1850 pší k, g (h, ch) pšed e znaíme měkosći stajało. Razka drugi hudawk Starego Testamenta, 1824 w Barlińu síšcany, níehobchowa Frycove pisané, ale pušći í, é, ĺ, þč. Naplošen pšíze pó nejwětzej dospolnosći našego pšawopisa pód Frycom joga nejwětša zaměšanosé pód Šindlefom. Šindler pisašo zasej pó Fabriciusu, ale k tomu wšykne zaňeršeńa, kótarež pó casu se běchu písunuli, hobchowa zwěrńe a powětšy jich liebu hyšći z tym, až pisašo ãi, ei, oi, ou město pérwejšego aj, ej, oj, aw, š teke sfeź słowow za ſ a þ; — y pak staja skóro jano hyšći w euzych słowach. Pokazma: deimú, perei (pérwej), ſaižo, Pščauðoſč; hušnaimú, pſčošmú. Tejerownosći jo pla níogo jutowanie wégin zaměšane a níehob-

stawne: Kárlíž, Řebářtí a řeblařtí, Podělščípóni — ſlubjoni, Štrowui — Štrowju, Ríjchare, Rameňow.*)

Šindlerowy niególdny husew měwašo swoje płody. Pšeto po ním pisašo kózdy, kaž se jom zekšé. Akle 1847 zmakajomy zasej twarde hustawki we Zwahrowem słowniku. Zwahr groni, až po Frycowem nałogu pišo, to pak płaſi jano nałos we tom, až se wónych znatych nimcafskich zmylkow hobija. Howacej mózo se wele wécej groniš, až jo hopytał Frycove huznaša po Fabriciusowem nałogu spisaś. Wón rozdželujo měke a twarde sycawki, ale pišo je (z łatyńskimi pismikami): sch = ſh (š), schj & sch̄ = ſh̄ (š), ž = ź (ż), žj, ž̄ = ź̄ (ź), cz (cf. Fryco), cž̄ = cż̄ (č). Změkňeňe hobznaňenujo jadnak z dypkom nad vokalom; nad konsonantom na końcu pak z dypkom abo tež z pismikom j; jano i wóstawja něpřemeňone (kaž južo běšo wót Fabriciusa było), dalej jo nałożył nowe znaře l' = měki l a wót Fryca jo wzęł é = huzaznějuce ē. Polěpšował jo Zwahr wše pérwejše pšawopisma z tym, až pónimske znařeňa ď, ď, i docysta spušći a zukoma i a y tu płaſiwoſć da, kótaraž jima po jich nastašu (w grichiskej rěcy) pšistoj: i = dłużki a měki, y pak krotki twardy zuk.

Něhobstawnosć we pšawopisu zajázowaſo cytańu. K tomu pšíže, až síščaře a stajaře serbsku rěc nierozmějachu a za zdašim wótergi dla pôžednosći razka swój síšč nědachu serbskemu farařeu abo hucabnikoju pšeglèdaš a pörěziš. Pšez to su mloge knigły tak pôlne zmylkow, až bywa šězko, te słowa dohurozňeš. Toš se nazaka naslēdku tež how pšawy muž, kenž wšen nierěch z krotkim hušisnu a wóscow złoto zasej hucysći. To běšo

*) Weto wóstaňo Šindleřowe spomněše we husoķej cesči pla nas; šak jo tak wele a tak zwérne serbske knigły spíšował, ažo skazonu rěc a pšawopis jomu raži wódamy. Pšeto we casu Napoleonickich wójnow, źož ſuži duchowne źeko škódowaſo, jo wón po towzyntach dał swóje knigły síščas a rozšýraš, a k žiwořauň wélika běšo joko luboſć k Serbam. Ako Chóšobuski kraj pód saksońska kněstwo pšíže, bu jomu zakazane serb̄ki přatkowaś; wón pak groňašo až noco pastyrí serbskeje wósady byś, gaž něsmějo swójim Serbam bóže słowo serbski zapówedaš, a wón pšosašo pšuskégo krala, swójego pérwejšego kněza, wó službu. Jo, Picaňsku hušu faru kčešo zařeněš z někakej snadnejne wsu, jano abo nětřebał pšešiwo swójej wědobnosći serbsku rěc stamaš. Žék a chwalba takemu mužoju na wše eazy!

J. B. Tešnař, kaž Fryco z Gołkojc rožony, zapředka farař pší Chóšobuskej serbskej cerkwi, pótom pak w Niže za Zgórelcom. Lubosć k Serbstwu běšo joga hutšobu južo zapšimnuła w młodych lětach; wón pytašo a cytašo stare serbske pisma a pohucy se což móžno we kóřenach a gałuzach serbskeje rěcy. Hokoło lěta 1860 nastala pôžedaňe, bibliju a duchowne kjarliže wót nowotki síščaš. Tešnař bu powołany, za síščom a pšawopisom tych kniglow glědaš. Nowe huznaša hugraňa serbskich zukow něběchu móžne. We tom nastupaňu jo Fryco wšykno dał, což jo za pšawopis wažne. Tešnařowe žélo běšo, Frycove pšawidla hyšći raz pšemysliš a joga znaměňa snaž skrotceš a zešěgaš.

Pótakem spušči Tešnař žiwaňe na dialekty we pšawopisu a pišo kaž Fabricius pó cystej Chóšobuskej pôdrěcy. Wěste jo, až dialektiski rozdžel mjazy a-e, o-e, u-y tak wéliki nějo, až by togodla trěbne bylo, tsi wósebne pismiki měš (ä, å, ü cf. str. 14); hužytne snaž by bylo za rozšýraňe serbskich pismow we Grodkojskem kraju, gaby se jich r po k, p we písničně někak zjawiło, ale Frycove znamě šč̄h jo k tomu cele něgodne, pšeto chto deňaň we níom zuk r wišeš! Tejerownosći Tešnař rozdželenie dľujkých a krotkých vokalov zajšpi, pšeto pšawé dľujkých vokalov kaž na pš. nimska a ceska rěc, naša serbska zewšym náma, a zóž su vokale pôldľujke, tam móžo se to huznaš běz wósebných znaměňow. Pismiki í, é, i z dachu se něgodne, dokulž su cytařam z nimskego něznate a togodla wósebnu procu nahukněňa pôžedaju. Za to staji Tešnař na r a pšed e dypk, kenž běšo južo znaty, pismik i pak deňaň po Zwahru — kaž tež w gornoserbskem písnične — jano za cyste i stojaš a běšo sam wót se měki. Jotowaňe góžešo se dalej pšez to něco skrotceš, až teke po k, g pšed a, o, u pismik j se staji; pšed e, na n, r a na konci słow pak staji se šuži jadnak dypk. Tež we sycawkach wěžešo Tešnař hyšći lěpše znaměňa namakaš. Frycove ſč̄ za twarde š náma rědne hoblico a pšemeni se něto do ſč̄ — chto jo take znamě hunamakať, námogu groniš, z cuzeje rěcy pak nějo wezete — twarde ž dosta po gornoserbskem kokulu město rowneje smužki (ž za ž̄), měke ž zdžaržy zapředka hyšći swój dypk, pôzdžej pak nastala z níogo naplošení smužka (ž, ž̄). Naslědku Tešnař hudospołni Frycowy pšawopis we tom, až cž zdželi

do čj a čj a to slědne tam pisašo, žož pó nastašu słowow słuša (lěc rownož se wěcej ňepoweda); čj jo nastało z „k“ a stoj jano we někotarych słowach: lažcej (lažko), huzčej (huzko).

Pismik ē ňebu wěcej změšany z „e“; ó pak ňekšešo Tešnař zapředka pšiwzeš, lěc dla togo, až se we huzkej Chóšobuskej pód-rečey ó kaž o hugraňa, abo dla togo, dokulž mózo se z pérwějšego a pšíducego konsonanta nałos pónzaś, kótary o ma se ako ó cytaś, ňewém; naslèdku pak jo tež ten pismik pšiwzeł.

Dypk za dypkom móžomy pónzaś, kak jo stare ňedobre padnuło a dobre nowe na jogo město stupilo. Skoro za tym ako Pank běšo zachopił Bramborski Casnik pisaś (w oktobře 1852), pšíze zasej aj, ej, oj, uj (město ai, ei atd.) k cesći, pismiki á, ó, ú zgubichu se dlej a wěcej, i—y pak stajaſtej se pó nětejšnem. Ako pótom Tešnař do Chóšobuza za faraáha pšíze, wón korrekturu Bramb. Casnika hobstarowašo; tegdy hutłocý 1858 rozešgńiece ĥ, a wót 2. licbnika 1862 su wše substantiva małke pisané Lěta 1860 se Tešnař za síšć Nowego Testamenta starao; tam wón ž, Ł, ē (= ě) nałożujo, wšykno małke a bžez ĥ pišo, a we celem joutujo, kaž zwercha jo hopisane; lěta 1868 bu ceła biblijia hudsona, tam wižimy předny raz žđ, a pšed i se wěcej ňedypkujo; lěta 1869 we „Přatkařskich Kniglach“ jo předny raz šuži ó pisané. Niži wót lěta 1880 dostawaju wšykne měke pismiki, kótarež až do tam dypkowane běchu, smužku: ž, čj, ó, ú, ý, ē, í.

Tak nasta naš šedny pšawopis ze šwabachskimi pismikami, z kótarymž hyšci žinsa naše knigły síšimy; jogo duch a hob-pšímeše stej wót Fryca hobcefonej, slědna forma pak jo jomu wot Tešnařa dana.

Naslèdku jo sebe to dobre a pšawe tež we serbskem pšawopisu swójo město hudobylo. Tešnař sam pisašo až do swojego kónica a jomu se pšitowářšchu muže, kenž we Bramb. Casniku a we Mašice Serbskej ňehustawajacy zélachu, aby pismowstwo a rěc dolnołužyskich Serbow pólěpšowali a pózwigowali. Togodla tež wót lěta 1860 we pšawopisu ňebu žedna kšoceń naslèdk cyńona. Mała ňezjadnosć se pokazujo hyšci we tom, až někotare spisowate pismiku ó se stawaju. Po pšikladu Mukoweje huconeje rěcnice (Vergleichende Laut- und Formenlehre der niedersorbi-schen Sprache. 1891) jotowašo se we „Zběrce Kósykowych

pěsni 1893“, hudanej wót študujuceje młožiny a z dźěla tež w „Pratyji“ 1894 po gornoserbskem nałogu z j, ale daniž cytaſe daniž starše spisowate ſíepſipoznachu take pósptytowané.

Ga jo nětejšny Fryco-Tešnařowy pšawopis ten nejlépšy a kaž se zda teke nejgódnejšy za dolnełužysku serbsku rěc, wón mózo ako dospołny płaſiš, gaž glědamy na rozdžělene tych ſa-korakich zukow a na to, kótare znamena jim buchu dane. Dohuznaše kófeńow serbskich słowow pak a nastáša jich formow mózo tež tomu pšawopisu hyšci někotare pólépšowaňa písidaš.

Na pšíducej tabulce su z krotkim zapisane kšoceni, po kotařychž naš pšawopis póstupowašo:

1709. Fabricius weze ako pódložk serbskego pšawopisa ſwabachske pismiki pó nimskem hugraňau a zaperašo se na Chóšobuski dialekt; zuki z, s, c su pšawé rozdželone, ē = ē, měke n jo ñ, dłużke i jo i, j a w zwěžotej se z vokalami do aj, ej, oj, uj, ū — aw, ew, iw, ów, uw, ūw; wšykne słowa zachopinaju se z małkim pismikom — mimo mneńow. — (Zmékneje z dypkom nad vokalom.)
1761. Hauptmann dawa měkim konsonantam na końcu słow abo sylbow dypk a rozdželujo ſhʒ = śc a ſhćʒ = śč, śč.
1796. Gołkojski J. F. Fry co hutama dwójeńe konsonantow a, ĥ ako znamené dłużkego vokala, rozdželujo š a ś, ž a ź, ł a l, pišo zmékneje pśed a, o, u po b, m, p, w — z pismikom j, nałożujo ń; (co dialektam w pšawopisu městno daš, huznaimenujo dłużke vokale z dypkem; i = ȳ, ē = ē̄).
1847. Zwahr zachyši pismiki ã, õ, ū a nałożujo i-y pšawé.
1860. Tešnař ma pismiki ſh — ſh, ž — ž, rozdželujo ē a č, pišo jotowańe tež po k, g pśed a, o, u z pismikom j, pśed e ſuži z dypkom, a staja dypk tež na měke r.

IV.

We zachopeńku bu grońone, až pšawopis ma rěčnym zukam nejgódnejše znamena daš. Dlej a wěcej jo rosło huznaše serbskich zukow, až naš nětejšny pšawopis jo narost. Ale my nějsmy hyšci hobspominali, lěc su pismiki same — nimske pismiki — za serbsku rěc nejlépše. Tak dłużko, ako se jano pišo-

za burskich luži, móžomy a musymy z nimi se spokojiš, pšeto burski čłówek jim nejlépej rozmejo, a tak dļukčo, ako Serby sami námožachu docakaś smírš swójeje mašerineje rěcy, níbhěšo třeba něco lěpšego pytaš. Te casy pak su, chwališ Boga, mimo. Serbska rěc jo we wězeństwu ceséona po měře togo, což serbske muže su za nū žělali a to nějo mało. Smólař, Pful, Hórnik, Muka a druge su serbskemu ríneiu mjazy huonymi mužami cesći wéle nadobyli. Chtož pak hucone wěcy we serbské rěcy pisaš co za huconych (ze wšich narodow), ten huznajo, až nimske pismiki k tomu se deře něgóže, raz dla togo, až su płod nimskego ducha a togodla jano nimskej rěcy psíměrone, pótom pak tež dla togo, až su jano we Nimskej znate, wšyknym něnimskim narodam pak něznate. Take rozpominańe nejskeřej jo Zwahra góniło, z Łatyńskimi pismikami serbske слова we swójim słowniku zapisowaś. Wón pak jano na město nimskich pismikow staja te pódobne Łatyńskie; to níbhěšo dobre. Buchu-li Łatyńskie pismiki wzete, ga musachu se tež cytaš, kaž we drugich, wósebnie słowiańskich rěcach. To wižešo Smólař, zestaja Łatyński pšawopis a dokulž pší tom ceļo na druge rěcy běšo źiwał, nagroni jomu analogiski (anal. jo grichiske słwo a co groniš „drugim pódobny“, pótakem analogiski pšawopis jo „taki, kenž se z drugimi pšawopisami maka“). Po nałogu pôlskeje, ceskeje, francoskeje, hollandskeje a drugich rěcow dejašo se cytaś: z = ſ, s = ſ̄, c = ź. Te tsi pismiki dostachu kokulku abo smužku a gótowe běchu te twarde sycawki ź = ź̄, š = ſ̄d̄, č = c̄, a te měke: ž = ź̄, s = ſ̄h̄, é = c̄z̄ (smužka pokazujo na „j“).

Hobznameněnie měkich vokalow Smólařu sěžke hobmysleňa gótowašo. Zaprědka wón pisašo (1841 we „Ludowych Pěsňach“) po ludowem hugraňanu: pšed a, o, u šuži „j“, pšed „e“ pak, rowno kaž na koncu sylby abo słowa, smužku. Ale južo we pšedsłowé přednego žěla spomnětych kniglow (str. 16) wón groni, ažo su pšed e wšykne konsonanty měke, a až jano b, m, n, p, r, w we wěstychl zestajańach twarde wóstawaju. Tegdy něby pšed e změkňuecego znaměnia třeba bylo, a tak jo wón tež we drugej pôlojey I. žěla „Ludowych Pěsni“ měke „e“ bžez smužki wóstají. Wót drugich wósebnosćow Smólař ó pišo, kaž jo doněta wóstalo, za ē pak pó nałogu pérwejšych górnoserbskich spiso-

wařow „je“. Pšiklady: a) jotowańe w zachopéńku, g.-s.: dře, ĺez, peršćenik, al'e, bróni, wopomíenju, Serbjo; b) p ózdzej: lubeše, peršćeńi, dre, Wele; c) d.-s.: jeńeze, zhułerali, nawoženja. — ē: kſjeł, jjedla.

Dwě lěše p ózdzej pak, we p ředsłowé k drugemu želu „Ludowych Pěsni“ jo Smolař tu mysl spusćił a p óžeda, aby se we zjadnosći z drugimi Słowjanami a dla konsequency hyšći p řeměňlo a pisalo: ē za je, je za ē, kř, př, tř za kš, kś, p š, p ř, tš, tś (ts).

Take p řeměńea jo Smolař skóro za tym we górnoserbskem p řawopisu p řewjadł a nic jano w łatyńskem, ale — až na ř — tež w nimskem pismie. Z Dolneje Łužyce tegdy na huconem serbskem pismowstwě nichten sobu nězélašo. Ako Tešnař d.-s. p řawopis do nětejšnych formow hutwari, se tež „Časopis“ teje wěcy p řimašo. M. Hórnik p óda 1862 nastawk „wo pismiku ó w dolnoserbskej rěcy“, 1868 pokazku z Tešnařowych pismow, 1869 „Wudospolíeňa k d.-s. p řawopisu“. W slědnem nastawku wón p óžeda: 1) změknieńe dej se p řecej po górnoserbskem z „j“ p řisař; — 2) „ě“ a „ó“ dejet se nałożowař (což jo se p ótow stało); — 3) kóřeńske pismiki, kótarež su we powiedanej rěcy hupadnuli, deje se p řisař — tak daloko ako to we g.-s. se stawa. Z tym tšešim dypkom ma se tak: wele našych słow jo wósebnie na zachopéńku ten abo drugi konsonant zgubiło; to móžomy huznaš pak ze starych knigłów pak z drugich słowjańskich rěcow. Dokulž naš p řawopis jano na to źiwa, kak lud poweda, a snaž tež togodla, dokulž naše p řevjeſe spisowaře wo kořeńach mlogich słow wele niewězechu, nějsu tež te pismiki se stajali. Take słowa su: gned, gdy, gźo — ja kęu — ržyny, rdžaś, — wlokašina, wlac, wropa, — tergnuś, chamorny atd. (te druge stoje we spominetem nastawku w Časopisu 1869 str. 42).

Akle wót lěta 1873 dostawašo „Časopis“ tež nastawki we dolnoserbskej rěcy a wót dolnoserbskich spisowařow. Se wě, až te se šišeachu po wonych Hórnikowych p řawidłach. Jaden raz pak se tež te p řawidła we wažnem nastupańu změknieńa p řestupichu.

Lěta 1882 bu w Kósykowej d řujkej p řensi „P řerada markgrofry Gera“ změknieńe šuži jadnak ze smužku pisane,

wěscé na pšosbu spisařa, kenž mějašo konsekwenču we smužkowanju za ménje škódnú něžli konsekwenču w jotowańu.

Snadny zachopeńk, analogiski pšawopis tež we d.-s. knigłach, nałożyś, stej cinyłej Smólař we Stempelowych „Faedrusowych baznickach“ 1867 a H. Jordan we „Styrigłosnych spiwańach 1884“. Jordan se pak hobija pismika ó, a pišo zmékneńe pó donětejšnem d.-s. nałogu pak z „j“ pak ze smužku.

Małke pseměńeňe se sta naslědku 1891 pšez kn. dr. Muku, kenž we swojej rěcnicy pismik ř z anal. pšawopisa hustarecy a po hugrońeniu Chóšobuskeje pôdręcy za njen š abo ś pišo (kſej, pšawy, bratſa — pšed, pſi, bratſi). Tak pisachu se dalej d.-s. nastawki w g.-s. Casopisach, až w slědnenem casu „Łužyca“ wótergi na wosebne pôzedańe spisowań wotowańe pó d.-s. pisašo a ř stajašo za twardę š po k, p, t (kř, př, tř = kš, pš, tš — ale měke kš, pš, tš).

Analogiski pšawopis pótakem za dolnoserbsku rěc hyšci dohujadnany nějo. Až se na gornoserbskem natwariš musy, to lažy južo we ménju „analogiski“, ale wón musy tež we zjadnosći wóstaš z nětejšnym d.-s. šwabachskim pismom a něsmějo togodla žedne pseměńeňa huwjasc, kótarež něby na šwabachskem pšawopisu tež móžne a hužytne byli.

Pókazna ze šakorakich pšawopismow.

1) Albin Moller, kjarliže a katechismus 1574: wóšenas.

Wuž naſſi, fenſſ ſſij Nanebu, Woſſweſſone buſſy twoho Męj, Pſſijſſy naſhm twoho Králejſtvo, Twoha muſſa je ſtahnj af tham Nanebu, taſ teke hewi Nadjemj, Daſ naſhm žinſſa naſſ ſchijdnj Klieb, a wudaj nam naſſe wijnj, af miſ wudawanih naſſim Wijničam, a neweſſi naſſ we ſſpijtowane, ale wumoffſi naſſ wod žlego. Pſeto aſſ twoho io tho Králejſtvo, tha motz, a tho Knijſtvo, wod nýmerſtwa, Nkjmerſtvi, Amen.

2) Mikławš Jakubica, Nowy Testament 1548: list sw. Jakuba 1, 16, 17.

16. Nebsludeče moic lube Brattri, 17. Schicze dobre darj, a schicze wupelne Darj prezigdu zwircha dosloj, wod wojſčcza tego Svetla, podla fotorego neh ſchadne pezemenanie, danie swetla a czym menanie.

3) Handrej Tara, Katechismus 1610.

Zjeho stogi tho piſſanah? Wotgron — —

Thege równosctz wehſa Won teke then Kielch Poweezery, czekowasche fah a dah gim then czascho: Weſniſche a Wyſehe ſchütz ſtogo, tho io then Kielch tog Noweg hūſtawenā W mogei kſchwi, katra ſawas pſchelata buſcho, k woddawanu waſchich Grechow, tho czumiſche, tagl zaſto iact ſ nōgo ſpigetze, k mogenu ſpominanu.

4) G. Fabricius, Nowy Testament, 1709. Tosame:

Teje równosceji wōſe won teſch ten Kielch po wāzvri, ſeko- wascho ſe, da jim ten a jaſcho: Wōſniſcho a piſcho ſchylne ſ nōgo. To jo ten kielch tugo nowego Testamenta (hujadnoscie) wō mojej kſchwi, kotaſaz ſa was bužo pſchelata k wodawañu tich grēchow. To zinſcho, tak zeſto aſo piſcho k mojomu roſpominanu.

5) J. F. Fryco, Stary Testament, 1796. Ps. 62, 11.

Niepuſtchezo ſe na nēpſtawdofej a ſloſcę, nēzaręcę ſe kta- kemu, zož niž nējo, pſchipanioli wam bogatſwo, ga nēpōweſcę tu hutſchobu na no.

6) Teſnař, Biblijia 1868. Ps. 62, 11.

Niepuſtchezo ſe na nēpſtawdofej a ſloſcę, nēzaręcę ſe kta- kemu, zož niž nējo; pſchipanioli wam bogatſwo, ga nēpōweſcę tu hutſchobu na no.

7) Smolař, Ludowe pěſně, I. žđl 1841, II. žđl 1843.

a) Górnoserbski:

1. w zachopeńku:

Hejzo nēchaſ pfedy pſińć,
Potom tež nētrebaš.

Newez, moj syno, newestu — —
pſecy perſčen namakał.

b) Dolnoserbski:

Nēbjeſo styri tyzenjow,
Gólc krynuł tſchu mysl,
Dał ſebe kónja hukowaś (II, 53)
Woznīeju ſebe bōgatu
Bōgatu, gniwnu nēzjelaſnu (II, 51).

8) Časopis M. S. 1873, 53:

Prijz kónc wšog křwěpřelaſa
A k tebje, zemja naſa,
Ten pŕawy měr nět marsno přijz!

Někotare pšawidla za dolnoserbski pšawopis.

Napisal *G. Šwela, kand. min.*

Literatura wo dolnoserbskem pšawopisu:

Fabricius,	rozkłażeńe dla cytańa we Nowem Testam.	1709,
Hauptmann,	" " " rěcnicy	1761,
Fryco,	" " " Starem Testam.	1796,
Zwahr,	" " " słowniku	1847,
Muka	" " " rěcnicy	1891.

Nastawki we Časopisu M. S.:

Hórník: Wo „ó“ w delnijoserbščinje 1862. 111—113.

Wudospołnjenje delnjołužiskeho prawopisa 1869, 42—44.

Šwela: Kak pišomy změkneňe a palatalny r w dolnoserbskej rěcy 1896, 29—33.

Pśigotowańe wélikego słownika dolnoserbskiego jězyka a ma-
łeje rěcnicy za praktiske pótřeby pózedajo, aby wěste normy se
hustawili, kótarež by se tež wót wšykných spisowařow pózywali.
Prědne a nejwažnejše pšašaňe jo, dej-li dolnoserbski pšawopis se
natwariš po gornoserbskem, kaž jo se to doněta we Casopisu
M. S. a w dra. Mukowej wélikej wědomostnej rěcnicy pomia-
nało, abo deje-li pšawidla, po kótarychž jo se doněta z nimskimi
pismikami w Dolnej Łužycе pisało, tež za analogiski pšawopis
płašeš. Pó długiem hobmysleńu a rozpominańu pšichylichmej
se mej, kn. prof. dr. Muka*) a ja, k tej drugej myсли, až na

*) Mój smój w zhromadnym jednanju tele prawidły wuradźiłojo a po-
stajilojo a kn. kand. rev. min. Bogumił Šwela je je z mojim połnym při-
hlosowanjom zestajał a tu na zjawnosć dał. W tych padach, w kotrychž
sym ja tu nětko swoje prawidła, w „Laut- und Formenlehre der nieder-
serbischen Sprache“ (Lipsk 1891) postajene, spušćił, sym ja to z połnym
přeswědčenjom činił džiwojo na praktiski wužitk a potřebnosće delnjo-
serbskeho pismowstwa. Přetož wažniše mi je, zo so po postajených pra-
widłach po móžnosći wšityc spisowaćeljo złożuja, hač ta wokolnosć, zo sym
wědomostruje prawe a njekhablace prawidła postajili, hdyž so jim potom tola
spisowaćeljo z kajkejkuliž přičiny njepodwoleju a lud na nje jako na
něsto cuze zhladuje. Tuž džě njech so nětko wšityc delnijoserbscy spiso-
waćeljo prawje wjele a prawje často po tutych jim k woli rewidowanych
a derje přemyslenych prawidłach złożuja namaj k wjeselu a našemu lubo-
wanemu delnijoserbskemu ludej k wužitku!

jadnakosć z górnoserbskim pšawopisom do drobnego se nětřeba a námožo žiwaś. Praktiskeho hyžytka by jadnakosć pšawopisa šak jano pótom měla, gaž dołojcne Serby by we wětšej licbě górnoserbske pisma cytali a napłoszeń; to pak jo hyšći huzamknone. Nejwětšy rozdízel mjazy górnnej a dolnej serbské rěcu tež nelažy we pšawopisu, ale we vokalisacyji a w konsonantismu.

Z togo hobmysleňa smej za pódložk wzelej nětejšny dolno-serbski pšawopis, kakiž jo južor pšez Tešnařowe spisy, pšez Br. Bařníř a pšez spisy d.-s. Mašice znaty a rozšýrony. Což tam pó ludowej rěcy a ludowem hugraňau se pišo, to smej do twardych pšawidłow zestajařej, do někotarych řehobstawnosćow smej hobstawnosć spórařej, někotare małe hopacnosći smej hutlocyřej. We wšom řewěstem smej hyšći raz tud a tam posluchařej, kak burske luže powiedaju, smej tu wěc z někotarymi knězami rozpořeđalařej, kótarež na dolnoserbskem pismowstwě žčlaju, a jich pšigłosowaře dostařej. Togodla chtož wót něnta něco dolno-serbskego do sīšcarńe dawa, ten jo pšosony, aby se kšěl žgan pšiducych pšawidłow žaržaś. Dejař-li pak něchten wažne porokowařa abo polěpšowařa wěžeś, ten kšěl swóje myslí skeřej lěpej zestajaś a do redakcyje „Casopisa Mašice Serbskeje“ k wót-sīščařu pôšlaś.

I. Kak ma se *změkňené zukow* pisař?

Změkňené zukow ma se pisař:

- 1) ze smužku
  - a) na wšyknych konsonantach pší końcu słow abo sylbow,
  - b) na wšyknych konsonantach pšed vokalom e,
  - c) na konsonantoma n, r pšed a, o, u;
- 2) z pismikom „j“ pšed a, o, u po konsonantach b, f, g, k, m, p, w;
- 3) pšed vokalom i a po konsonantu l ňejo žednogo znařeňa měkosći třeba, dokulž stej tej pismika samej wót se měkej.
- 4) Tejerownosći jo e po k, g pšecej měke a togodla bžez smužki.

Rozklažeńe. W nastupańu dypkow 1a, 2, 3, 4 pišo se južo niži wót 1860 tak, kaž jo how naspomnione. Což 1b, e nastupa, ga jo se donēta nejwěcej pisała smužka, wótergi pak teke j, za tym lěc změkneńe mōćne abo jano słaše se slyšy. (W hugrańańu změkneńa w serbskej rěcy stej pisałej J. E. Smólař we předsłowie k swójim „Ludowym Pěsnám“ 1841 a G. Šwela w Časopisu M. S. 1896, 29.) Toś namakajomy, až na koncu wěstych słowow změkneńe mōćne zni. To su pód 1b předewšym feminina na -bja, -inja, -wja, kaž kórabja, zemja, cerkwja. How jo se donēta z wětšego žěla pisało w genetivu: kórabje, zemje, cerkwje a w dativu: zemi (biblija 1868), zemji (Tešnař, a Br. Zařníf w slědných lětach), cerkwi; w starych Zařnífach wižim tež pisane: genetiv zejme zejme a dativ zejmji. Gaž pak hudawaře biblije su za dosć měli, až se „zemi“ pišo (což teke pō reguli 3 se z pšawom stawa), ga deře bužo tež we genetivu toś pší tych někotarych słowach na smužce dosć a my dejali šuži pšewjasć našo pšawidlo: změkneńe pšed e pišo se jano ze smužku, togoda teke: koraře, zejme, cerkwe, pôdašwe, koše.

Pódobně zni tež we słowach pód 1c změkneńe mōćnej we femininach na -ňa, -ŕa, we neutrach na -řo a w někotarych verbalnych formach, na pš. kólňa, muŕa, móŕo, žuſa — kěfoš, źefoš, pôdařony. Měke ſi z dypkom (a něto ze smužku) jo něpseměňońe wót Fabriciusa až na naš cas pšejšlo, a nějo se namakało, aby niži raz spomniete skóńceńe -ňa se z „j“ pisało (-nja). Tšochu hynacej se ma z měkim r we naspomnionych słowach. Tešnař a Zařníf pišotej snaž cesćej j nězli smužku. Až pak tež we tych słowach něby smužka pšawemu cytańu na škodu była, južor z togo huznajoš, až w Zařnífie na tej samej stroňe se namakajo: žuŕami a žurjami, w bibliji: wótwořony a wótworjony. Dwójake znańe změkneńa po r pšed a, o, u něgoži se hucyš. Smužka pak jo se donēta po hugrańańu pšawé stajała we tej wělikej licbě słow, kótarež maju w kóreńu měke r, kaž břog, břuch, ſod, ſac, we deklinacyji wělikeje lichy substantivow na -ař: farařa, z góspodařom, a w nowšem casu teke w participiach na -ony: stwóřony; togoda huzbydňo, až te někotare słowa, kótarež mějachu do něta j po r, teke smužku dostanu.

Písipomneše: Kóńcowka -arňa pišo a poweda se z twar-dym r, kóńcowce -árski a -árstwo pak pišotej a powedataj se z měkim r.

II. Žo ma se *epenthetiske j* pisaš?

Młoge měke konsonanty na koncu sylby se hugraňaju tak, gaby pśed nimi j stojalo; to jo wósebnie tak pla n a m we nazukowanych sylbach. My pišomy: kóńc, šańki, ksesćijański, zeŕnski, ale hugraňamy: kójnc, šajnki, ksesćijajnski, zejmski. Takemu pśedznušu se groni „epenthesa“.

We wěstych słowach jo se doněta toś to epenthetiske j teke pisało, a pla nich dej to pśi tom wóstaš. Rozmiej

- 1) we nazukowanych kófeńskich sylbach pśed ž, a we wšyknych słowach, kenž su wót takich wótweżone;
- 2) we kompositach verbowu -żeś a -špiś.

Rozklaženje: Ad 1. — a) kófeń: sed- (pšírownaj sed-nuš, sed-aš), wot togo huchada: sejžeś.

Kóř. sad- (pśir. pó-sad-a): sajžiś, sajžaś, zasajžba, pód-sajzonk.

Kóř. pad- (pśir. pad-nuš): aorist p ažo (Fabric. N. T.); pše-pajž, pšípajž, popajženstwo, popajžony.

Kóř. chod- (pśir. pší-chod): chójžiś, dochojžowaś.

Kóř. cha d- (pśir. za-chad-ny): zachajžaś, schajžaś.

Kóř. ced- (stsł. cēd-iti, ces. cediti): cejžiś, cejžałka.

Kóř. krad- (pśir. kšad-nuš): skšajžu, kšajži.

b) Swajžba ma za kófeń „swat“ (pšírownaj swaška a ces. „svátba“); we nastasu zněšo to słwo „swašba“, pśed šańkim b pak jo wótše ś se hosłašlo do šańkego ž, pótom se pśinamaka epenthesa rowno kaž we tych słowach, což wót zachopéříka ž stoj. Dla takego nastasa togo słowa grońe w mlogich wsach „swažba“ bžez j a tak se wótergi też pišo.

c) Až epenthesa we toś tych pód a a b huňenowanych słowach tak mócnia jo nastala, ma se snaź z togo huklaśe, až jich kófeń nejsu tak lažko huznaš. Druge take słowa su se epenthese stawiali, dokulž jich kófeń blizko lažy; pśi słowach brožiś,

škóžeš, chłóžeš, sŕež myсли se kuždy lažko na brod, škóda, chłodk, sředa, togodla mócna epenthesa nénastańo a j se něpišo.

2) Zajžewaś, se pojšeś, pojžewaś su komposita z kóreňom žeś = cinyiś (pširownaj kólo-żej, zło-żej = kenž kólo, zło žejo abo gótujō). Toś to jadnore słwo (*verbum simplex*) žeś jo dawno zabyte, a togodla zabydnu se tež, až jo słwo zajžewaś (dial. zajžowaś) kompositum, a wóno dosta swójo j kaž te słowa pód 1.

Nastaše słowa śpiś nějo znate dosć; togodla jo se našym starym nejskefej zdało, gaby wóno k tym słowam słušało, kó-tarež su dalej pód III. naspomnione, a z takim pšisunu se we kompositach przeze śpiś epenthetiske j:

za-jšpiś, pôde-jšpiś, pôdejšpnik, pšejšpiś, hujšpiś, hujšpjona, hujšpiwaś.

Pšispomněše. 1) Teke we słowoma dešć a pšec pišo se južo ze starych casow cesto epenthetiske abo pla něju lěpej gróhone furtivne (skšajzne) j (na pš. pla Fabriciusa 1709), lěc rownož stej zuka š a c twardej. Nowše spisowafe raz j pišu raz něpišu, rowno ako jo to w dolnoserbskich pôdrěcach w Janej slyšaś, w drugej nic. Bramb. Bažník małki rozdžél we zmyslu ciny mjazy pšejc a pšec (póraj se pšejc, geh fort, d. h. in die Weite, Ferne — zí pšec, geh weg!). Ale lěpej jo, až se hobej słowe stawne bžez j pišotej: dešć a pšec, dokulaž stej š a c twardej konsonanta.

2) Ku kóreňu słuša j we słowach: swójzba, wójna, kejžor, šejc, žrejc, sejc, gójc, grajkaś; ku skońceńu we słowach na -ajšny, -ajstwo, -ojstwo, -ojski: corajšny, něgajstwo, bratšojskwo, Gołkojski.

3) Słowo francoski, Francoska ma se bžez j pisaś, dokulž jo nastalo z „Francosa“ a rowno tak twařone kaž Chóšobuski wot substantiva „Chóšobuz“. A w starych „Bažníkach“ až do 1859 se jano tak pišo.

III. Žo ma se stare *zachopne j* pisaś?

Někotare słowa su něga na zachopeńku j (i) měli. A toś to j slyšy se hyšći a pišo se, gaž praeponicyja pšed te słowa stupi: śpa: do jšpy, we jšpe, ale mójeje śpy, we našej śpě;

du, źoš atd.: ňejdu, ňejžoš, pojdu, zajžoš, zajšeł, zajžony, pſejdu, dojdu, hobejžo, wótejšeł;

som, sy atd.: ňejsom, ňejsy atd.;

-męś: najmęś, zejmęś, zajmęś, pſejmęś;

-graš: komposita tego słowa mogu j pſiweś abo spušciś, a jo gdyźlem rozdżel we zmyslu: se nagraś genug ſpielen, ale najgraś aufspielen (Mußſik); pſegraś durchſpielen (Mußſik) & se pſegraś einen Fehler beim Spielen machen, ale pſejgraś verlieren; zagraś (+ zajgraś?) anfangen zu ſpielen, ale zajgraś aufspielen; zejgraś verlieren, aufspielen (?). — Ale jano dograś, negraju, na graše (na gru).

Pſispomněše: Po praeponicyji „pſi“ take j stawne hu-wostaňo, dokulž jo i samo za se južo jutowane: pſiš, pſidu, pſi-ſeł, pſiwy; pſimęś, pſimaś, pſiſpiš, pſigraś.

IV. Ga ma se w imperativach j pisaś a ga se nama pisaś?

We imperativach móžo skóńceńe -ij a -yj jano pla-tych verbów stojaś, kótarež we 3. pl. praesentis na- -iju a -yju se skóńcju. Wše druge imperatyvy na i aby y maju se bžez j pisaś.

Rozkłażeńe. Imperativ se namakajo, kaž wót 3. plur. praes. slědny vokal se pušći; stoj-li pótom na końcu měki pismik abo sycawka, ga jo tak namakana forma južo gótowy imperativ (1), stoj-li pak twardy konsonant na końcu, ga ma se ten pſehobrošíš do swójego měk̄ego konsonanta (2), stojitej-li pak na końcu dwa konsonanta abo ňejo-li ako jađen konsonant zawostał, ga pſistupijo i abo y (3).

1a. 3. pl. praes.: žělaju, kupuju, piju, ryju, směju se; imperativ: žělaj, kupuj, pij, ryj, směj se.

1b. 3. pl. praes.: chwale, zbuže, słyše, běže, pišu; im-perativ: chwal, zbuž, słyš, běž, piš.

2. 3. pl. praes.: pjaku, wymogu, pletu, pſedu; impe-rativ: pjac, wymož, pleš, pſež.

3. pl. praes.: mysl. huknu, šégnu, wezmu, du, spě; imperativ: mysl (mysl), hukni, šégni (šěń), wezmi, źi, spi.

Toš te imperativy pod 3 pišu se něto w dolnoserbskich knigłach wšykne z-ij (a druge pódobne z-yj). To pak nějo pšecej tak było. Jakubica (1548), Tara (1610), Fabricius (1709), Kněžkius (1729), Hauptmann (1761), G. Chr. Fryco (1792) a hyšći wótergi lětnik „Zaſnifa“ w přednych lětach pišu pšawé kaž jo zwercha hopisane. Někotare pšíkłady daši to pokažu. Jakubica: pósedni; Tara: řekni (řakni), buži, wuknišo; Fabricius: ži, wezmišo; Kněžkius: swěši = swěš, hucy = hue; Chr. Fryco: žitej, wachujšo a módliso se, wótnowi, niewezmi; Zaſnif 1853: ži, žišo, huknišo, 1855 wižišo, 1856 hobmyslišo.

Póznejše spisowaře po Frycu (wósebnie Šindler) nejskeřej se myslachu, dokulž se pišo pij, ryj atd., musy kuždy taki imperativ na koñcu j měs. Młogi nětejšny spisowař pak groni, až se wót luži myslíj, žíj, wezmijšo, huknijšo atd. poweda. Móžno až tam a how se to stawa, ale w Janšoječach a Dřejcach som nałos a cysto slyšał: myslí se, ží, napołni, myslíšo, žišo, napołnišo atd. Gaby pak to -i na koñcu imperativa z pšawom tak wéigin na dlužko se rozćegnuło, ga deře něby we biblij i stojało: nědotykn mño (Jan 20, 17) abo w nowej agenže: napołni (město napołni), a gaž jo we wóscenašu „buži“ pšawé, cogodla musy we duchownych kjarližach „zbuži“ stojaś, zož že jo kóreń ho-beju słowowu ten samy?

Slyšá se góži grono, až imperativy bžež j se lažko by hopyacne roziňeli za druge formy, kenž rowno tak se pišu. To pak płaši jano wót tych słowow, kenž maju infinitiv na -iš, -yš, ale wót nich z wětšego jano te imperativ na i twafe, kótarychž kóreń (peňk) na dwa konsonanta se skóńcujo, kaž módlis, bydliš, huswětliš, napołniš, — spaš, wót drugich namakuju se take imperativy jano we kjarližach a pěšnach: kaž zmili se, nězatawi (-tař), dowažyšo (dowažeo). Pla wšyknych drugich pak (a to su: hýš, wezeš a wšykne infinitivy na -nuš) nějo zmyleňa móžno: šěgni, zwigni, rozměkni, poglèdni, ži, wezmi.

Přeměneňe se něstawa we powédanem słowe, ale jano we pisanem, weto pak něsmějo se dla lěpsiego rozdělenia něco pisaš, což daniž po kořenu we słowe nelažy daniž pó drugich pšawidłach se námožo huklaš a zagraňaš. Šako ma forma „mysli“ zasešeraku mysl we našej serbskej rěcy, a dej-li cytař žewšeřu

hugodaš z togo, eož cyta, dla cogo nic teke žasetu? Togodla kaž we wóscenašu južo pišomy: buži, pšízi, stani, tak maju se teke toš te spomnête imperativy pšecej bžez j pisaš.

V. Dla *wotpadnonych pismikow* na zachopeńku słowow.

Radna licba słowow jo na zachopeńku wěste konsonanty zgubiła pak we wšykných pak jano we někotarych formach. Donětejšny analogiski pšawopis kšešo w šykne take pismiki stajaš (cf. Časopis 1869, 42), to pak se deře něgoži, dokulaž naš pšawopis na powiedanu rěc glèda. Togodla smej słowa, kótarež how słušaju, do těch wótzélbow zélijeſ.

a) Pismiki na zachopeńku maju se pisaš, rownož teke šuži abo we wšych formach se něpowedali, dokulaž hyšci nějsu se z nětejšneje rěcy do ceļa zgubili, we słowach:

gdy, gdyžlem, tegdy (dokulž se wótergi tak poweda).

łdza (dokulž: ze łdzami), łdgas (nałdgaš), lżej & ldzej (dokulž jo nastalo z lazej).

ptašk (dokulž se byšci cesto tak pišo).

tkaš, tkalc (dokulž se cesto tak pišo a w pódzajtſnych wsach ja no tak poweda: pširown. teke: natkaš, zatkaš atd.).

wšen, wšyken (dokulž: we wšom, ze wšyknymi), wlac (dokulž: nawlac, zawlac), wrošiš & wracaš (dokulž: nawrošiš, nawracaš, zawracaš atd. — ale južor nierošim), wzęs (wezeš), weš (Laus): genetiv wšy a toš teke wšaty (lausig), wšeń (junge Laus) a wšolawa (Gänselaus); wjas: gen. wšy, po praeposicyjach jsy (do našeje wsy, do jsy).

b) Spomnête pismiki směju se pisaš abo něpisaš we słowach:

łzyca + žyca (kóreň łź; Megiser ma łežka, ale něnto šak hugraňa se jano: ze žycu); ržyny + džyny, ržyšeo + žyšeo (kóreň: rež, hugrono; džyny [džany], rženy [w Grožišču], žyšeo; ale Jakubica: ržišče, Chojuan ržyny, ržyński); rdžení + džeń (Chojnan a Hauptmann w rukp. sl. rdžeń, rdženity).

c) Spomnête pismiki něpišomy, dokulaž se daniž niži něpowedajú, daniž doněta něbuchu pisane, daniž jich kóreň se lažko něhuznajo, we słowach:

ga;
 ned, źo, lej, der;
 ja cu, ty coš atd.;
 coła, cołka, tyca;
 cora, nutši; łoga, łoko, łokno, łokaśina, łos, łoski, Łoch,
 Łoski; fešeno, rota, rotny, robel, ropa, fod, ron;
 šak, šaki, šakoraki, šedny, šuder (šuzi); stawaś, zrosé.

VI. Dla hupadnonych pismikow we sfezi slowow.

Cesto hupaduju konsonanty ze sfez slowow, kaž skóńcowka pŕstupi. Za pisanie góze se we tom nastupańu toś te pšawidla póstajíš:

1. wele konsonantow niesmě w dolnej serbšcine za sobu stojaś;
2. a) kótarež konsonanty se wécej niži něpowedaju, nedeje se teke wécej pisaś;
- b) dwa jadnakej konsonanta niesmějotej po možnosći pospomrōne stojaś.

How daši se zapiso dypk za dypkom, źož konsonanty we pisně směju se huwostajiš a źož muse stojaś.

- a) Sycawki c, s, z, ź hupaduju pśed końcom -ski a -stwo.
 kněz — kně-ski, kně-stwo, Chóśobuz — Chóśobu-ski, muž — mu-ski, Rus — ru-ski, Nime — nim-ski, nim-stwo, Cech: ceski (zaprědka ceš-ski).

Druge konsonanty zawostanu: Serb, serbski, serbstwo, bogaty — bogatstwo.

Słowa na ik a někotare druge maju mjazy kóreńom a skóńcom -ski, -stwo pismika -oj-: winik: winikojski, winikojswo; hucabnikojski; bogojski, pšibogojswo, bamžojswo.

Pšispomněše. Hopaene su formy: winikstwo, cło-wiectwo; k pśed -stwo se změkňo do c, to pak zasej hupadnjo po pšawidlu a), pótakem by nastali słowa: winistwo, cławestwo atd., te pak něnto nichten wécej něpoweda.

- b) We deminutivach slowow na -dło hupadnjo -d-:
 kšídło — kšíłko, głedadło — głedałko, tšasałko.
- c) Pśed skońcom -ny hupadnjo slědny konsonant, gaž ma kóreń na slědku dwa konsonanta:

cesć — ces-ny, žałosć — žałos-ny, lubosć — lubos-ny
(kóreń jo: cest-, žałost-, lubost-), prozny (Hórnik prozdny);
ale pisać se ma: jadna, prědny, slědny.

Písipomněše: Tejerownosći ma se pisać stysny,
hobšěžny a nic styskny, hobšěžkny, dokulž kóreń jo:
stys-, šež-.

- d) Před skoúcenim -nuš: pismik g, gaž ma přezy se drugi konsonant, smějo hupadnuš (po reg. 1) abo wóstaś, dokulž se wótergi tak pišo a se tež lažko hugronijo:

tergnuš + ternuš, žergnuš + žernuš.

Howacej ma se pisać a powedaś:

kšadnuš, sednuš, spšegnuš, zwignuš, lagnuš.

Jano we krotkem imperatiwě smějo teke how d, g hupadnuš:

šeń, šeňšo abo šěgni, šěgnišo,

seń, seňšo abo sedni (sednišo).

zwiń, zwinišo abo zwigni, zwignišo.

- e) Před skońcowku komparativa -šy, hupadňotej sycawce š a ž.
hus-oki: hušy (město huššy), bliz-ki: blišy (město bližšy),
šež-ki: šešy (město šežšy), lažki: lašy (město lažšy).

- f) Gdyž akle we deklinacyji dwójaki pismik nastanio, což jo
jano móžno pla někotarych deminativow na -cka, -cko, ma
se ten dwójaki konsonant pisać: rucka, wócko, licycko:
ruece, wócce, lieycece.

- g) Dalej ma se pisać:

winik (za win-nik), měki (za měk-ki; písir. měk-šy),
jacíneny (za jacínen-ny), rosł, rosła, rosło (za rost-ł).

- h) Pismik r ma stojaś we słowach: gjarne, kjarcmař, zernko,
ternka; ale cernk abo cenk (kófeń „cerweny“).

- i) Praeposicyje: hob, pód, wót, we kompositach muse swój
slědny pismik tež před b, d, t hobchowaś, aby se rozdžélili
wót wo-, ho-, po-:

hobbijaś, wóttergaś, wóttykaś, pódłocys, pódłkaś.

- l) We někotarych słowach, kótareż z pismikom w se zachopinaju, wótpadño toś ten w, gaž kompositum z praeposicyju
hob- se zestaja; to nowe słwo ma wósebnu (tropisku) myśl:
hobališ verbinden (zrańony palec hobališ), ale hobwališ
umfippen (kańeń hobwališ);

hobijaś se něcogo etwaś vermeiden, ale hobwijaś hерумwideln (nitku hokoło palca); se hołesyś sich erhängen.

hobariš dämpfen, dünnen, hobarica gedünstete Bohnen (ein Gericht);

hołbertaś umdréhen; ale hobwězaś, herumbürden.

Písipomíneše. Vokale, kenž se píti powiedańu cesto zgubjuju, maju se weto a to wósebne w prosaiskej rěcy pisať:

togo, tomu, rědnemu; budu, námožoš (a nie: tog, tom, rěnem, bdu, námožoš.).

VII. Žo a ga ma se pismik ó pisaś?

- Pismik ó ma stojaś (za o) po konsonantach p, b, m, w, k, g, ch we nazukowanych sylbach, gaž žeden toś tych samych konsonantow pó tom vokalu n'estoj.
- Gaž sylba, kótaraž ó ma, písež zestajeńe wěcej nazukowaną t. j. prědna we słoweńczo, ga se w staršem casu ó zasej do o píseměňa a w někotarych stronach teke hyšći žinsa píseměňa, ale w Chóšobuskej naręcy w nowšem casu weto ó wóstańo a togodla ma se w písmowskej rěcy teke píti kompositach a po praeposicijach pisaś.

Rozkłaźeńe. Ako prědny jo w Dolnej Łužicy Fryco toś ten pismik ó pisał; za nim Tešnař we wšykných swójich kniglach a naslēdku jo we nowej „Agenze“ stajony. Fryco pak niejo pšawy znank za ó, ale skeřej pšešivo ónomu, písto wón hucy, až se wěste o písej ma ako ó hugrańa a jano we tych słowach, kótarež niejo mogał pód swójo pšawidło spóraś, pišo ó (gl. str. 11). My něto wěmy (po Mukowej rěcnicy § 53), gdy a žo se o kaž ó hugrańa a togodla teke ten pismik za píswie cytańe rowno wen trěbny niejo. Ale wón jo hužytny za cytařa a spisowařa. We mlogich stronach poweda se ó tak, až lěbda hyšći něchten huznajo, až jo raz o bylo, na pí. w Bórkowach kaž y, w Dešně kaž e, howacej niži kaž u. Togodla pišo tež Moller Tšupcański stawne u, Br. Zařníč w prědných lětach stawi cesto e za ó. How bužo pisajucym wélgin na pomoc, gaž se jim hucy: toś ten zuk, kótaryž píti was se kaž y abo e abo u hugrańa, jo we starem casu a we mlogich stronach hyšći žinsa o, a togodla dejš pisaś o, ale ze smužku, a cytajucym móžo se hucy: toś

ten pismik o ze smužku zně we twójej wsy tšochu na *y* abo *u* abo *e* a tak smějoš teke cytaś.

Což našo pšawidło samo nastupa, ga zmakujo se wóno nałos z nětejšnym hugrańanym w Chóśobuskej, Błotowskej a Picańskej pôdrécy.

Na pokazańe: spód, pósół, zbóžo, bósy, móro, wójna, wóla, kóza, kós, góra, gódy, chóry. *Dale teke*: dō wójny, wót kótarego, pód góru, na móro, ku kósam; — nejgódnejšy, nejehóršy; — za-wóraś, pśigótowaś; — pódgóla, pódgóra, pomóc, negódny, wšogomocny.

VIII. Žo a ga ma se písmik ē pisaś?

Pismik ē stoj jano we nazukowanych kófeńskich sylbach, wóstańo pak teke, gaž sylba swój nazuk zgubijo, pótakem teke we zestajonych słowach.

W nětejšnem d.-s. pismowstwé staja se ē skóro šuži pšawé. Togodla nejo tréba ako někotare dypki naspmóneś, kótarež do něta hyšći hujadnane něběchu.

1. Po r stoj we zamkñonej sylbe ē, we wótwořonej 'e: srđny, prědny, rědny, ale sředa, sřeny, přeny.

2. a) Pismik ē ma stojaś a nic ē we słowach:

měniš (meinen & tauſchen), zaměniš, pseměniš; mě (der Name), ale genetiv měna; slépy, slépc, stšeliš, šcěriš, šcěś, sněś, splěsňewes (nic: splicnewiš), wěcej, wěześ, wěm, wědobnosć, grěbaś, pogrěbaś.

b) Rozdželiš se ma: ja se směju ich lachę, ja směju ich darf.

c) 'e ma stojaś a nic ē we słowach:

powedaś, spowěź; nězli; měna, měnu atd. (des Ma-menš); měnaś & měnowaś (nennen).

d) ē a nic i we słowach:

kněni, kwětk, Lěšće, mělk, mělny, zuěś, zěla (= mimo); tež stšěz (starosłow. strižъ).

3. Na kóncu jadnosylbnych nazukowanych słowow poweda a pišo se ē, žož we rěwnych wěcejsylbnych słowach 'e stoj: splě, zglě, clě; zlě; kšwě, šklě, smě; spě (ſie jchlaſen); ale do škle, pó śmě; huspé (ſic werden ausſchlaſen).

4. Pšíduce jadnosylbny infinitivy: drěś, mrěś, přeś, strěś, škrěś, trěś, žrěś námaju swójo ē z kóreńa, ale pô analogiji,

togodla we jich kompositach ē se zasej pšeměni do 'e (pšir. nr. 3): humřeš, zamřeš, zedřeš, hobodřeš, zapřeš, hustřeš, rozeškřeš, hutřeš, hobožřeš se; k tomu tej słowe: pócřeš, zawřeš, kótarejůž simplex jo zgubjony.

Ale iterativa toś tych verbów, kótarež maju w starosłowjańščinie a w drugich słowjańskich rěcach same i, se w serbščinie cesto hyšći z č hugraňaju a maju se togodla teke tak pisaš: huměraš, zeměraš, pódpreraš, zapřeraš, huscěraš, pšesćěraš, rozćěraš, zašěraš, zawěraš; a tak teke: rozdžěraš & hužěraš (simplex draš), pósćělaš & zasćělaš (slaš), nalěwaš (laš), zběraš, zeběraš, doběraš (braš).

Pšispomíneše. Stare ē jo se we młögich słowach ze wšom pšeměniło do 'e abo -i; pši tom musy tež něto we pšawopisu wóstaš. Na pš.:

- a) do 'e: chňiel, niewericka, pénež; w kompositach hařeš, nařeš, wótřeš (zgubjonego „pěš“).
- b) do i: gniw, kwisć, Nime, nimy, niži, pariz, pošišny, spiwaš, žiše, žišelc, žišelina.

Pšispomíneše. Pó swójomastańu maju se z i pisaš (a žednie z ē abo 'e): niwa, sliwka, sliznuš (pšir. lizaš), ščipaš, řaſein (nic řaſeſen), powiš (pšir. powitka).

IX. Žo a ga se pismiki tš, tš, ē, č pisaju?

Pismiki tš, tš, ē, č su zestajane sycawki. We hugraňánu zni tš = ē, tš = č. Dla pšawego pisańa płaše slědujuce pšawidla:

1. Pismika tš, tš stoj nastalej z tr (g.-s. tř, tr); č nastawa z t, č z k.
2. č ma se pisaš we słowe žowćo;*) howacej stoj č jano za sycawkami z, s, c, š, ś: rozćegnuš, séicha, powězco, powěsco, hucēo, měščan, plešeo.

*) Słowo „żowćo“ jo zešěgnone ze „żowcyšco“. Pšez Tešnařa pišo se do něta žowćo (žowcžo). Dokulž pak snaž šuži se hugraňa žowćo a teke dualis „żowći“ na měke č pokazujo, pišomy wot něta žowćo. — Pšispominam, až w přednych lětnikach „Žařnička“, kótarež Dešański farar Pank pisašo, wótergi „żowćo“ se namakajo, což na ceske słowe „devče“ pokazujo.

3. č stoj: a) za sycawkami we někotarych komparativach: lažčejšy, huzčejšy, šežčej; hugroňeňe pak jo žinsa we šakich stronach měke (*skazone*);
 b) we skóńceńu adjektivow -učki: rědnučki, blědučki, lubučki; how jo třeba č pisaš, dokulž we mlogich wsach se groni -uški, na př.: Rědnuškojc, młoduški atd. (Zořeníček 1860, 16) a we wóterych słowach -ycki: kuždycki, a jano č móžo se do š a e pseměniš, nigdy pak tš;
 c) we cuzych słowach kučak, piča, pička, wača.
4. Dolnoserbskim spisowařam dajomy k hobmysleńu, lěc ſeby se gózeļo we tak pojmeńonych onomatopoetiskich słowach č (resp. č) pisaš, źož doněta tš (tſ) stojašo. Take słowa su mjazy drugimi: mlačaś, plančaś, čakaś abo čakaś, čumpaś abo čumpaś, wjačkotaś, hunč & hunčo, hačak.
5. We mlogich słowach pišo se wótergi hopacne č město tš. Take słowa maju se pšawé pisaš po pſiducem:
 stšack, stšechá, wóstšechu, stšeliś, stšelar, stšelba, samostšel, stšelk (Schuh), stšelc, samostšídlo, stšilko (Bogen), stšěž, stšěžyk, stšigaś, stšigař, wóstšiś; jastšeł, téasaś, tšasałko, tšěsc, hotšepaś, tšěska, tšmeńeň.
6. Po hopacnej analogiji poweda se cesto cašny, cašyś, cošku, město tšašny, tšašyś, tšošku; pisaš pak dejali se jano te slědne formy.

X. *Pismik ř se wěcej něpišo.*

W pérwejšych łatyńskich šiščach bu ř (slězy k, p, t) cele po górnoserbskem pisane. Dokulž pak we našej rěcy dwójake hugrono by měl (š a bo š), ga južo dla togo se ten pismik něsměl po górnoserbskem stajaš. Druge pšawaňe jo to, lěc ſeby se gózeļo, ř za twarde š pisaš a pšez to Grodkojskej pôdrěcy se bližyš. Takego něco jo južo Fryco kšěł, ako ſebe znaíne ščj = š, abo r humysli. Tomu pak stoj napšešiwo, až Grodkojske sami južo tš hugraňaju a nic tr, a kužde našo pš ſejo pši nich pr. Tež ſejo hužytne, we nimskem šwabachskem pisíne někake pseměnie we tej myslí cyniš. Togodla daší wóstaňo pši Fabričiusowem słowe, až wóni deje huknuš, kótare spisane š pši nich, ako r se hugraňa (glědaj str. 7).

XI. Wjelike pismiki.

Adjektiva, kótarež su wót ménov wósobow, městow a wsow wótweżone, pišu se wélike, wót ménov krajow a zemjow pak małke: Jordanowe spiwy, Šwelowa rěcniča; na Chóšobuske wiki, psi Gołkojskem swěženu, wót Nowojsańskeje młožiny; ale pšuski kral, austriski kejžor.

XII. Kak maju se cuze słowa pisaś?

Cuze słowa maju se pisaś pó jich rěcy a rodu, na kóicu pak muse se pseměniš po kaznach serbskej rěcnicy; jano pak te pismiki maju se pseměniš, kótarež se w serbskej rěcy hynacej hugraňaju (c = k, ck = k, ph = f, tia = cija, qu = kw).

To přeňše płaši nejzwęcej wót cuzych swójznych ménov. My musy my pisaś: Goethe, Voltaire, Rousseau, Martini, Caprivi atd. Genetiv pak musy byś: Goetha, Voltaira, Rousseaua atd. Młoge cuze ménova snaž góže se ako adjektiva pseměnaś: gen. Capriveno, Martinego atd.

Druge cuze słowa maju jano pšawo we huconych pismach, pšeto to nězda se huzytne, te šake latyńska a grichiska *termini technici* z mócu pšeserbsciš. Howacej pak budu take cuze słowa, kótarychž se hobijaś námožomy, dlej a węcej serbske hugrono dostawaś a směju se pótom teke pó serbskich zukach pisaś a snaž za „póžycione słowa“ měś: kompanija, kor, rebija atd.

Pšisp. Toštej dwa nastawka stej pó toś tych pšawidłach spisanej, jano ó nejo šuži tak nałożowane, dokelž smej joho pšawidlo akle naslědku hyšci raz pseměniłej.

Naše wěčniki z wukóncom „awa“.

(Přinošk za serbsku fonetiku.)

Zestajał a podał Jan Radyserb-Wjela.

Předspomnjenje. Mjez tutymi wěownikami je jich tójsto, kotrež so w Pfufolowym słowniku njenamakaju.

Bachtawa, Čaberlieſe.

Bajawa, Märchenerzählerin,

Schwäherin.

Barbjawa, Beschönigerin; Glunfer-
lieſe.

Běhawa, läufſches weibl. Geschöpf.

Běžawa, Dicarrhoe.

Bimbawa, Perpendikel; Bommel.

Bjakawa, Blüterin.

Bječawa, Plärrerin; ſchlechte

Sängerin.

Bjerjawa, Spißbübin.

Bodžawa, ſtößige Kuh ic.

Bombawa, hängende Wulſt; große

Birne, Ungarpflaume.

Bónčawa, Seeroße.

Bórčawa, Brummpfeife; Brumm-

lerin.

- Borkawa, Brummfliege; Schmeiße.
 Bučawa, Versegerin schwacher Stirn-
     stöße (kleines Mädchen, Zickel vc.).
 Byrawa, Schnarrerin.
 Capawa, schwefällige Geherin.
 Cofawa, Rückwärtlerin; Frauens-
     person, die zurücktritt, um Un-
     frieden zu vermeiden.
 Cochawa, schlendernde Bummelerin.
 Cumawa, weibl. Person, welche
     den Mund verzehrt; schlechte
     Tabakspfeife, Cigarre.
 Cuntawa, zimmerliches, empfind-
     liches Weibsen.
 Cybawa, Zitterlein; weibl. Person,
     die gern andre zum Scherze zwifft.
 Cycawa, Saugerin.
 Cydzawa, Seiherin; Seihetuch.
 Cyrčawa, Zifade, Heimchen.
 Cyrkawa, schlechtmilksende Kuh oder
     Ziege.
 Čampawa & Čampotawa, knie-
     biegige Schreiterin.
 Čapawa, Kauerstellung.
 Čelčkawa, bieselige Kuh.
 Čepjawa, die Niedergefauerte.
 Čěrawa, Schöpfloch.
 Čerpawa, Schöpfgelte.
 Čichawa, Niese.
 Čitawa, Sesemaschine.
 Čopawa, Zapfenbirne.
 Čornjawa, Moorerde.
 Čuchawa, Riechstink; Naſe.
 Čumpawa, Schaukel.
 Čurawa, Kuh, welche in Sprütern
     Milch giebt.
 Čušlawa, Schnüfflerin.
 Čahawa, Magd, die oft den Dienst
     wechselt.
 Čěkawa, flüchtige Kuh; aus Dien-
     sten laufendes Mädchen.
 Čólawá, Utrinierglied.
 Dajawa, Würgerin; würgende
     Birne.
- Dakawa, Gaderhenne.
 Dakotawa = dakawa.
 Debjawa, Schmuckanlegerin; puß-
     süchtiges Weibsen.
 Drapawa, zusammengehabendes,
     geziges Weib.
 Drēmawa, Schlafsucht; dufseliges
     Weibsen.
 Drisawa & Dristawa, schiebiger
     Durchfall.
 Donawa (Dunaj), Donau=strom.
 Dubrawa, Ort Dubrau.
 Dudawa, hohler Stengel.
 Dudlawa, Dreßorgel.
 Duchawa, Blasrohr.
 Dujawa, Blasenrose; Gedunzenheit.
 Dušawa, Stichhusten.
 Dybawa, Heiserkeit.
 Dychawa & Dychlawa, Luftröhre.
 Dypawa, Spitzzähnen des Stein-
     brechers; Spitzhammer.
 Dyrkotawa, Bitteralge; bebende
     alte Frau.
 Fědrawa, Durchfall.
 Fukawa, Kopperin.
 Funkawa, Schleuder; Wurfsgejchōß.
 Furawa, Brummknödel; Durch-
     fall.
 Furkawa, Puls.
 Fyrawa, süßliches Weibsen.
 Galgawa, Schrehals.
 Gigawa, Gänsegurgel.
 Gigotawa, Gans (Beiname).
 Gingawa, Teidrose, Nymphaea.
 Gyrgawa, Gürzel.
 Hadrawa, Zänferin.
 Halekawa, überlaute Schreierin,
     Sängerin.
 Hapawa, Schnapperin (vom eiligen
     Essen).
 Hapotawa, Schnattererin, Polterin.
 Hašawa, Eichhütchen.
 Hibawa, Lokomotive.
 Hidrawa, heftiger Durchfall.

- Hikawa, starker Schlucken; weibliche Person, die sich öfters verschluckt.
- Himpawa & himpotawa, Hüterin. Hinjawa, Auszehrung; das Hinsiechen.
- Hipawa, schwefällige Schreiterin. Huchawa, Taubnessel, Lamium. Hobrawa, Viehpächterin.
- Hojawa, Sanitel, Sanicula. Horjawa, hitziges Fieber.
- Hudawa, Wahrsagerin.
- Hutawa, breitvorstehende Kopfbedeckung der Frauen zum Schutz gegen die Sonne.
- Huzawa, ein stets hin- und herziehendes Weib.
- Jachlawa, Reicherin; Kurzatmigkeit.
- Jakotawa, 1. Stammilerin; 2. Stechäpfel.
- Jebawa, Betrügerin.
- Juskawa, Uhu.
- Kadzawa, Räuchergefäß.
- Kašawa, die Bielhustende.
- Kawkawa, Gafferin.
- Kazawa, Befehlerin.
- Kažawa, Verderberin ic.
- Kipjawa, die Ostfränklinde.
- Klapawa, klaprige Person, alte Kuh oder Ziege.
- Klacawa, hinkendes weibliches Geschöpf.
- Klepawa, Thürklopfer.
- Kleskawa, Klatschmaul.
- Klinkawa, Schelle.
- Klukawa, Glücksenne.
- Knykava, der schwarze Nachtschatten, (bot.) Solan. nigr.
- Kojawa, Trösterin.
- Kokawa, Henne, die glückt und nicht legt.
- Konjawa, Eberwurz, Carlina.
- Kopawa, Hacke; Kuh, welche ausschlägt.
- Korkawa, ausgehöhlte Rübe.
- Krazawa, ruhende Öllampe.
- Krjegolawa, „sprechende“ Henne.
- Krjepjawa, Gießkanne; Sprengmedel.
- Krjeptawa, rindernde Kuh, geile Ziege; Wettel.
- Krodawa, Kröte; böses Kind.
- Krokawa, Kröte.
- Kružawa, Sockeneisen.
- Krympawa, Teichgras, Polygnum.
- Kukawa, Starmäte; Taubenjägling; Kuckuck.
- Kulawa, Kohlrübe.
- Kunkawa, Unke.
- Kupawa, Badewanne.
- Kurjawa, Rebel.
- Kusawa, beißendes, feisendes Weiv.
- Kwikawa, Käuzchen.
- Khachlawa, verbrauchtes weibliches Wesen: Frau, Kuh, Ziege ic.
- Khichawa, öfteres Niesen; Niese.
- Khlemjawa, überlaute Sprecherin.
- Khóčawa, schwindsüchtiger Husten.
- Khorjawa, fränkisches Frauenzimmar.
- Khrjachawa, die Kreuze, dumpfer Husten.
- Khróstawa, Dorf Krostau.
- Lačawa, unschlüssige weibl. Person (auch von Männern gebraucht).
- Łapawa, Häscherin; Wortsängerin.
- Łažawa, Herumkriecherin; Landstreicherin.
- Lapawa, Vorlegelöffel; großer mißfälliger Eßlöffel.
- Lampawa, wackelige Schreiterin.
- Łehawa, triges, gern liegendes Weibsen.
- Lešawa, Dorf Lischau.
- Łětawa, eifertige Frauensperson; Luftballon.
- Lijawa, Gofse, Regenabfallrohr.

- Lišawa, Flechte (Hautkrankheit und Pflanze).
 Liščawa, Fuchsschwänzerin.
 Lizawa, Speichelsteckerin; Schmarotzerin.
 Lopawa (tež: lopa), Schlangenwurz, Calla.
 Lubjawa, Angeloberin, die ihr Versprechen nicht hält.
 Ludawa, Betrügerin, Heuchlerin.
 Lumpawa, Schlumpe.
 Machawa, Perpendikel.
 Machotawa, eine zittige Alte.
 Majkawa, Streichlerin.
 Mamawa, Gaberliese.
 Mandawa, Mangelholz, Rolle.
 Masawa, langsames, sich nicht zu rechtfindendes Frauenzimmer.
 Mazawa, Anstreicherpinsel; Teerbutte.
 Měchawa, kleiner Dudelsack.
 Měšawa, Kühlöffel.
 Mjakotawa, Stotterin; Ziege.
 Mjawčawa, Käze.
 Mjetawa, Schleuder.
 Mlaskawa, Schwarzbühlchen; die schmalzend Eßende.
 Močawa, Harnruhr.
 Modlawa, Bettchweister; andachtslose Veterin.
 Módrawa, Blaueschäf.
 Mochawa, Moosrose.
 Moldawa, Moldau (Land und Ort).
 Morawa, Mähren (Land).
 Mórawa, Sudlerin.
 Morjawa, Umbringerin, Auszehrige.
 Motawa, unsicher gehende Frauensperson.
 Mrokawa, schwarzes Gewölk.
 Mučawa, Heizerin; Unfriedenstifterin.
 Mudrawa, naheweisles Frauenzimmer; Tadlerin.
 Mumlawa, die mühsam Kauende.
 Murawa, Alp.
- Myjawa, Waschbecken.
 Njebolawa, Schwägerin.
 Nopawa, Schildkröte.
 Nuchawa, Geruchsstink; Nasé.
 Nućawa, Drängerin, Nötigerin.
 Nužlawa, Schnüfflerin.
 Nužlawa, näselige Sprecherin.
 Nygawa, Fangheuschrecke, Mantis.
 Nypawa, weibl. Person mit großem Schädel.
 Nysawa, die Eigenköpfige.
 Pačawa, Hebel; Brechstange.
 Pačkawa, Kippeschaukel.
 Pancawa, Mantischerin, Besudlerin.
 Parawa, Tändlerin, Pfuscherin.
 Parlawo, Perlhuhn.
 Paslawa, Päfflerin.
 Piħawa, gesledter Kuckuck (bot.); sommersproßiges Frauenzimmer.
 Pimplawa, zimperliche, weichliche Frauensperson.
 Piplawa, Päfflerin.
 Piskawa, Blasinstrument.
 Piščawa, natschiges Mädchen.
 Pjerdawa, Siepe von Zweigschalen.
 Pjerchawa, Sprühregen.
 Placawa, Fliegenklatsche; Stampfkloß ic.
 Plicawa, Klüftcherin.
 Plidrawa, Schneemannsche.
 Podpjera, Unterstützerin.
 Pomalawa, langsames Weißsen.
 Porchawa, Bovist.
 Pórkawa, Hinte infolge Verschiebens der Kugel im Knie.
 Praskawa, Knallpeitsche; rüstige Urbetterin.
 Powědawa, ungeschickte Erzählerin.
 Prašawa, lästige Fragerin.
 Pripotawa & prjapotawa, heftige Diarrhoe.
 Prokawa, Schleuder, Armbrust.
 Próšawa, Lappensträuling, Bovista.
 Próščawa, vogelkriegerische Kiefer.

- Pukawa, Knallbüchse.
 Pumpawa, Pfingstroje, Paeonia;
     diese Frau, Kuh ic.
 Pumpotawa, Belferin, Schleiterin.
 Pupawa, Pippau, Crepis.
 Pustawa, Falte.
 Puzawa, Windhalm.
 Puzolawa, Schmollerin; endlose
     Aufmuckerin.
 Radzawa, mißliche Ratgeberin.
 Rjegawa & rjehawa, Mandelträhe.
 Rampawa, tapfige Schreiterin.
 Rancawa, Schweinelaus.
 Rjehotawa, eine wiehernd Lachende.
 Rjechtawa, Frosch.
 Rjepotawa, Schnarre; vielläufige
     des Weibsen.
 Rocawa, Beteurerin mit leicht-
     fünigen Schwüren.
 Rodawa, Radelhölze.
 Rohawa, Hölze mit Zinken.
 Ropawa, Faltenrock (sweich).
 Rubawa, Krauthäue; überhaupt
     jedes Werkzeug zum Abhaken.
 Rujawa, vielsbrüllende Kuh.
 Rumpawa, dickeibige Raupe (vom
     Ungesiefer überhaupt).
 Ryawa, Rüssel.
 Rypawa, Rübenstecher.
 Rytawa, Brust; oft rindernde Kuh.
 Sahawa, Schreiterin mit großen
     Schritten.
 Sapawa, Breinfieber; Rakete.
 Skakawa, Frosch; überhaupt jedes
     springende Wesen.
 Slinjawa, Geiferin.
 Smjerdzawa, Dlingersflege;
     Schweinemelde.
 Smorčawa, Schnarcherin.
 Smorkawa, Schnupfen mit reich-
     lichem Schleimabgang.
 Smykawa, Rutschelbahn.
 Sonjawa, träumerische Frauens-
     person; Luftschlößerbauerin.
- Sudžawa, lieblose Beurteilerin des
     Nächsten.
 Sukawa, Negestrickerin.
 Sušawa, Darrsucht; Abmagerung.
 Sutawa, Eule.
 Swjerbjawa, heftiges Zucken;
     Kriebelkrankheit.
 Syčawa, Gans; Zischlaut; Zisch-
     lerin.
 Sydawa, Frauenperson, die bei
     auswärtiger Verrichtung lange
     auszubleiben pflegt.
 Syjawa, Sämaschine.
 Sykawa, Spritze; Scharbeisen zum
     Berstampfen.
 Sypawa, Schaufel zum Schütten.
 Sandawa, Stadt Schandau.
 Šapawa, Latscherin, Schlürferin
     beim Gehen.
 Šcebotawa, Plärrerin, laute
     Schwätzerin.
 Šekotawa, Schnattrerin.
 Šcerčawa, Klapper, Schelle; Raß-
     lerin, Plärrerin.
 Šcerjawa, Feierleje.
 Šerkawa, große Klapper.
 Šerkotawa, Kinderklapper,
     Klapperpuppe.
 Šcipawa, Pfützerin; Vorrichtung
     zum Pfützen.
 Šijawa, Gans (Beiname); lang-
     halsige Frauenperson.
 Škrékawa, Häher.
 Škorpawa, harte Schale.
 Škrabawa, Schrubbe, Teigtröge.
 Škroda, kroda.
 Šlapotawa, Plaudertasche.
 Štapawa, Dickekopffliege.
 Štynkawa, Hinkerin.
 Šudrawa, Waschbrett.
 Šumawa, Böhmerwald.
 Šurawa, schlürfende Latscherin.
 Šuskawa, überhastige Frauens-
     person.

- Tajawa, Hehlerin; Verschweigerin.
 Tamawa, Verdammterin.
 Tarakawa & taratawa, Klarinette.
 Tołkawa, Stoßel, Handstampfe.
 Trantawa, Tändelliefe; leichtsinniges Weibsen; Holztröhre.
 Trasawa, Windhalm.
 Trělawa, jedes Schießzeug.
 Trepotawa, Beberin (vor Angst oder Alterschwäche).
 Trichawa, Niese.
 Tróckawa, troziges Weibsen.
 Tročkawa, Grastuch, Hängematte.
 Tružawa, Drehselbant.
 Tryskawa, Possentreiberin.
 Tuchlawa, skażene z: Dychlawa; cf. Dychawa.
 Tukawa, mißtrauische, argwöhnische Frauenperson.
 Tulawa, Flöte, Pfeife aus Weidenrinde.
 Tutawa, eine dem heimlichen Trümke Ergebene.
 Tyhawa, weibliche Person, die alle Leute duzt.
 Tykawa, Schlund.
 Wabjawa, Lickerin, Anreizerin.
 Wodžawa, Zänkerin.
 Walawa, Sielerin.
 Warjawa, mißliche Kocherin.
 Waršawa, Stadt Warschau.
 Wědžawa, Frauensperson, die alles besser wissen will.
 Wějawa, Worfelmaschine.
 Wěrjawa, leichtgläubige Frauensperson.
 Wijawa, Winde (zum Heben), Ziehbrunnenwalze.
 Witawa, festlicher Empfang; feierliche Bewillkommnung.
- Wjazawa, Bindemittel; Bindewort (gram.).
 Wjećawa, rachsüchtige Frauenperson.
 Wjeclawa, Wedel.
 Wjerćawa, Tänzerin; tempernde Weibsperson; Drehfäser etc.
 Wjerhawa, Schleuder.
 Wjertawa, Drehschiebe; unbeständiger Mensch.
 Wokawa, großähriges Sieb.
 Wonjawa, Geruch, Odor, Aroma.
 Wotawa, Grummel.
 Wrjeskawa, heftig anfahrendes Weib.
 Wrjeskotawa, Plappermaul.
 Wuchawa, Ohrenule; Strunkpilz, Sparassis.
 Wukawa, Gloßerin.
 Wušawa, Mütze mit Ohrenklappen.
 Zadžerawa, streitsüchtiges Weibsen.
 Zapjerawa, Sperrbaum; eine Widerspannige.
 Žadawa, begehrliche Frauensperson.
 Žandawa, Färbeginster.
 Žadžawa, Sehnsüchtshegerin.
 Ženjawa, die Heiratsbesitzene.
 Žerawa, Kräutchenweibchen.
 Žerjawa, Moosbeere.
 Židawa, Durchfall.
 Žimawa, Wäscheauswinderin, Bringmaschine.
 Žimplawa, dünner Straßenkot.
 Žitawa, Stadt Zittau.
 Žołtawa, Gelbsucht.
 Žortawa, Spähmacherin.
 Žumpawa, Morast.
 Zwamlawa, labrige Person.

Serbske swójbne mjena.

(Onomatologiska študija.)

Zestajał a wukładował *Matj Handrik-Slepjanski*.

(Zdžela přednošk čitany w posedzenju rěčespytnego wotrijada M. S. 2./4. 1902.)

Runjež je Časopis M. S. swój pokstałetny jubilej swjeći a je so w nim wjele a wšelake pisało, sym tola podarmo za nastawkom pytał, kotryž by so z tym zaběrał, naše serbske swójbne mjena wułożować, z wuwzaćom tu a tam rozprósenych raznych wujasnjenjow našeho knj. redaktora. Zběrali drje su mnozy pilnje, kaž redaktor, Radyserb-Wjela, Jordan a druzy, ale na onomatologiske wobdzělanje samo so nichtó podał njeje; a to ma wěsće w čežkosći macizny swoju přičinu.

Hdyž sym so ja nětko na tuto džélo dał, mje něhdže njeje nadžija hnała, jow monumentalny pomnik stajić, ale sym to cinič, dokelž so mi tajke študije spodobaju a mi wjesele činja; předewšém běše mi zajimawe, zhonić, što a kelko je w našich mjenach ze staroserbščiny so wukhowało — to ma swoju wažnosć za historiske študije a za prašenje, hač su wšitec serbscy zemjenjo w běženjach mjez Serbami a Frankami zabići a zahnaći, — dale běše moja mysl ta, zo dyrbało so z onomatologiju runjetak měć kaž ze zběranjom přisłowow. Něhdy njeboh Buk započa a potom přečelow na pomoc wołaše, a hlaj, woni zběrachu a zběrachu: plód toho je nětko wulkotna a krasna kniha, kotař přede mnu leži, na kotruž smě cyłe Serbowstwo horde być, kniha, kotař ma drohotny poklad ludoweje mudrosće we sebi: „Přisłowa hornjołužiskich Serbow“, zezběrane wot mojeho něhdušeho serbskeho wučerja, našeho pilnego spisowačela-nestora a sławnego wótčinca J. Radyserba-Wjela, a z nakładom dra. E. Muk i wudate. — Ja myslu, zo by snano mohla tajka mała, snađna študija, kotař z mojeje zaspjeneje holanskeje samotnosće wukhadža, tež wšelakich k tomu pohnuć, hišće pilnišo serbske mjena zběrać — příkladne džélo za to by nastawk knj. fararja Boltý w Brjazynje był — a tež wułożowanja podawać; na tajke wašnje by jasnosć do našich serbskich swójbnych mjeno w přišla. Po prawom ničo bliže njeleži hač prašenje: što twoje mjeno rěka;

što ma na sebi? Mjeno je towařš čłowjeka na čas žiwjenja, na 70 a 80 lét jeho dzeń wote dnja přewodža — a tola je jomu jako najbližsi towařš husto dosć stajne hódańčko. Kóžde mjeno ma wěsty woznam, hdyz tež na prěnje pohladnjenje so ēi zda, kaž by z nim ničo započeć njemohł. To na tom leži, zo su mjena w běhu lětstotkow wšelaku podobu dostałe a so jara džiwnje a wopaki pisałe wot tajkich, kotřiž do cyła wo wěcy ničo njerozumjachu — trjebamy jeno na naš „rozswětleny“ čas po-myslić: hdyz so serbske mjeno prawje wopaki piše, to je „richtig (!)“, a běda tomu, kotryž chcył přećiwo tajkemu zakladženju něsto prajić; — dale su so swójbne mjena rozwiwałe a wutworjałe, zo by so jedyn dom wot druheho, jena swójba wot druheje rozdželała. A jow je wosebje spodživne widžeć, kak dželawy a płodny, dokelž čiły a strowy, je ludowy duch był. W našim času sebi rěč tak pomha, zo před mjeno samo staja: „Wulki“ abo „Mały“, „Wonkowny“ abo „Wójsny“, „Młody“ abo „Stary“, „Rožkowski“ abo „Wugonski“ atd. Wjele rjeňšo a krasnišo je tajke rozdžele naša rěč před wěkami činiła; wona je na př. z jenoho cuzeho mjena „Nicolaus“, kotrež je so jej jako njeznate, cuze kubło dało, wěđała 76 wšelakich twórborow stworić; a to wšitko nic z wopisowanjom abo z předstařenjom adjektivi-skich woznamjenjenjow, ale z tworjenjom mjenow ze wšelakimi suffixami, kajkež su rěči wosebite. Naša rěč je pak w běhu časa wokhudnyła. Tuž drje ma tež jow swoje prawo přirunanje, kotrež raz čitach, zo je rěč w pračasu była kaž zeleny štom, połny hałužkow a lisčikow a kćenjow, lubozny na napohlad, hdzež je wjele, wjele žiwjenja, a čim bóle rěč do kultury, pisanja a čiščenja přeńdže, čim bóle so runa hołemu, suchemu khoščišcu. Trjebamy jeno na našu deklinaciju pohladać, kak bohata je a rjana, a z njej francošku přirunać: tam je „de“ a „d“, a hotowa je keklija. — Nadžiomnje budže mi móžno, tež nastawk wo tom wozjewić, kak je naš lud w zastarsku mjena tworił a twarił. Wěm pak, zo nimo ludowego ducha a rěčniskich prawidłow su njerozum ze strony knježerskich a wyšniskich pisarjow a po stronje luda samoho wšelakosć zynkowych zakonjow, kotrež běchu a su we wšelakich kónčinach serbskeho kraja wšelake, tu płaćeace a tam njezrozumjene, swoju zamožnosć na mjena měle, tak zo

wšelake twórby nastachu. Příklad ze zastojinstwa! Jónu list z Łaza dostach, zo mam za Augusta N. N. wopismo napisać. Wón je so w Miłorazu wokoło 1 . . . . narodził. Ja 20 lět w knihach přeptytach, ale Augusta N. N. njenamakach. Za něsto časa čłowjek sam příndže. Ja jemu prajach: August tu njeje, ale Gottfried. „Nó haj, to drje tak budže“, wotmołwjenje do-stach. Nětko so praša, kak je z Gottfrieda Augustasta. Wěc je jednora. W Miłorazu su džesću „Gótl“, „Gutl“^{*)} rěkali. Potom staj so staršej do Łaza sčahnyloj; hólc je tam do šule přišoł, a wučeř je so jeho prašał: Kak rěkaš? Wotmołwjenje: „Gótl, Gutl“; wučeř rjekny: Ach, „Gutl“ ničo njeje, to je Gustl; po tajkim ty „August“ rěkaš. Tak je čłowjek do swojeho 70. lěta August wostał. Husto dosć su na to wašnje jara mylne twórby nastale, kotrež nětko njeje lohko wujasnić. — To nas pomina, při wułożowanju mjenow jara wobhladniwych być. Tutón mój nastawk sam wuči, zo je móžno, někotrežkuliž mjeno na wšelake wašnje wujasnić. Tu njech je hnydom město wjele jedyn příklad podaty. My mamy we Slepjanské wosadze mjeno: Badař. Što to woznamjenja? Ty sy z wotmołu hnydom hotowy: to je němske „Bader“. Móže być; potom by mělo dwojaki woznam: 1) po anglosaskim: beado: wójna = wojowaf — abo 2) po srjedzowěkowskej němčinje: čłowjek, kotryž kupacym poslužuje abo w kuparnjach brody truwa. Ja pak sebi myslu, zo naš serkski Badař njeje ani anglosaski wojak ani srjedzowěkowski brodař był, ale zo ma swoje mjeno jako přimjeno za to, zo wědzeše tak rjenje „badać“ t. j. hudać (hódać); nic zo bychu naši nětčiši Badarjo tuteje wosebnosće měli, ale jich prawołc je so na to wustoał, a ród ma po nim swoje mjeno.

W jednotliwym njech je na scěhowace pokazane:

a) Z wosebitej wažnosću su, so wě, staroserbske mjena, dopokazujo, kelko powostankow je z předkřesćijanskeje serbščiny w mjenach zawostało. Staroserbske a z cyła słowjanske wosobinske mjena su widomnje po samsnym wašnju kaž grichiske tworjene; na to nimo druhich podobnosćow na př. wukončenje

^{*)} W namjeznej narěci je zakon, zo o po guttaralach so jako „ó“ wupraja.

-sław = grich. -klēs pokazuje. Tola tutych połnych twórbow nimale žanych wjacry nimamy; štož je so wukhowało, su zwjetša přikrótčenki połnych mjenow. Zawěscé by prócy hódne było, zo Serbja na wšech stronach, wosebje tež w Delnej Łužicy po přikładze pilnych prjedownikow za tym slědža, hdże su hišće powostanki starych serbskich mjen. A to by wosebje za študowacych nadawk był, wšitke hišće zbytne serbske mjenia w serbskich a namjeznych stronach zezběrać. Po kolesu kak bórzy so kraj přelěta; my smy dyrbjeli jón pěši překhodźić.

b) Najwjetši džél nětčišich swójbnych mjen je wotwodżeny ze křčeńskich mjenow. Dr. Pilk we swoim nastawku „Burske mjena hornjołužiskich Serbow ze 14. hač do 16. lětstotka“ (w Časop. M. S. čo. 91) praji: „Kedžbujemy jenož na př. raz na křčeńskie mjenia, delekach zapisane po jich wašnju a časišim nałożowanju, a my widźimy ze spodžiwanjom, zo su to hižo wot 14. lětstotka skoro same mjenia evangelistow, japoštołów, arcijandzelow a wosebje česćowanych swyatych. Stawiznař smě po tutym wobkedžbowanju z wěsta sudžíć, zo bě sebi serbski lud křesćanstwo, jemu připowojedane, z nutrnej lubosću přiswojił, tak zo wón samo staroserbske mjenia, jemu bjez dwěla lube a drohe, z bibliskimi, zbóžnosć jemu lubjacyni, zaměni, mjez tym zo němski ryčeř a knježk, kiž bě wjele prjedy ke křesćianstwu wobroćeny, swoje pohanske předmjena tehdy hišće njebě nabok połožił.“ Njech hnydom přistaju, zo wón to hišće džensa njeje. Wěsće tutomu autorej w jeho wobkedžbowanju z wjesołej wutrobu přihłosuju, kajki wliw je na serbske mjenia tuto žive přiswojenje křesćijanskeje wěry pola našich prjedownikow mělo, ale bych tola hišće kedžbnosć na to złožić chcył, zo je runje němski „ryčeř a knježk“ swoje stare lube mjenia wobkhował, a bjezdělne tež by serbski ryčeř staroserbske mjenia dale měł a zdžeržał, bdy by z cyła žadyn w starej swobodze tu wostał a był. Časišo hižo sym w historiskich knihach spodžiwanje wuprajene čitał, kak su serbscy ryčeřjo, kotriž su prjedy tak zmužići a wutrobići za swoje byće a swoju narodnosć wojovali a so bědzili, naraz so jeje cyle wotrjekli, tak zo njejsu ani swojich starych mjenow wobkhowali. Ale to po mojim zdaću we tom leži, zo bu wjetši džél z nich zabity a zahnaty, wšeho porubjeny.

Jich kubla a wobsedzeństwa buchu mjez dobywarjow rozdzielene. Jenož někotři mali wostachu, a wot nich mamy te snadne powostanki staroserbskich mjenow. Ja sym sebi na podłożku knihow Knothy: „Geschichte des Oberlausitzer Adels“ zestajał, kotre a kelko zemjanskich swójbow je z Čech, z Mišnjanskich a ze Šlezynskich krajinow do našeje Hornjeje Łužicy začahnyło a so tu zasydliło. Při tom sym pónzał, zo nałożowachu české swójby přez lětstotki stajne swoje české mjená a němske swójby jeno němske mjená; někotre swójby, kaž so praješe, starołužiske, maju z džela serbske z džela němske mjená; w nich snano mamy potomnikow starych serbskich swójbow pytać. Ja sym přeswědčeny, budžeše-li so wjacy serbskich ryéerjow a knježkow wukhowało, a budžachu-li čí na swojich wobsedzeństwach zawostali, tehdy bychmy tež wjacy serbskich mjenow měli. A tak je přikaznja byla, po móžnosći wše serbske mjená zahubić a z cyła wšitko, štož by na przedawšu serbsku wulkosć a krasnosć a na pohanske byće pokazowało, wutupić.

Nowe mjená su přišle — a tola, kak je sebi naš lud je přeserbší! To njech kóždy z tutoho zestajenja spóznaje. Kajka dželawa a stworiéelska mōc je w tutym přesčéhanym, njepěstowanym a zaspětym ludowym jazyku byla, kajki kužoł žiwenja je so z njeho žorli! Jow pozastań a dostań respekt před swojej mačeínej rěcu. —

Někomuškuliž by snano so mohlo zdać, zo su moje wotvodženja tu a tam přejara zwažne; tuž chcu kóždeho dwělowaceho na příklad pokazać, kajke podoby su w němské rěci na př. z mjená „*Hieronymus*“ nastale. Z tutoho mjená su po swědčenju němskeho wučenca Heintzy („Die deutschen Familien-Namen“) tworjene: w Sakskej Gruner; w Holšteinskej Harms; we Šwicę Ronus, Rones, Roni, Muss, Müssi; w Hessenskej Großmann, w Durinskej Grellmann; najwjacy hišće ma z nim podobnosće: Kronimus. Štóž to wě, njebudže při tym, štož je naš lud wutworił, z hłowu zawiwować.

c) Pódla staroserbskich a křećiskich mjenow mamy syłu tajkich, kotrež su wzate wot stawa a powołanja, — to štož je runje nan był, po tym su jemu narjekli, a syn je nanowe mjeno namrět; tak su potomnicy mjeno Krawc a Šewc dóstali, hač

runjež njemóža sebi ani kholowow zešić ani škórne zapłatać; — abo mjená su wzate wot wsow a krajinow, z kotrychž je čłowjek pokhadzał, abo wot městnow, na kotrychž je so zasydlił. Dale mamy wšelake přimjena, njech su hanjaceho abo khwalace ho kharaktera, njech su wzate wot zróstlinow a zwěriny, abo wot gratu, drasty a jědžow. Tež na to je so hladało, hač je štò stary abo młody, wuj abo džed był. Syła a wšelakosé je wulka; wujasnenje ze zestajenja tu dóstanješ.

* * *

Wěcy, kotrež so po prawom same rozumja, njejsym hakle wosebje wukładował, na př. hač je mjeno so tworiło z wuostajenjom prěnjeje abo poslěnjeje zlöžki, z mjehčenjom wótreho zynka do mjehkeho abo na wopak. Měnu, zo wšitke tajke maličkosée myslacy čitař sam namaka.

Wužita literatura:

- Dr. Muka, Statistika Łužiskich Serbow. Budyšin 1884—86.
- Dr. Muka: Dodawk k swójbnym mjenam. Časop. M. S. XL.
- J. Radyserb-Wjela, Zběrka swójbnych mjen. Čas. M. S. XLV.
- M. Hórnik, Swójbne mjená z lěta 1534. Časop. M. S. XLV.
- H. Jordan, Delnjolužiske swójbne mjená. Časop. M. S. XLV.
- Jan Wjela, Dodawk hornjoserbskich swójbných mjen. Časopis M. S. XLVI.
- Tón samy, Další dodawk serbskich swójbných mjen. Časopis M. S. XLVII.
- Dr. Muka, Serbske swójbne mjená města Budyšina z lěta 1416. Časop. M. S. LIII.
- P. Bronisch, Die slavischen Familiennamen in der Niederlausitz. Bautzeu 1867.
- Kalendar Matice Srpske. 1903.
- Heintze, Die deutschen Familien-Namen. Halle a. S. 1882.
- Příkrótčenja: hs. = hornjoserbski, ds. = delnjoserbski; nm. = namjezna rěč; stsł. = starosłowjanski; n. = němski; stn. = staroněmski; přen. = přeněmcene.
- A. Twórby ze staroserbskich mjen.*
- Běrisław: Běriš; — Běr, Běrk, Běrka, Běrlink, Běrnich, Běrnik; — Bjerich, Bjeriš, Bjermich.

Blažiměr: Blaža¹⁾, Blažij, Blažik, Blažko.

Bogdan: Bogdan, Bog, Bogman. — Boje, Bojeńk. — Pój, Pójka, Pójč, Pójčik, Pójčka, Pójčko. — Puj, Pujan, Pujo, Pujko.

Bogusław: Bójsław (Beislaw), Bósław, Bóślawk, Góslaw (ds.), Bogoš (ds.), Bohuš (Bochos). — Bóžko, Bóša (ds.), Buša, Bušan, (Pušan).

Bólesław: Bóla (nm.). — Bul, Bula, Bulak, Bulan, Bulank, Bulian, Bulic, Bulich, Bulik, Bulo, Bulk, Bulk.

Borisław: Boriš, Boryš (ds.), Borš. — Porš, Pórša. — Borak, Bórjak²⁾ (nm.).

Branisław: Branak, Branašk, Branka,³⁾ Brankač, Brankačk, Branca. — Bramš, Brama, Bramař, Bramka.

Bronisław: Broniš (ds.), Bróniš (nm.), Bronko. — Bruňš, Brunk, Brunka.

Budisław: Buda, Budan, Budař,⁴⁾ Budarik, Budel, Budelnik, Budich, Budin, Budka, Budko, Budde (němski); ds.: Budych, Budyšyn, Byda, Bydych. — nm.: Bidař, Bidarik.

Darosław: Darik, Darin, Darink.

Dobrosław: Dobrosław, Dober, Dobéranc, Doběrjene (?), Dobrica, Dobrik (ds.), Dobrink. — Debrik. — Drobš, Drobš (z *Dobiš).

Drogosław: Drgoš, Droguš, Droguša, Drogac (ds.), Drogan, Drogula, Drogulin. — Drophla. — Dróž. — Doržan, Doržank (z *Drožan).

Dzisław: Dzisławk (Czisławk).

Gołubjan (= Columban): Hołbjan, Hołbik; Gołbin, Gołbink (ds.). — Hołbjat, Wobad, Wobat. — Wobjeda, Hobjeda. — Hoblan.

Chotěsław: Ćisław, Ćisławk. — Tezel.

Chotiměr: Khoćima, Chóćima, Khóć (nm.). — Khóćík (hs.).

Chranisław: Khrjeńc, Khrjeńca, Khremica & Khromica (ds.). — Khrěnic, Khrěnka.

Imisław: Imiš.⁵⁾

¹⁾ Přir. pod B z mjenom: Blazius. — ²⁾ Přir. pod B z mjenom: Liborius. — ³⁾ Přir. pod B: Franciscus. — ⁴⁾ Přir. pod C z mjenom: Budař.

— ⁵⁾ Z wjesołej wutrobu při tutej skladnosći fakt postajam, zo njeje wěrno, štož sym husto wot wučených Němcow a tež Serbow slyšał, zo naš sławny wótčinc ani serbskeho mjena nima; jeho mjeno je wjele bóle, kaž je tu dopokazane, cyle serbske. Spisačel. — Haj, to sym ja jeho přečiwjerjam hižo dawno tak dopokazoval. Múka.

- Jarosław: Jariš, Jarš, Jaršl, Jarin, Jarik, Jarick.
- Krasoměr (?): Krasa,¹⁾ Krask, Kraska.
- Ładisław: Laduš, Laduša, Lade, Lado, Ladojc (ds.), Latk (ds.).
— Loda, Lodak. — Lajdo, Lajdko.
- Luboměr: Luboš, Lubuš, Lubš, Lubušk, Lubašk, Lubak, Lubanja, Lubic, Lubica, Lubk, Lubko, Lubkol (ds.), Luboch.
- Lutobor: Lutobor (ds.).
- Lutosław: Lutoš, Lutoška.
- Miłosław: Miliš, Milš, Myliš (ds.), Mila, Milan, Milawk, Mileňk, Milich, Milink. — Miłk, Miłs.
- Měrisław: Měrš, Měřík, Měřšk, Měřška. — Měrica.²⁾
- Pribysław: Pribyš (skepsane Preiwiš, Preibiš, Preibš, Pribst).
— Sławk.
- Radosław: Radiš, Raduš, Radoń, Radonja. — Rada, Radca, Radka, Radnik, Radyk, Radzik. — Redo (nm.). — Retša (ds.).
- Ranisław: Raniš, Ranik. — Ramuš, Ramš.
- Sergius: Žergoń, Serton.
- Stanisław: Staniš, Stanka, Stańk, Stańka. — Dajne, Tajne (nm.).
— Stencel.³⁾
- Stojoměr: Stojan, Stój.
- Stręgosław: Strěhula.
- Sulisław abo Suliměr: Suliš, Sulk, Sule.
- Swětosław: Swětoš, Swětolik, Swětlik, Swótlik.
- Tatomir: Taćink.
- Wjacysław, Wjacław: Wjacisław, Wjacisławk, Wjack,
Wjacka, Wjacko, Wjaclik. — Jacisław, Jacisławk; Jack, Jacka,
Jacko. — ds.: Wěcsław, Wěcsławk, Wěcka, Wěcko. — nm.:
Wee(s)ław, Wecka, Wecko, Wocko.
- Wjelisław: Wjeleš, Wjelš, Wjele,⁴⁾ Wjela, Wjelan. — Wjelk,⁵⁾
Wjelko. — Wiliš, Wilš, Wilka.
- Witosław: Wiéek, Wiéel, Witań, Witaš, Witka, Witko, Wito,⁶⁾
Wituš. — Wětoš. — Wiška. — Wjeéel, Wjeéela. — Widař,
Wjeder⁷⁾ (skepsane z Wito).

¹⁾ Přir. tuto jméno pod C mjez zróstlinami. — ²⁾ Přir. tuto jméno pod C. — ³⁾ Přir. pod B: Constans. — ⁴⁾ Přir. pod B: Valentinus. — ⁵⁾ Přir. pod C: jména ze zwěriny. — ⁶⁾ Přir. pod B: Vitus. — ⁷⁾ Heintze, we swo-

Wojtěch: Wóšech (ds.), Wóš abo Wóš. — Wójto.¹⁾

Wolisław: Woliš, Wolman.

Wujosław: Wujanc, Wujenc, Wujk,²⁾ Hujk (ds.).

Zemisław: Zemiš.

B. Twórby ze křčeńskich mjen.

Abel: Habjel, Habla, Hableř, Hablik, Haba, Habjeńc. — Habrin, Habrink. — Hawjelka, Hawk, Hawlušk, Hawluška, Hawluško. — Bjelaš, Bělš, Bělš, Bělša.

Adam: Hadamk, Hadank.

Alberich: Hilbrich.

Albinus: Halbin, Halbink, Halba, Halbank. — Halbjenc (= Hilbjenc). — Halpiš.

Ambrasius: Mrozko, Mrozko, Mróz, Mróza, Mrózak, Mrózk, Mrózka, Mrózko. — Broza, Brózk, Brózka, Brózko. — Bröse (přen.), Brëza, Brëzak, Brëzan,³⁾ Brëzk, Brëzka, Brëzki, Breseke a Brieske (přenémě.). — Bruz, Bruzk, Bruzka. — Bružka.

Andreas: Andricki, Handricki, Andryška (ds.), Handrak, Handračk, Handrašk, Handrek, Handrejk, Handrejka, Handrij, Handrijane, Handrik,⁴⁾ Handroš, Handrow, Handrowk, Handryšk, Handryška, Handula. — Drejka, Rejka, Rejcka, Rječka (přen. Rötschke).

Antonius: Jento, Jando. — Hantka,⁵⁾ Hantko, Hanto, Hantuš, Hantš, Haňtš, Hantšak, Hantšel, Hantšk, Hantška, Hantško, Hantškac (ds. město Hantuškojc), Hantšo; Hantuška. — Hentš, Hentšel,⁶⁾ Hentška. — Jentšel. — Tonk, Tonko, Tono, Toniš, Tuňš, Dunš. — Taniš.

jich němskich swójbnych mjenach: Wieder z Withar (wot kmjena Wid — got. vidus: lěs.); je pak jara dwělomne, hač je serbski Wieder z toho nastal a hač potajkim: lěsnik (= Lessing) rěka.

¹⁾ Přir. pod C: Wojto z Voigt. — ²⁾ Přir. pod C: mjena wot přečelstwa. — ³⁾ Přir. pod C mjena ze wsow: Brëzan wot Brëza (Birkau).

⁴⁾ Heintze: Handrick = Haganrih = na lěsu bohaty; tola my serbscy Handrikojo so wot mjena Handrija wotwodžujemy; mojemu nanej na lěsu nje bohatemu su prajili: Handriječ Jan, a tuž je Handrik demin. wot „Handrij“.

⁵⁾ Heintze, Handke wot Hand = ruka (!); tola je pisanje z „d“ mylné.

⁶⁾ Po Heintze wot hagan = hag = lěs (!).

- Apollonius:** Hapel, Hapač, Hapach, Hapka, Hapula. — Wapla,
Waplef. — Plon, Płonc.
- Augustinus:** Hawštyn, Hawštynk (přen. skepsane Hausding),
Hawš, Hawša, Hawšic, Hawšnik.
- Balthasar:** Bałtsaf, Bałcař, Bałco, Bałcko, Balck, Balcko, Back,
Backo. — Bala, Bališ, Balo, Balow, Balk, Balko, Balak,
Balan, Balaš, Balašk, Balušk. — Bałtnik (přen. Balding),
Bałtot.
- Bartholomäus:** Bart, Bartel, Bartko, Bartlka, Bartlik, Barto,
Bartol, Bartolik, Bartoš, Bartram, Bartramk, Bartrom, Bartuš,
Bartš, Bartušk, Bartuška, Bartyl (ds.). — nm.: Bertko,¹⁾
Bertoń, Bertram, Bertoš. — ds.: Barc, Barcak, Barsko. —
Batramuš. — Mejus.
- Belizar:** Běla, Bělan, Bělich, Bělka, Bělko, Bělman, Bělowan,
Běwan.
- Benedictus:** Bjenada,²⁾ Bjenadař,²⁾ Bjenaš, Bjeniš, Bjenješ, Bjeňš,
Bjenuš, Bjenušk. — Diktus.
- Benno:** Bjenak, Bjenko, Bjenjowski (?), Bjeňski (?). — Pjeňk,
Pjeňko, Pjeňčk, Pjeňčk, Pink. — Pjento, Pjentaf, Pjenter.
- Bernhard:** Bjarnat, Bjarnatk.
- Bileam:** Bila, Bilka, Bilas. — Běla, Bělan, Bělich, Bělink,
Bělka, Bělko, Bělman, Bělowan, Běwan.
- Blasius:** Blazius, Blaz, Blazko. — Błaža, Błažij, Błažik, Błažko..
Blezk, Blezki, Bleža.
- Calibanus (?)**: Kalban, Kalbas.
- Carolus:** Kerla, Korla, Korlus, Korluš. — Rola, Róla,³⁾ Rólan,
Rólka. — Rjela, Rjelka. — Kara, Karan, Karich, Karink,
Kariš, Karš.
- Caspar:** Kasper, Kaspor, Kašpor, Kašporik, Kašprak.
- Clemens:** Klemać, Klemich, Kliman, Klim, Klimka, Klin,
Klinka, Klinkot. — Glin (skeps. z Klin), Glinsk (?), Glinski (?).
- Conradus:** Kun, Kunak, Kunař, Kunat, Kunč, Kunka, Kunś (ds.).
Kumiš, Kumš. — Kóncak.

---

¹⁾ W namjeznej narěči we wěstych padach *a* do *e* překhadža: —

²⁾ Přir. Bernhard. Red. — ³⁾ Po Heintze wot hrod-, přir. staronord. hrôdr
= sława, khwalba.

Constans: Stencel. — Tajnc, Dajnc.

(Curt): Wórcik, Wórka, Wórška.

Daniel: Dangel, Dangela. — Hila, Hilka.

David: Dabo. — Debik, Debišk. — Dober, Dobik, Dobiš.

Dionysius: Nysan, Nyšan. — Nuza (hs. a nm.).

Dittrich: Tic, Tica, Ticka.

Donatus: Donat. — Natko, Natoš, Natus, Natuš, Natušk, Natš, Natšk, Natška. — Nejdo, Nejdon.

Droste (hač.: drossatus = n. *Truchsess*): Droš, Droša. — Droséel,¹⁾ Drošel.

Elias: Elis, Helas, Heleš. — Holač, Holas, Holask, Holeš, Holink. — Lisk, Lisak, Liska. — Łysak, Łysk, Łysyna (hač?? — Red.). — Leska. — Leška, Lešawa, Lěška. — Liša, Lišak, Liška,²⁾ — Lišnja. — Lika.

Erasmus: Raš, Raša, Rašk, Raška, Rašina, Rašyk. — Reš, Rešik, Reška.

Ernst: Arnašt, Arnat, Ašto. — Harnak, Harnašk, Harno.

Eusebius: Zebiš, Zebiška. — Zybješk. — Šebiško. — Zoba, Zoka (ze *Zobka). — Sebš (Sypš, přir.: Sypšecy = Schöpsdorf)³⁾.

Ewald: Wałda, Wałdo.

Ezechiel (Hesekiel): Zejcha, Zejk, Zejkel.

Fabianus: Fabian, Fobe, Fobo, Chobo.⁴⁾

Florianus: Lorijan, Lor, Lórc.

Franciscus: Branca, Brancel, Brancko, Branel. — Brenck. — Brankač, Brankačk. — Branašk.

Friedericus, Friedrich (Fritze): Bjedrich, Bjedrak, Bjedruš. — Frido, Bryda, Brydo. — Bryca, Bryša. — Rikus.

Gerhard: Gerach, Gérlink, Gěrš, Gěrt.

(Gisilo: stném. kor. Gisal = Geisel): Kisela, Kiselc, Kiselnikař, Kisyca, Kisca, Kisyk.

Gabriel: Gabel, Gebel, Gobel. — Bryl.⁵⁾

¹⁾ Přir. pod C: mj. ze zrostlinow. — ²⁾ Přir. pod C: mj. ze zwěriny. —

³⁾ Schöpsdorf je serbski Šepšecy ze starého Šepčecy, t. j. wjes při rěey Šepcu; Šepc (n. Schöps) wot slouj. korjenja še p, serb. šep-otač, flüstern, murmeln, raunen. Red. — ⁴⁾ W namjeznej Slepj. narěči něm. f do ch překhadža; tohodla Chobo = Fobo; přir. chór bark = forbark; chór man = fórmán. — ⁵⁾ Po Heintze wot stn. bruchil = bruch, sumpf, potajkim: tonidžo (!).

Gallus: Galo, Golaš. — Hala, Halas, Halba, Halenc, Haleńk, Haleš, Halka, Halkiš, Halkow, Halo, Halko. — Holeš, Holka, Hólša. — Habla.

Georgius (Jurij): Jur, Jurak, Juras, Jurašk, Jurawk, Jure, Juric, Jurišk, Juriška, Jurjan, Jurjanc, Jurjenc, Jurk, Juro, Jurš, Juršik. — Jórk, Jórš. — Jerich, Jerš, Jérich, Jéřch, Jércha, Jérška, Jérusk. — Hěrcha. — Šorš, Žur, Žurk, Jurik, Zurman.

Gottfried: Frido, Brydo. — Gědan (z něm. *Göde),¹⁾ Gódk, Gedžik. — Hódza, Hodžík.

Gottlieb: Liba (ds.), Libak, Libaň, Libanja, Libich, Libik, Libiš, Libš, Libša, Libšeř, Libšík, Libuša.²⁾

Gottlob: Lobak, Loban, Lobo. — Lopa, Lopuch, Lopuš.

Gregorius: Grjegor, Grjegorašk, Grjegorjenc. — Grjogor, Grjogorašk, Grjogorik, Grjogorjeńc. — Hrjehor, Hrjehork; Rohark, Rohork. — Góř, Górák, Górašk, Górajeńc, Gork, Górk, Górmán, Górnja, Górow.³⁾ — Horak, Horjeń, Horjeńc, Horjeńk.³⁾ — Horn, Hornak, Hórník.³⁾ — Harnak, Harnašk.⁴⁾ — Horšk, Hórska.

Günther: Gunšerja (ds.). — Hunčerja (hs.).

Heinrich: Hendrich, Hendrik, Hendrišk, Hendruch, Hendruš, Hendrušk, Hendruška. — Hemo, Hemš,⁵⁾ Hemjela. — Hejna, Hejnák, Hejniš, Hejnš, Hejno, Hejnc, Hejncko.

Henoch: Hejnoch.

Herrmann: Herman, Hermańc.

Hieronymus: Herenc, Heruška. — Grolmus, Grólmus. — Jěrich, Jérch, Jércha, Jérmuš, Jérusk. — Jórk, Jórš. — Rownačk, Rownja. — Runk, Runka. — Kron, Króna, Krónka.

Hilarius: Hila, Hilka, Hilak, Hileř. — Laras, Lariš.

Hiob (Job): Hibik, Hibk, Hibka, Hibko, Hibel, Hibla. — Hipáč, Hipák. — Hepak, Hepko. — Jopo (nm.). — Hobá, Hobka, Hobjeda (Wobjeda), Hobman. — Hopak, Hopjela, Hopjeńc. — Hupa, Hupka.

¹⁾ Gědan = Gideon. Red. — ²⁾ Přr. Luboměř; Iu by je we wotwodźenych słowach parěčnje liby: Libin = Lubin, Libiš = Lubij. — Red. — ³⁾ Přr. ds. góra, hs. hora. Red. — ⁴⁾ Přr. Ernst. Red. — ⁵⁾ Přr. n. Helmut. Red.

Christian: Kerštan, Keršten, Kyrstan, Kristan, Krysto, Krystko.
 — Kěrška. — Kita, Kitak, Kito, Kitko, Kićko, Kitan, Kitań,
 Kitl, Kitla. — Kiša, Kiška. — Grěšan, Grěsenc, Grěško,
 Grysco. — Hrěšny.

Christophorus: Krystop, Kristop, Kryša, Kryšman, Křišo. —
 Khróstak, Khróséik. — Stopera, Stoperka, Stopira, Stopjera,
 Stopora, Stopyrja, Stopra; Stopa, Stopica. — Stupka, Stupko.

Isaak: Izlt, Izolt, Izelt (Insel).¹⁾

Jacobus: Jakub, Jakubaš, Jakubašk, Jakubica, Jakubik, Jakubk,
 Jakubka, Jakubuš, Jakobik — Jakš, Jakša, Jakuša. — Jakel,
 Jekel, Jekela, Jekla. — Joch, Jokuf, Jokufa, Jokula, Jokuš,
 Jokuša. — Kuba, Kubka, Kubań, Kubanja, Kubank, Kubańk,
 Kubaš, Kubašk, Kubic, Kubica, Kubik. Kubin, Kubinc, Ku-
 bink, Kubiš, Kubš, Kubjel, Kubjela, Kubjeńc, Kubo. — Ko-
 bale, Kobań, Kobanja, Kobiš, Kobš, Kobjela, Koblik. — Kupa,
 Kupk, Kupka, Kupko, Kupjeńc, Kupš. — Kopš, Kopiš, Kopt,
 Kopta, Kopto. — Kybka, Kybko. — Kofta, Kocht, Kochta, Kóchta.

Joachim: Joch.

Jonas: Jonas, Jóns. — Junak.²⁾

Johannes (Jan a Hans): Janač, Janak, Janaš, Janašk, Janca,
 Jančk, Janeč, Janeča, Jajnc, Jajnčk, Janka, Janko, Janoch,
 Janok, Janowic, Janowe, Jansk, Jansko, Januš, Janš. — Jenč,
 Jenchel, Jeniš, Jenš, Jenk, Jenka, Jenki, Jenko. — Hanič,
 Haniš, Hanka,³⁾ Hanko, Hano,³⁾ Hansk, Hanski, Hansko,
 Hanš, Hanuš, Hanuška, Hanuškař (ds.). — Henš, Hemš. —
 Gano, Ganow, Ganař.⁴⁾

Justus: Just.

Kain: Kajn, Kajna, Kajnik. — Kajlink.

Kilian: Kilijan, Kila, Kilan, Kilank, Kilman. — Kijan, Kijank
 Kijeńčka.

Laban: Laban, Lapan, Lapko, Laps, Lapsyk (přen. Lappstich),
 Lapsk. — Lamko, Lemka.

¹⁾ To je stn. Isold (fem. Isolde) = ze „železom“ t. j. mječom sylny. — Red. — ²⁾ Přir. stsł. adj. junč = jung, subst. junakč = *Jüngling, Held*. — Red. — ³⁾ Po Heintze wot hagan = hag = lěs, hola, kaž won tež Handidika wot toho samoho korjenja wotwodžuje. (!) — ⁴⁾ Ganař = ds. ganjař, *Läufer, Wald- und Feldhüter*. — Red.

- Lazarus:** Lazar.
- Leopold:** Polte, Bolte.
- Laurentius:** Lawrijenc, Lawrjeńča. — Lorenc, Loreńčk, Lor, Lórc. — Lawk, Lawka, Lawko, Lawkus. — Lawriš, Lawrišk (přir. Lauriscus). — Lawška, Lawško. — Lowka. — (*Wauer*): Wawor, Wawra, Wawrich, Wawrij, Wawrik. — Wawriš, Wawrišk. — Hawro. — Jawra, Jawrich.¹⁾ — (*Lenz*): Leńš, Lejniš. — (*Renz*): Rěńč, Rjenč,²⁾ Rjeńčka, Rjeniš, Rěnka.
- Leberecht:** Lebza, Lebzak.
- Liborius:** Borak, Borjak (nm.). — Porak, Porjak.
- (*Lindher*): Linda, Lindora, Lindow (město: Lindo).
- Ludwig:** Ludwich, Ludwik. — Loca, Lóca, Luca, Lucenc.
- Lukas:** Lukas, Lukaš, Luka, Lukan, Lukow. — Łuka, Łukaš, Łyka. — Wěko,³⁾ Wukač, Wukaš.
- Marcus:** Markus, Mark, Markař, Marko, Markula, Marčka, Marčko. — Kus, Kusnik, Kušk, Kuško, Kuščik.
- Martinus:** Marćin, Marćink, Martak. — Měrcin, Měrcink. — Mjertin, Mjertink, Mjertyn, Mjertynk, Mjertinašk, Mjertinat, Mjertynec. — Mět, Mětak, Mětan, Mětk, Mětko, Měto, Mětowski, Mětrach. — Mit, Mitank, Mitaš, Mitraš, Mitruš. — Mjetac, Mjetak, Mjetašk. — Mjedak, Mjedašk, Mjedonka, Mjedula. — Tinius, Tyno, Tynko.
- Matthaeus:** Matej, Matek, Matejk, Matejko, Matejs, Matejsk, Matejšk, Maternja, Mateška, Matica, Matijašk, Matije, Matik, Matika, Matijk, Matk, Matka, Matko, Mato, Matuš, Matušk, Matuška, Matš, Matšk, Matško, Matyjanc, Matyjank, Matýň. — Maćij, Maćeńc, Maćk, Maćeńka. — Mats, Matsk, Matska, Matsko. — Mótk,⁴⁾ Mótka, Mótko, Mots, Motsak. — Dejo, Dejka, Dejko. — Tejk, Tejka, Tejko. — Mebus.
- Melchior:** Melchař, Melcharik, Małchař, Majchař, Machalc, Machačk.
- Michael:** Michalk, Michałk, Michawk, Michalc, Michel, Michlenc, Michlic, Michlik, Michlink. — Mjechel, Mjechelk. — Mihan, Mihula.

¹⁾ Jawrich resp. Jaurich je po němsku skepsane jm. Jurik = mały Jurij; a tak tež Jawra = Jura, Juro (Georg). Red. — ²⁾ Přir. jméno Reinhard. — ³⁾ Wěko = skrótšenka wot Wěkosław? Red. — ⁴⁾ Přir. jméno Timotheus.

Moses: Mójzas, Mozich, Mósak. — Móšnař.¹⁾

Nabot: Nabot, Nabat. — Nabok, Nabuda. — Bato,²⁾ Batka, Batko, Batnik, Batuška. — Baćik. — Baša, Paša.

Nicolaus: Mikławš, Mikławsk. — Mika, Mikań, Mikanja, Mikel, Mikl, Mikela, Mikla, Mikiš, Miklich, Mikliš, Miko, Mikow, Mikuš, Mikš, Mikula, Mikuša, Mikša. — Nikel, Nikak, Nikiš, Nikuš, Nikša. — Ničk, Nička. — Njekus. — Nyk, Nyka, Nyko, Nykel, Nykl, Nykus, Nyč, Nyča, Nyčka. — (*Claus*): Klaw, Kława, Klaw, Klawka, Klawk, Klawka, Klawš, Klawšk. — Glaw, Glawk, Glawka, Glawš. — Klajc, Klejo, Klejko (?). — Klós, Kłos, Klótka, Klótko (?). — (*Cola*): Kola, Kolich, Kalich, Kolik. — Kula (*Kóla), Kulak, Kulan, Kulaš, Kulčeńc, Kulej, Kuleš, Kulich, Kulika, Kulio, Kuliš, Kulk, Kulka, Kulman,³⁾ Kulnik (Kulink), Kulnja, Kulpa, Kulša, Kuluš.

Otto (Ota): Otka, Hotas, Hotij, Wótka, Wutka, Wutlik. — Hatas, Hatař,⁴⁾ Hatula. — Hetaš, Hetš,⁵⁾ Hetšik.

Paulus: Pawl, Pawlic, Pawlik, Pawliš, Pawlo, Pawluš, Pawluša, Pawoł, Pawłyšk, Pawlenc (Polenz). — (*Pohl*): Pólan,⁶⁾ Pólank, Polan, Polank, Polak,⁷⁾ Pólnik.

Petrus: Petark, Petarik, Petrik, Petř, Petran, Petřo, Peš (ds.), Pešel, Pešenc, Peškin. — Pěterk, Pětrak, Pětrašk, Pětraška, Pětranc, Pětrik, Pětrjenc, Pětrk, Pětrka, Pětržik. — Pětřan. — Pětk, Pětka, Pětko, Pěto. — Pěšk, Pějšk, Pješek, Pješk, Pješka, Pješko. — Pjetaš, Pjetawa, Pjetšel, Pjetřik, Pjech,⁸⁾ Picha, Picho. — ds.: Pjatař, Pjatarik, Pjater, Pjatrašk. — Pjotr (nm.), Pjotř. — Pytař, Pytarik. — Putarik (Pótarik).

Philippus (Lipus): Lipak, Lipicař, Lipič, Lipin, Lipinak, Lipinka, Lipiš, Lipjeř, Lipk, Lipka, Lipš, Lipus.⁹⁾

Reinhard: Rajniš, Rejniš, Reňš. — Renč, Rynč, Rynš.

¹⁾ Móšnař resp. Móšnařa drje je tola == n. *Beutler*, wot móšna, móšeň, *Beutel*. Red. — ²⁾ Lohko dosé su tuto kaž slědowace mjena wot „Bartholomäus“ wotwodzowane. — ³⁾ Kulman je == protýčne mjeno Koloman. Red. — ⁴⁾ Hatař == *Teichmann*, wot hat (gat), *Teich*. Red. — ⁵⁾ Po Heintze wot hath, stn, hadu == wójna. — ⁶⁾ Móže tež wot „pólo“ wotkhadžeć. — ⁷⁾ Móže tež mjeno po pólskim ludu być. — ⁸⁾ Přir. k tomu: kmótr == Kmoch. — ⁹⁾ Wšelake tutych mjenn wotkhadžuju wot „lipa“ (*Linde*) a někotre wot ċpić resp. lipač, kleben. Red.

Rochus: Roch, Rocha, Rochař, Rocho, Rochol, Rochor, Rochot, Rochow. — Rokot, Rokus, Rokuš, Rokš. — Roš, Rošk, Roška, Roškař. — Rych, Rychela, Rychla,¹⁾ Rychmut, Rycho, Rychow. — Ryšawy, Ryšk. — Rušk, Ruška.

Ruben: Rubin, Rubun, Rubynk (ds.). — Rubjel, Rublak.

Rudolf: Rulka, Róla, Rólka. — Ruda, Rudak, Rudka, Rudnik. — Rulich, Rulik. — Rumlich, Rumlik, Rumbleš, Rumrich.

Salomon: Salman. — Šalmeja, Šamała, Šemjet.

Sebastianus: Sebastijan, Bastijan, Bastyjan. — Basto, Bastrjan, Baštař. — Soba.

Sempronius (Semper): Šembjera, Šombor, Šombora, Šombjel.

Sigismund: Zikš, Zykš. — Zymo, Zymko, Zymak, Zymář, Zymlak, Zymny,²⁾ Zymor, Zymroz. — (Mun): Munic, Munik, Munick.

Silvester; Šyla, Šylak. — Žyłak.

Simon: Syman, Symank. — Šiman, Šimank, Šimenc, Šymańc, Šymank, Šymjeńc (ds.), Šymk, Šymko (nm.). — Synk, Synko; Šynk, Šynko.

Sirach: Šérach: Šér, Šérak, Šéračk, Šerc, Šérik.³⁾

Stephanus: Šćepan, Šćěpan, Sćepjel, Šebel, Šćiba, Šypan.

Theophilus: Filko, Fila. — Pila, Pilak, Pilk, Pilka, Pilko.

Thomas: Domaš, Domašene, Domašk, Domaška, Domašyk, Domš, Domška, Domšula. — Domań, Domanja, Domic, Domjel,⁴⁾ Domjela, Domka, Domko,⁴⁾ Domla, Domlik, Domuś. — Maslak, Maslik, Mazula. — Mań, Manic, Manica, Manja, Manjowka. — Mejń, Mjeń.

Timotheus: Tima, Tymo, Tymko, Tymich (ds.). — (Mothes): Mots, Motsak, Mótk, Mótka, Mótko.

Tobias: Tobjela,⁵⁾ Tobola, Tobornja (snano taberna).

Urbanus: Urban, Urbańc, Urbank, Urbjeńc. — Hurbank, Hurbajnc.

Valentinus: Valtin, Valten. — Falta, Faltin. — Wal, Walc, Welc, Wels. — Balak, Balko, Balašk, Baltin, Baltink

---

¹⁾ Přír. adj. rychły, *flink*. Red. — ²⁾ Přír. adj. zymny, *kalt*. Red. — ³⁾ Přír. adj. šery, *grau*. Red. — ⁴⁾ Heintze tutej twórbcie wot dom, got. doms == sud == *Urteil*, wotwodžuje (!). — ⁵⁾ Lohko dosé wot tobola == *Stechfliege*. — ⁶⁾ Přír. mjená pod Balthasar.

Vitus: Witań,¹⁾ Witaš, Witk, Witka, Wituš, Wiška. — Wićank. — Fito, Fitko.

Wenceslaus:²⁾ Wencel, Wenck, Wencka, Wencko.

(Werinher): Wornac, Warnač, Warmo, Wornař.

Zachäus: Cachow, Caško.

* * *

Dodać hišće chcu někotre mjena, kotrež su wot žónskich krčeńskich mjen³⁾ wotwodżowane. Wěm, zo prawidło płaći, zo swójbne mjena wot žónskich njewotkhadźeju. Ale w tu khwilu njewěm, hdže měl hewak korjenje pytać. Tuž njech su jeno hypothetiscy tu stajene. Hdyž k lěpšemu poznáću příodu, je zaso wróću. Twori wšak tež rěč wot feminina masculinum;⁴⁾ pola nas su na př. mužej baby narjekli „Babo“.

Agnesa (?): Haža, Haša, Hašk, Haška.

Barbara (Babuša): Babik, Babišk, Babjeńc.

Eva (Hejba): Hejbik.⁴⁾

Herta: Hertnik (?).

Magdalena: Madlenča, Madleňša, Madleník.

Marija: Marijašk, Marijank. — Marak, Mariš, Maro, Marš, Marša, Maršk, Marško, Marula, Maruš, Marušk, Maruška.

Ursula (Hóržula): Hóržik, Horžk, Hóržka. — Horšk, Horška.

Dorothea (Wórtyja): Wórtik.

(Pokračowanje.)

Serbscy tołmačerjo před sudom.

Spisał dr. Jurij Pilk.

We wšěch časach, hdyž je so po kruće zarjadowanym wašnju na prawo a prawdu hladało, je tołmačenje zawěsće wulku wažnosć mělo. Tak běše tež w serbskim kraju. Tu pak běštaj

¹⁾ Přir. mjena pod Witosław. — ²⁾ Přir. Wjacysław. — ³⁾ Mi so wěrić njeha, zo su žane swójbne resp. mužske wosobinske mjena wot žónskich wosobinskich mjenow wotwodżowane. Pola tudy dodatych mjen ma so druhé wułożowanje pytać. Red. — ⁴⁾ Tuto mjeno drje mohło wot Hołbik wukhadźeć, ale mam jo z Mužakowskeje strony, a tam by rěkało: „Gołubik“; tuž mi to k wěrje podobne njeje.

jenož dwaj sudaj, při kotrymajž buchu wobskorženi a swědcy serbski wuwoprašowani a tež wusudženja so serbscy stawachu: běše to sud w Hodžiju, w lisčinach „*Dingstuhl*“ mjenowany, a „serbski krajny sud“ w Budyšinje. Při tutymaj sudomaj bě trěbne, zo wšitecy, kotřiž z wusudženjom někak zwisowachu, sudnicy, sudniscy pisarjo, rěčnicy, wobskorženi, wobskoržero a swědcy serbscy rěčachu. Hinak pak so měješe, běše-li Serb, kotryž němsku rěč njeznaješe, před sud w němskej rěči wusudžacy skazany, zo by so we wusudžomnej wěcy wuprajíl. Potom měješe wón prawo, tołmačerja wobej rěči rěčaceho sebi žadać. Za-stojnistro tołmačerja běše wulcy wažne, dokelž měješe tołmačeř zwjesć, zo so ludžo, kotřiž wšelake rěče rěčachu, prawje a derje dorozumichu. Tohodla měješe kóždy tołmačeř přisahać, zo budže swěrňje a swědomliwje přełožować (tołmačeć). Tuta přisaha so jenož spušći, běše-li tołmačeř z dobom jako sudniski pisař abo přisydnik (ławnik) při sudze hižo zhromadnu přisahu přisahał. Wo tom, kak je so w Hornjej Łužicy tołmačo-wało, njeje so po mojim zdaću hišće ničo pisało a wozjewiło. A tola by tuta wěc mohła do stawiznow Serbowstwa wšelake rozjasnjenja poskićić, z kotrymiž bychu so wopačne měnjenja na dosahace wašnje wotpokazałe (na př. wo něhdušich mjezach serbskeje rěče). Za tajke stawizny serbskeho tołmačenja, kotrež sebi přejemy, bychu so wše akty, kotrež hišće njejsu zničene, wšech nětčišich a něhdušich sudnistrow swědomliwje přehladać měle. Njedwělujemy, zo budža tu žně za wědomosć wulke. Pódla bychu so drje tež stare serbske přisaźne formule a sady, serbske hrónčka při zwadach a druhe prawizniske wašnja wukopale; dale by so hođało dopokazać, kak su wsy, nětko přeněm-čene (přirunaj delekach Tućicy) před stotkami bjez dwěla po wjetšinje serbske byłe, kak we wsach, hdžež nětko ludžo z wjetša němski rěča (přirunaj delekach Drječin), wosrijedz 18. stotka lědma něchtó něšto němski rozumješe, kak pak tež sudnistwa tehdy njejsu za to měle, zo ma so tajki njedostatk, zo čłowjek němčiny njeznaje, wotstronić, ale zo su za prawe měle, hdyž čłowjek swoju narodnu rěč rěči, a zo njejsu chcyťe tu wokolnosć z někajkim wosebnym „*help yourself*“ wotbyć.

Mały přinošk za tutón předmjet sebi w slědowacym dowolamy podać. Přehladujcy archiv něhdušeho patrimonialnego suda we Wjazońcy — tute akty su w starych křinjach na łubi tamnišeje piwarnje skhowane — namakach njepytanaj dwaj zešiwkaj, z kotrejuž tole podam.

Wjazońcanski swobodny khěžkař Jan Bohukhwal Pětř bě wobskorženy, zo je štyrnačelētnu serbsku kruwařku Hańžu Rychtarjec z Hunćeric w Tućicach služacu 4. meje 1755 wumocował. Dokelž přesłyšomni serbscy swědcy němskeje rěče njeznajachu abo tola jenož cyle špatnje zrozumjachu, měješe so při wusudzenju tołmačeć. Najlóžo hodžeše so to, při susodnym Husčanskim sudnistwje, dokelž we nim tamniši farař a tež Hunćerjanskaj přisydknikaj, sudnik Měrćin Šatula (Schattel) a sudniški ławnik Jurij Bajeř (Beyer), serbscy rěčachu. „Při tym ma so hišće přispomnić, zo su, dokelž Hańža Rychtarjec němski njerozumješe, přisahanej sudnikaj, jako tež Husčanski knjez farař Handrij Nowak při tutym přesłyšowanju wšo tołmačowali“ (akty z 21. aug. 1755).

Dokelž pak měješe so spomnjena Hańža Rychtarjec tež we Wjazońcy přesłyšować a wuskušować, rozsudił so tamniši sudniški předstejičeř, zo by so za tutón kaž tež za přichodne podobne pady wosebity sudniški tołmačeř postajił. Wón myslęše, zo je khmaneho čłowjeka z Delnjo-Wjazońčanskim sudniškim ławnikom Janom Frejdu namakał, wo kotrymž powjedachu, zo serbštinu dospołnje znaje. Hdyž bu Frejda (Fröhde) 23. septembra 1755 zapokazany, měješe wón takle přisahać:

„Ja Jan Frejda přisaham nětko k Bohu Wšehomócnemu čelnú přisahu, zo cheu, hdyž sym w přeptytowanju přeciwo Janej Bohukhwalej Pětřej, kaž tež za přichod za tołmačera serbskeje rěče přijaty, tute mi dowěrjene zastojnstwo ze wšej swěru zastać, zo chcu wšo, štož přesłyšomni swědkojo, kaž tež druhe wosoby, w serbskej rěci praja, po wěrnyム zmyslu w němskej rěci podać a přetołmačić, a zo nječham při tym w ničim zmylić ani přikhilnosće, poskićenki, darow, přečelstwa abo njepřečelstwa dla abo tež z někajkich druhich přičinow, tak wěrnje, kaž mi Bóh pomha a jeho bójska hnada přez Jezom Khrysta, hamjeń.“

23. septembra 1755, samón džeń, hdyž bě zapokazany, nowy Wjazońcanski tołmačer přeni raz swoje zastojnство wukona. Kruwańka, kotruž mějachu před sudom wuprašować, pak tola trošku němčinu znaješe, a sudnik Püchler móžeše tohodla zapisać, „zo je na jeho prašenja w němskej rěci Hańża Rychtarjec němski a potom tež serbski wotmołwjała.“

W samsnej wěcy přesłyšowachu 22. septembra 1755 před Stołpnjanskim sudom 36lětnego Drječinjanskeho bura Jurja Rječku jako swědka, kotryž tež „němski prawje njeznaješe“, tak zo tohodla hamtskeho zastupneho krajneho sudnika serbskeje strony („*Amst.-Vice-Landrichter der wendischen Pflege*“: tak rěka so jemu zastojnscy), knjeza Jurja Augusta Rychtarja z Tućic, kotryž druhich naležnosćow dla runje na sudnistwje přebywaše, jako přisahaneho tołmačerja serbskeje rěče załowachu. Wučitawši jemu sudniske zapisy wujasni wón Rječcy hišće raz w serbskej rěci, štož bě Rječka prjedy němski prajił. Serbska přisaha za swědkow, zapisana wot pisarja, zawěśće serbskeje rěče njewědomeho, kotryž je wšelake słowa napřečiwo wšemu rozumej roztorhał a po prawopisu hroznje skepsał, měješe so takle:

„Ja Juro Rječk přisaham nětko k Bohu temu (w)še homocemu jenu wěrnu čelnu přisahu, zo ja na te samsne wotmoljenje, kotrež mi nětko prjódk dzeržowane, a na kotre(ž) ja hewak woprašowany budu, tu prawu, čistu a njefalšnu wěrnost wurěčeć a tež to samo njewostajié (ch)eu, nježli ni (město ani) lubosći, dari (město darow), šenkowanja, njepřečelstwa aby tež druheje ursachi (město winy) dla, tak wěrnje jako mi Bóh pomha a jeho swjeta (město swjate) słowo přez Jězom Chrysta, Amjeń.“

Tak su tež 30. septembra 1755 Hilžu, mandželsku połbura Jana Panča (najskerje Bamža) z Drječina před Stołpnjanskim sudom přesłyšowali: „Z njej bě přišoł, dokelž wona němskeje rěče do cyła njeznaješe, hamtski krajny zastupowacy sudnik serbskeho kraja knjez Jurij August Rychtarf z Tućic jako zapřisahany tołmačer na sudnistwo.“ Dokelž měješe Pančowa swědčić, měješe w serbskej rěci přisahać. *Formula iuramenti* do aktow přijata ma so z małym přeménjenjom prjedy podateje takle:

„Ja Hila Pančjchowia pſchížham lhuđe k Bohu themu sjehezmognemu jenu wiernu zjelišnu pſchížahu, ſo ja na ta žamšna

Umlſtände (te samsne wobstejnosće), na ſotrež ja nitko wopraſhovovana buđu, tu pravu cjiſtu a njefalſchnu wiernoſtſ wuričicž a to ſamo newoſtajicž zu nedejſli ni (město ani) luboſzi, dary, ſchenkowina, neptjhezelſtwa, pſtbecž eſtiwa aby teſký druhý Uſtaſe dla tač wierny jako mi Boh bomha a jeho ſweta (swjate) ſwovo pſtches Jeſom Kryſta Umyn."

Zda so, zo Wjazońcanski tołmačer Frejda ze swojej serbſčinu njeje ſudniſkih knjezow ze serbskih ſtron spokojili. Jako běſtej Hańža Rychtarjec a Hilža Pančowa z nowa do Wjazońcy ſkazanej, zo byſtej ſo před wobſkorženym wuprajiłoj, pósła Stołpnjanske ſudniſtwo, kotrež bě tutu rekwiſiciju žadało, dweju tołmačerjow ſobu, za Pančowu hamtskeho krajneho ſudnika serbskeje krajiny knjeza Jana Michała Andersa Hodžijskeho a za Hańžu Rychtarjec hižo naspomnjeneho pomocneho hamtskeho krajneho ſudnika z Tućic, kotrajž mještaj 31. oktobra před Wjazońcanskim ſudniſtom tołmačować; Frejda pak ſo wjacy njenaspomni.*)

Druhi walč aktow Wjazońcanskeho archiva**) rozprawu khowa wo wuwoprašowanju wósomlětneho hólca Jana Bětnarjca z Hornjeje Borſče. „Wšo to je hólc, dokelž němski rěčeć nje može, w serbskej rěci powjedał“, rěka na kóncu tutoho zapisa. Dokelž ſo tu wo tołmačerju ničo njenaspomnia, drje je móžno, zo ſtaj ſudniſkaj ławnikaj Matej Hejna a Jan Šołta hnydom tołmačowało, njeje-li traš Ratarjowski justiciar komorný prokurator Khřesćan Ludwik Reut z Budyšina sam serbsku rěč znał.

*) Vol. I. Přepytowanske *acta publica* nastupace Jana Buhukhwala Pětra, swobodneho khěžkarja w Hornjej Wjazońcy *in puncto stupri violenti* wobſkorženeho atd. Anno 1755. Lopj. 11. 31, 36, 46b sl., 64 sl.

**) *Acta publica* nastupace ſudniſki pječat (štempl) w Hornjej Borsći přez tamniſcheho rychtarja Bětnarja namakany. Před wysokim zemjanskim Gersdorffskim ſudniſtom w Ratarjecach 1773.

Słowa z wukóncomaj -ski a -stwo.

Pojednał dr. Ernst Muka.

Serbscy wótčincy sebi hižo dawno přeja, zo by naše male serbske pismowstwo mělo jenu pismowsku rěč a jedyn prawopis město dweju abo wjacy. A wopravdze je najwjeteši čas, zo so tu zjednamy a zjednoćimy. Při dobrej woli je to móžno a na puću kompromissa hodža so derje postajenja wujednać, kotrechž bychmy so wšitcy džeržeć mohli a měli. Tuž njech ma tutón nastawk praeliminariiski nadawk, zo by k nuznemu a spomožnemu sobudželu přečelnje wabił wosoby, kiž maju tu jednać a postajeć.

Při tutym jednanju a definitivnym postajenju zakonow za jenu zhromadnu serbsku pisownu rěč pak ma so skónčenje hišće raz přehladać a rozpominać: 1) prawopis, 2) wučba wo zynkach a twórbach, 3) wučba wo tworjenju słowow, 4) składba a stil, 5) słownik.

Prawopisow mamy tři abo wjacy. Zo byštaj so tak mje-nowanaj evangelski a katholski prawopis w němskich pismi-kach zjednoćiloj, ja njewočakuju. Ale wšitke naše nowiny a časopisy, kotrež hišće so ze šwabachom čišća a bědža, njech so z kóždym lětom přeco bóle k analogiskemu prawopisej z īaćanskimi pismikami přikhileju, kaž to hižo „Hospodaf“ a po něčim tež „Kath. Posol“ z dobrým a khwalobnym wuspěchom činitaj a „Serbske Nowiny“ w prjedawších lět-džesatkach tež činjachu. Wšako tola so hižo dawno we wšěch našich ludowych šulach pódla němskich tež īaćanske pismiki wuča, a mjez našim ludom budže džensa lědma štō, kiž njeby tež īaćanske pismiki derje znał.

W zdonkach a korjenjach drje smy hižo wěstosć a přez-jenosć nimale dospěli; a nětko dyrbjeli sebi ju skónčenje tež we wukóncach deklinacije a konjugacije na puću kompromissa wudobyć.

Při tworjenju a wotwodżowanju słowow hišće my wšelake wukóncy (suffixa) mjenje bóle wopaki nałożujemy, štož ma so skónčenje porjedzić.

W skład bje (syntax) hišće stejimy jara pod cuzym wliwom a začišćom a we wašnju pisanja (stilu) přejara wosobinskemu wašnistwu a samomudrowstwu hođujemy a polēkujemy.

Ze słownika našeje pisowneje rěče maju so wšelake wopaki tworjene a wopaki nałożowane słowa wustorkać; tež mamy so wosebje zdalować wašniskeho nałożowanja njetrěbnych cuzych słowow a hordaskeho blyskolenje z cuzbnistwom.

W prawopisu pak ma so nic jenož na etymologiju (nastaće słowow), ale tež hač do wěsteho stopnja na eufoniju (dobroklink abo lubozynk) kedźbować; přetož naš serbski lud ma tež wosebje čućiwe wuchu za dobry klink a zwuk rěče a twari a wurjekuje po nim słowa a sady. Dotal pak smy my w našim prawopisu přez měru jara na etymologiju słowow džiwali a fonetiku husto dosé přečiwo zakonjam ludoweho wurjekowanja zanjechowali. Tuteje stronitosće mamy so pušćić, a jako hłowne zakonje maju tu po mojim zdaću płaćić:

1. Samozynki (vokale) maju so po možnosći zdžeržować, a hdžež su so zhubiłe, tak daloko hač je to možno, z ludowych podręčow do pisowneje rěče zaso přijeć, na př. křčenica, zahłowk, powuzka, Wosyčan (nic křčeńca, zahłwk, powzka, Wosčan), a wosebje tež njesmědža so w pěszej rěci vokale na wukóncach spušćować, po tajkim nic dobrōh, dobrom, tom, zas, džens, sej, ale dobreho, dobremu, tomu, zaso, džensa, sebi.

2. Dwójne konsonanty, kaž *nn*, *kk* atd. je naša ludowa rěč hižo dawno přez zjednorjenje abo přez dissimulaciju (z njepodobnenje) dospołnje wotstroniła; tuž je njewužitne a njetrěbne je w pisownej rěci zaso wožiwać abo zdžeržować pytać; přir. zjednorjenje na př. we: scénik, tydženik, winik, Kamjena (město: scennik, tydžennik, winnik, Kamjenna) a znjepodobnenje we: kamjeńtny, mjehki abo mjehcki (město: kamjenny, měkki == stsl. kamenňny, měkťkъ).

3. Kopjenje konsonantow serbska rěč njelubuje a etymologisku mnohosć konsonantow pak přez wustorčenje abo přeměnjenje wěstych konsonantow pak přez spodobniše analogiske twórby wotstronja.

Kak so naša ludowa rěč tajkho kopjenja konsonantow hlada, za to mamy wosebje powučacy příklad w tworjenju adjektivow possessivow z wukóncom -ski (stsł. -bskъ) a substantivow abstraktow z wukóncom -stwo (stsł. -ьство). Dokelž so tutaj wukóncaj -ski a -stwo z 2 resp. 3 konsonantami započinataj, nastawa, hdyž so zdonk słowa, ke kotremuž wonaj so přiwěšataj, tež z 1 abo wjaczy konsonantami kónči, wjetše abo mjeńše kopjenje sobuzynkow, kotrež ma so, hdyž so lubozynkej abo přijomnemu wurjekowanju spječeuje, zběhnyć pak přez wustorčenje wěstych wukónčnych konsonantow zdonka (prénjotne wašnje) pak přez zasunjenje wěsteho samozynka (rědko) pak přez nałożowanje dwójneju ze samozynkom spočinaceju suffixow -owski (stsł. -овъскъ) resp. -anski (stsł. -енъскъ resp. -янъскъ) a -owstwo (stsł. -овъство) resp. -anstwo (stsł. -енъство abo -янъство). A hdyž bywa słowo z tymaj wukóncomaj nastawace předołhe abo hdyž ma wjacore krótke złóžki za sobu, husto tež synkope (skróćenje w znutřku słowa) nastupi.

Kajke fonetiske zakonje abo zakonje dobroklinka při tom płaća, chcu tu w krótkim přehladze pokazać. Wosebje so tu wot mnohe adj. possessiva wot wjesnych mjenow jedna.

I. Kónči-li so zdonk ze samozynkom (*vocalis*) abo z j, žanohu přeměnjenja trjeba njeje.

aria: ari-ski; Asia: asiski, asi-stwo; Austria: austriski;
biblija (město: biblia): bibliiski; biblistwo. — Droždžij:
Droždžij-ski; Hodžij: Hodžijski; Lubij: Lubij-ski.

II. Wukhadža-li zdonk z hubnikom (*labialis*), so hubnik samo při kopjenju konsonantow njezhubi; jenož hdyž so sobuzynki přejara kopja, trjeba so pódla tež dwójny wukónce -owski, -owstwo a hdyž je hubnik mjehki (palatalisowy), potom so město -ski přijima dwójny wukónce -anski.

a) Serb: serb-ski serb-stwo a serbowski serbowstwo;
Šwaba: šwab-ski, šwab-stwo; dub: Dub-ski (swójbne mjeno);
drab: drabski.

Europa: europ-ski, europ-stwo; Wintorp: Wintorpski;
pop: popski popstwo a popowski popowstwo.

Kulow: Kulow-ski, Mužakow: Mužakowski, Wotrow: Wotrowski; Lešawa: Lešaw-ski, Khrostawa: Khrostawski, Žitawa: Žitawski.

b) Krjebja: Krjebjanski, Dubjo (n. Dauban): Dubjanski, Dłopje: Dłopjanski, Sprjowje: Sprjowjanski. — Šiboj (skepsane ze: Šibja, sc. wjes): Šibjanski, Łupoj (skeps. z: Łupja): Łupjanski, Kupoj (skeps. z: Kupja): Kupjanski. K tomu: Slepø a Slepø (w zastarsku drje: Slepje): Slepjanski.

c) Samozynk i je zasunjeny w ds. Zaspiski (Zaspy; analogija po někotrych adj. poss. wot wjesnych mjenow na -icy) a wurdajdne je dwójny suffix -inski a -instwo trjebany w: cyrkwiniski a cyrkwinstwo (cyrkej, prěnjotne adj. poss. cyrkwiny).

III. Wukónča-li so zdonk z jednorym zubníkom (*dentalis*), so tutón njepřeměnjeny zdírzi; stoji-li pak před zubníkom hišće druhí sobuzynk, potom so dwójne suffixa -anski resp. -owski a -owstwo nałożuje.

a) lud: lud-ski lud-stwo, Zabrod: Zabrodski, Rychwałd: Rychwałdski, swět: swětski swětstwo; bohaty: bohatstwo (parěčne bohastwo), študenta: študentski študentstwo, hamt: hamtski hamtstwo, Bart: Bartski, jaty: jatstwo die Gefängenschaft a jastwo das Gefängnis;

b) Wujezd: Wuježdžanski, Marijna Hwězda: Marijno-Hwězdžanski, tak tež wurjadnje Nydej (město: Nyda): Nydžanski. — bratr: bratski bratstwo (porědko bratrski bratrstwo) a bratrowski bratrowstwo;

c) Samozynk i je zasunjeny w šołta: šołćiski šołćistwo pódla porědkeho šołtowski šołtowstwo a podrěčného šołtski šołtstwo resp. parěčného šołski šołstwo, štož so za pisownu rěč njehodži runjež kaž drje tež nie bohastwo.

IV. Wukhadža-li zdonk z jednorym nōsnikom (*nasalis*) abo čečnikom (*liquida*), so jemu z wjetša bjez přeměnjenja -ski a -stwo připowěša; stoji-li pak před nimaj hišće sobuzynk, potom zwjetša wone dwójne wukóncy přistupja, kotrež pak so tež wurjadnje pola někotrych zdonkow z jednorym nōsnikom a čečnikom nałożuja.

a) dom: dom-ski dom-stwo, zemja: zém-ski, zém-stwo, Radom: Radomski. — měščan: měščanski měščanstwo, swinjo

resp. swinja: swinski swinstwo, Žahan: Žabanski, Lichań: Lichański, Źiećń: Źičan-ski, Wólśina: Wólski, Židzino: Židžinski, Třelany: Třelanski; tak tež duchowny: duchownski duchownstwo. — posoł: posolski posołstwo a poselski poselstwo (stsł. posłuskъ posłóstvo), djaboł: djabołski djabołstwo, wopły: wopłstwo, stworię: stworięelski stworięelstwo, Spital: Spitalski, Lutol: Lutolski, Trjebule: Trjebulski. — dwór: dwór-ski dwór-stwo, hora: hór-ski hór-stwo, morjo: mófski mófstwo, Brambor & Brambora (Brandenburger): bramborski, Radwoř: Radwořski, Tuchor: Tuchořski.

b) Khołm: Khołmjanski; Lejno: Lejnianski, Klětno: Klětnjanski, Lubolń: Lubolnjanski, Smělna: Smělnjanski, Brětnja: Brětnjanski, Želnje: Želnjanski; Jitro: Jitřanski a Jitrowski. — Tohorunja: Hlina: Hlinjanski, Lipiny: Lipinjanski, Liboń: Libonjanski, Lětoń: Lětonjanski, Bluń & Bluno: Blunjanski; Hora: Horjanski, Zahor: Zahorjanski; Kral: kral-owski kralostwo abo zwjetša nětko kralestwo, Spale: Spalowski, Ždžary: Ždžarowski.

c) Wurjadne twórby: 1. Synkope su počerpiłe twórby kaž: Njeswačidło: Njeswačilski, Wjerbno: Wjerbański, Swinarnja: Swinarski, kmótr: kmótski kmótstwo porno kmótrowski kmótrowstwo. — 2. Samozynk i je so zasunyl (analogiske twórby): kmótr: kmótřstwo (kmótřa), Rowne & Rowno: Rowníski, Rjasne: Rjasniski.

V. Wukónča-li so zdonk z kerknikom (*gutturalis*), so: 1. před přistupjacym wukóncom -ski a -stwo (stsł. -yskъ a -ьstwo) tute kerkники *k h* (*g*) *ch* porjadnje do syčawkow č u ſ přeměnja a tute syčawki potom porjadnje před -ski a -stwo wupadnu (přir. zakoń wo zjednorjenju dwójnych sobuzynkow, str. 2, nr. 65).

a) **K = Č = O:** čłowjek: čłowjeski čłowjestwo (z: *čłowječski *čłowječstwo = stsł. člověčskъ člověčstvo; přir. čes. človečký člověctvo); měšnik: měšniski měšnistwo (z: *měšničski *měšničstwo); pomocnik: pomocniski pomocnistwo; zastojnik: zastojnicki zastojnistwo a skrótene zastojnski zastojnstwo; Afrika: afriski, Amerika: ameriski, Rozbórk: Rozbórski, Wóspork: Wósporski, Źiećńk: Źiećnski, Brězynka:

Brězynski. — Přirunaj pólski robactwo (robak), słowjenski bedastvo (bedak), boháfski junastvo (junak) atd.

b) **h (g)** = ź = 0: smaha: smaski (z: *smažski = stsl. smažskъ), Praha: Praski (čes. Pražský, pól. Praski); bóh: bójski bójstwo (ze: božski božstwo = stsl. božskъ božstvo; pól. boštvo), přir. južnoserbski drug: drustvo a društvo.

c) **ch** = š = 0: Čech: česki čestwo (stsl. češskъ *česťstvo, čes. český, pól. czeski), Włoch: włóski (stsl. vlašskъ, čes. vlastký, pól. włoski), macocha: macoski macostwo (čes. dial. macoski), mnich: mniski mnistwo, paduch: paduski (pódla padušny) padustwo (pódla dial. paduštvo).

2. Stoji-li pak před wukónčnym kerknikom hišće druhi sobuzynk, potom so zwjetša tamne dwójne wukóncy připowěšej a před mjehkim 'a wězo kerkniki k h ch do syčawkow č ź š překhadžeu:

a) -owski: Bórk: Bórkowski, Brěžki: Brěžkowski, Ćisk: Ćiskowski, Hrodk: Hrodkowski, Ždzarki: Ždzarkowski.

b) -anski: Dažink: Dažinčanski (ale Dažinski wot: Dažin), Huska: Husčanski, Łuzk: Łuzčanski, Lěska: Lěščanski. Při tym druhdy we wukóncu zdonka jedyn teju konsonantow so wustorči (synkope), na př.: Michałki: Michal-anski, Wóslink: Wóslieč-anski, Slěbornička: Slěbornič-anski (młyn).

Dale pak so druhdy tutaj dwójnaj wukónc妖 tež při jednorym kerkniku nałożujetaj, zo by zdonk byl jasnišo spóznać:

α) -owski: Łuh: Łuhowski; mnich: mnichowski, mni-chowstwo;

β) Wosyk: Wosyčanski, Wysoka: Wysočanski; Praha: Pražanski = aus Klein-Praga (pola Hodžia) k rozdželenju wot Praski = aus Prag (w Čechach).

3) Jenož w cuzych městnostnych mjenach nětko zwjetša kerkniki do syčawkow njepřekhadžuja (stož je po prawom přečiwo zakonjam rěče): New-York-ski, Freibergski, šwabachski, Kulmbachski; hdyž tež so poslednišej twórbje přestworić nje-hodžitej, by snano móžno bylo pisać New-Yor-ski, Freiber-ski, Hambur-ski, Petersbur-ski, kaž so wot ludu z wjetša tež wu-rjekuje.

VI. 1) Kónči-li so zdonk ze syčawku (*spirans*), so tuta syčawki před -ski a -stwo prénjotnje a porjadnje wustorči.

a) zubne syčawki (*spirantes dentales*) c z s: Němcz: němski němstwo abo zwjetša němcowstwo, krawc: krawski krawstwo a krawcowstwo, šewc: šewski šewstwo a šewcowstwo; Łužica: Łužiski, Bukowc: Bukowski, Jabłońc: Jabłoński, Kamjenc: Kamjenski, Lubjenc: Lubjenski, Mnišonc: Mnišonski, Zhorjele: Zhorjelski, Prašica: Pražiski, Poršicy: Poršiski, k tomu: Ledźbońcy: Ledźboński. — knjez: knjejski knjejstwo (stsł. knęžłskъ knęžłstvo, pól. księski księstwo), Francoza: francoski francostwo, Luboz: Luboski, Luboraz: Luboraski, Miłoraz: Miłoraski, Prjawoz: Prjawoski. — njebjesa: njebjeski (stsł. nebeslскъ, čes. nebeský, nebeství, pól. niebieski), Prus: pruski (město: prus-ski) prustwo a prusowstwo, Rus: ruski (pól. ruski) a rusowstwo, Saksa: sak-ski a saksonski (wot Saksonia),

b) jazyčne syčawki (*spirantes linguaes*) č ž š: muž: muski mustwo (Pfuhl tež mužski mužstwo po čěsku; stsł. mążłskъ mążłstvo, pól. męski mestwo), towařš: towański towaństwo (stsł. tovarišskъ tovarišłstvo), Budyšin: Budyski (přez synkope z Budyšinski k rozeznawanju wot Budyšinski, štož je adj. poss. wjesnacho mjena Budyšink, Kleinbautzen; Budyšski pak je kaž Pražski přečiwo wěstemu zakonjej serbskeje rěče); podobne skrótčenje ma Biskopski: Biskopicy.

2) Husto pak so (a to drje wosebje w nowšim času) přijimaju, zo njebychu so trjebaše wukónčne syčawki wustorćić, wosebje pola adj. poss. městnostnych mjenow dwójne suffixa -owski a -anski (před poslědnišim so pódla c z s do č ž š přewobroći) a husto tu potom, wosebje hdyž dlějše słwo nastawa, synkope přistupi z tym, zo so krótka złóżka (sylba) před -anski wustorći; džasnowej syčawcy (*spirantes palatales*) ē a dž přijimatej jenož wukónce -anski.

a) **bjez synkope:** α) zubne syčawki c z s: Brěza: Brězowski, Łaz: Łazowski, Rus: rusowski. — Khołmc: Khołmčanski, Bolborecy: Bolborčanski, Němczy (wjes): Němczanski, Ralbicy: Ralbičanski, Bukecy: Bukečanski, Jeńkecy: Jeńkečanski, Lutyjecy: Lutyječanski, Rakecy: Rakečanski, Wochozy: Wochožanski. — β) jazyčne syčawki č ž š: drač: drač-owski, drač-owstwo, Łuzč: Łuzčanski, Zarěč: Zarě-

čanski. — Stróža: Stróž-anski. — Lubuš: Lubuš-anski. — γ) džasnowej syčawcy é dž: Boršć: Boršć-anski, Naré: Narćanski, Hrodžišćo: Hrodžišćanski (*vulgarnje Hrošćanski*), Stróžišćo: Stróžišćanski; Napadź: Napadžanski, Wuskidź: Wuskidžanski.

b) *ze synkope*: wustorčenje krótkeje złóżki nakhadža so jenož pola městnostnych mjenow na -icy (-ica) a -ecy α) před wukóncom -anski: Hrubjelčicy: Hrubjelčanski, Hruboćicy: Hruboćanski, Khrósćicy: Khrósćanski, Khwaćicy: Khwaćanski, Miłoćicy: Miłoćanski, Pančicy: Pančanski, Wókranćicy: Wókranćanski. — Budestecy: Budesčanski, Časecy: Časčanski, Debsecy: Debsčanski, Dobrošecy: Dobroščanski, Panjecy: Pańčanski, Malešecy: Maleščanski; k tomu Sokolca: Sokol-anski. β) před wukóncom -owski: Běčicy: Běč-owski, Noslicy: Nosłowski. — Błowašecy: Błowaš-owski, Dobranecy: Dobran-owski, Myšecy: Myšowski, Njeradecy: Njeradowski, Prěčecy: Prěčowski.

Nekrolog XLIV.

Jan Herman Mrózak,

farař w Budestecach, městopředsyda Maćicy Serbskeje a serbskeje hłowneje prědaškeje konferency.

* 18. winowca 1841. † 19. róžownika 1902.

Druhi swjedźeń swjatkow, 19. meje 1902, cyle njenadžicy a nahle ze srjedžizny jeho swójby, z dželawosće wulkeho zastojnsta smjerć preč wza našeho swérneho a woprawnego wótčinca, Jana Hermana Mrózaka, fararja w Budestecach, městopředsydu M. S., po tym zo běše cyły džeń wot ranja hač do vječora w swoim powołaniu so prócował; wón bu 23. róžownika při cyrkwi, kotrejž je přez porjedźenje kaž nowejastač dał, na jara swjatočne wašnje, přewodzany wot wjele stow swojich žarowacych wosadnych a přećelow, k poslědnjemu wotpočinkej pokhowany. — Njeboćički je so 18. winowca l. 1841 w Narcu pola Wojerec narodził. Jeho nan běše Jan Mrózak, wučeř tam, a jeho mać Marija rodź. Dokterec z Narća. 1844 so jeho nan do Wulkich Zdżar jako cyrkwiny wučeř a kantor přesydlí a tohodla wón we Zdżarach

wotrosće. Wot 1853 hač 1860 wón gymnasij w Budyšinje wopytowaše, kotryž z prénjej censuru wopušći. Na to w Hali a Wrót-sła w jtu na duchownstwo študowaše. Jene lěto běše z domjacym wučerjom pola baronow z Löbenstein nad Stróžu. Jutry 1865 jako sobustaw do Wittenbergskeho předáfskeho seminara zastupi. Hdyž bě theologiskej pruhowaní z najwjetšej khwalbu wobstał, bu 1866 za fararja do Radšowa powołany a 13. junija 1867 do swjateho mandželstwa z Ottomiju rodž. Antonec ze Seegrehny, džowku tamnišeho fararja, stupi. 1874 so farske město w Buděstecach wuprzdni, hdyž tamniši farař Brózk na wotpočink džěše. Wosada sebi našeho njebočičkeho za swojeho duchowneho žadaše, a na tutym městnje je wón hač do swojeje smjerće přebywał a z wulkim žohnowanjom skutkował. Wón je byl wosebiče wobdarjeny čłowjek, při tym sprawny a ponižny, najwjetši njepřečel všechno šejperjateho, šešerjateho a naduteho wašnja; Štož je myslíł, to je prajił; prawje a derje je ze wšemi měnił; liščenje a njesprawne byće běše jemu napřečiwne; štož je jeho pónznał, je tež jeho lubował. Přede wšem pak, štož nas tu wosebje zajmuje, wón běše dobrý a cyły Serb, swojeho serbskeho jména so ženje hanibował njeje. Tak je byl dołhe lěta sobustaw a wubjerkownik, naposledk městopředsyda našeje Maćicy. Wón je jej ze swojej radu swěru słužił. Wo tym zastupjeř Maćicy při jeho rowje zjawne swědčenje wotpožoži: „W čežkých časach, hdyž tuto towarzystwo swěrnych a wustojnych džělačerjow wosebje trjeba, sy Ty wažne zastojinstwo lubosćiwje přijal. Ty njejsy so wobčežneho džěla strachował, ale sy swoju wustojnosć a bohatu nazhonjenosć we twarskich naležnosćach k zhromadnemu džělu rad a dobrociwje poskićił. Naš mały narod, kotryž sy wěrnje ze słowom a skutkom lubował a zastupował, Tebe, kiž sy nam z tak njewočakanej nahlej smjerću wzaty, žaruje, Tebi džakne wopomnječe wobkhowa.“ Wón je dale po poručnosći Maćicy husto ze šulskej wyšnosću dla zawiedzenja šulsckich knihow jednał, a to přeco z dobrym wuspěchom, k zbožu a wužitkej serbskich džěci. W swojej wosadze je na prawa Serbow kruče džeržał; tak je wědzał přewjesć, zo smój dwaj duchownaj*) w Budě-

*) Knj. farař Gólc w Rakecach a podpisany.

čanskej cyrkwi před serbskej wosadu duchownsku swjećiznu dostałoj. Stož ja wěm, so to hewak stało njeje; budu-li so mužojo namakać, kotriž tež dale na tajke rozsudzene a krute wašnje za prawo serbskich wosadow wustupja? — Tež hewak běše jomu wjesele, so jako Serb pokazać. Raz ze swojimi Budesčanami w Šmiseru hosćenu sedžeše; jedyn měščan so k nim přitowarši. Hnydom jim tón khwali, kak móže ze swojej rěču po cyłej zemi wokoło přiné. Naš wótčinc jemu khwilku bamborić da, ale potom swojim buram šepny, a blaj, na raz wšitcy jeno serbscy rěča. Měščan je zhubyeny a předaty. Bože dla prosy, zo bychu tola zaso z nim powjedali, kaž wón rozymi. Naš njeboćički jemu praji: „Ani w Budestecach, hodžinu za městom, z waſej rěču wobstać njemóžeće, wjele mjenje po cyłym swěće; přichodnje so takheho khwalenja wostajće!“

Hdyž tež wón njeje z pismom wustupił, a njeje-li tež jeho mjenno w literaturje našeho naroda zapisane, wón tola čestne městno mjez serbskimi wótčincami zasluži, dokelž je ze słowom tak za prawa serbskeho luda wojował. W tutym zmysle na njego naš sławny a swěrny přečel, knj. red. Ad. Černý w „Slov. Přehlédze“ spomina: „Łužiskim Serbam je jedyn ze starších, zahorjenych wótčincow wotešoł, bjez kotrebož sebi čežko zamóžemy předstajić hlownu Maćicu zhromadźiznu, w kotrejž přeco bywaše přitomny. Džeń 19. meje je nahle Jan Herman Mrózak zemrjeł . . . Njeběše literarnje džělawy, ale běše dobry wótčinc, kotryž derje, hižo wot lěta 1874 zastawaše wažne město na samym juhu Hornjeje Łužicy. . . . We swojim skutkowanju za serbsku narodnosć njewobmjezowaše so jenož na cyrkej a wučernju, ale tež hewak so prócowaše, zo by był wjednik swojich wosadnych. Tak je před lětami do žiwjenja zwjedł nalutowarnju w Budestecach. Serbske narodne žiwjenje slědowaše hižo wot studentskich lět a po mocach so jeho wobdzěleše. Wosebje bě tež sobuzałożeř „Towarstwa Pomocy za studowacych Serbow“, kotrež hižo 22 lět spomóžne skutkuje.“

Bóh je nam jeho wšem přezahе wotwoała.

Na mary swojego njeboh městopředsydy běše w mjenje Maćicy Serbskeje předsydstwo połožiło wulku wjechlatu palmu z pyš-

nymaj buketomaj a z dołej běłej atlasowej seklu, na kotruž.
běše tónle připis wotčišcany:

Dopomjenju
na zbóźne wusnjeneho swérneho wótčinca a Serba,
wysokodostojneho knjeza
Jana Hermana Mrózaka,
derjezasłužbneho fararja w Budestecach,
městopředsydy Maćicy Serbskeje,
na dnju Jeho khowanja 23. meje 1902
předsydstwo a wubjerk Maćicy Serbskeje.

Ach, z nowa želne zynki zwony zwonja
A zrudoba so jima wutrobów,
Zo zaso jedyn z wěrnych wótčincow,
Naš luby Mrózak, Swój běh hižo skonja.
Wón, kiž je z horliwoscu hajił, množil
Mjez serbskim ludom Bože kralestwo
A při tym njezapomnjał wótčinstwo,
Je nětka k rjenišim so honam zložil.
Jow pak při Jeho marach želi, płaka
Džens z wosadu tež Serbow Maćica
A Jemu na row scele palmy džaka.
Njech stawy we rowje nětk prochnu, tlaju,
Nam z wěry zbóźna wětosć wukhadźa,
Zo widzimy so zaso w Božim raju!

Ja skónčam z přećom, zo by so na našim lubym zemrjetym
słowo dopjelnioło, z kotrymž je na posledním dnju swojego ži-
wienja swjatkowne předowanje skónčil:

„Křidla jow, ja poleću
K njebjeskemu wjeselu.“

W Slepom, dźen 18. nalětnika 1903.

Matej Handrik.

Wućahi z protokollow M. S.

- 1) Posedzenje předsydstwa M. S., 17. měrca 1902 w „Liščej Jamje“. Přítomni: Łusčanski, Skala, Fiedlér, Smoleř, Cyž. Postaja so porjad za hlownu zhromadźiznu, kotraž ma so jutrownu srjedu $\frac{1}{2}3$ pola Gudžic wotměć: 1. rozprawy předsydstwa, wubjerk a wotrjadow, 2) wuradženje dla postajenia.

jednotliwych městnosćow w twarjomnym džěle doma a 3. namjetý. Zo by Maćicarjow wječor po khutnych jednanjach w towařšnej zabawje zjednoćiła, ma so Radworska „Meja“ prosyć, z nowym džiwdłowym kruchom „Na wumjeńku“ w Budyšinje wustupić.

2) Hłowna zhromadźizna Maćicy Serbskeje (55.) w Gudžic hosćencu w Budyšinje, džeń 2. hapryla 1902. Přitomnych po zapisku bě 35 sobustawow. Po wotewrjenju zhromadźizny přez předsydu, praelata Łusčanskeho, poda:

1. hłownu rozprawu pismawjedźer scholastikus J. Skala. Wubjerk a předsydstwo staj so wosebje wo to prócowało, za dokonjenje nowotwara trěbny pjenyez zawešći. Zarjadnik doma je k tomu puć namakał, kotryž so wšem spodoba: trěbnych 60000 hriwnow ma so z 20-im podželemi po 3000 hr. zwjesé a zhromadnje jako druha hypotheka na dom zapisać. Někotři wótčency su tajke podžele hižo přilubili. Wězo njesmě so připódlia skladowanje darow zabyć. W tom słuša wosebity džak redakt. „Łužicy“ k. kapł. M. Andrickemu, kiž je z nowolětnymi přecemi Maćičnemu domej nahladnu pomoc přiwobrocił. — Zhromadnych posedženi předsydstwa a wubjerk a wotmě so 4. — Slěborny jubilej pismawjedźera, pjećadwacećilětny zastojnski jubilej kn. dr. Pilka, 80. narodniny čestneho sobustawa M. S. kn. wys. wuč. W jelle a wysoke wuznamjenjenje k. předsydy, kotryž bu za japoštołskeho protonotarija pomjenowany, je M. S. wužiła, spomnjenum knjezam swoje najwutrobnisze zbožopřeća wuprajić. — Nowych sobustawow je 13 přibyło.

2. Pokladnik w swojej rozprawje wosebje wuzběhuje, kak je so dr. Muka wo to starał, zo bu 920 hriwnow zastatych přinoškow zaplaćenych. Wšeh dokhodow bě 3154,72 hr., wudawkow: 2938,89 a zwosta zbytk 215,83 hr.

3. Za knihiskładnika rozprawja k. Smolef, zo je so hač do kónca lěta 1901 6661 exx. knihow, mjez nimi 5495 protykow mjez lud rozšeriło.

4. Z rozprawy knihownika k. Fiedlerja wukhadža, zo je so knihowni dariło 181 čislow.

5. Musejownik skorži na česnu městnosć a na liwkosé ludu we wopytowanju museja. Darow móžeše zapisać 35. Wopytowarjow bě 71.

6. Zarjadnik M. domu móže zhromadžizne zawěšći, zo je zaklad Maćičneho domu dobry a strowy. Dokhodow běše 8997 hr. 11 np. a wudawkow 7824 hr. 71 np., zbytk w pokladnicy potajkim 254 hr. 40 np. Knjezej zarjadničej wunjese so sława.

7. Wubjerk M. S. rozprawja, zo je při dokladnej revisiji 3. měrca 1902 wšo w najlepšim rjedże namakał: musej, knihi-skład a zarjadnistwo. Wšelakim jeho přečam zhromadžizna přistupuje.

Na namjet k. předsydy wobzamkny so, k. prof. Ad. Černemu počešcacy diplom pósłać.

Sčehuja rozprawy wotrjadow: a) wo rěčespytnym a wo narodopisnym wotrjedże rozprawowaše jeju předsyda prof. dr. Muka; wobaj měještaj po jenym posedzenju a při woběmaj měješe hlowny wědomostny přednošk kn. farař Matej Handrik-Slepjanski. Přirodospytny, stawizniski a starožitnostny wotrjad njemějachu žanych posedzeni. Delnjołužiski wotrjad je měl jene posedzenje a je wudał 3 knižki.

II. Nekrolog čestnego sobustawa M. S. kn. wopr. statn. radž. historiografa Wilhelma Bogusławskeho, spisany wot kn. rěčnika Alf. Parczewskiego, čita dr. Muka. Wopomnjeće zemrěteho wulkeho dobročerja našeje Maćicy so z postanjenjom česći.

III. Dale jedna so wo jednotliwych městnoséach w dotwarjomnym domje. Jak. Šewčík měni, zo ma so z přenja na to hladać, zo by so dom zadanił, z druha pak tež na to, zo bychmy wšě městnosé w domje měli, dla kotrychž jón twarimy: sal dosahacy za wšitke naše zhromadžizny, čitarnju, přihódne městnosé za musej, hosćenc. Za to rěča tež Sonumer, Andricki, Cyž, Muka. Namjet bu jenohlόsneje přijaty.

IV. Kn. předsyda Łučanski zloži předsydstwo belletristickeho wotrjada, kotrež kn. Andricki přija. — Za nowych sobustawow přivzaštaj so kk. kantor Kř. Śwela w Skjarbošeu a docent univ. dr. St. Kulbakin w Odessy. — Slepjanska agentura je přez 19 hr. z Maćičnych knihow wuwikowała. Podobnje by so tež druhdże džělać mělo. Kn. diakonus Domaška zložuje kedžbosć na tunje ludowe spisy. Zapis tajkich bě so měl w nowinach wzjewić. Belletristiski wotrjad chce to wobstarać. Dr. Muka zdawa so předsydstwa rěčespytnego a narodopisnego wotrjada a

J. Šewčik musejownistwa, ale wobaj na jenohlósne žadanje přitomnych čestnu čežu zaso na so bjerjetaj. Kn. kanonikej far. Herrmannnej Wotrowskemu ma so z wosebitej deputaciju čestny diplom přepodać za wurjadne jeho wótčinske wopory.

3. Posedženje předsydstwa a wubjerka M. S. w „Liščej Jamje“, 8. okt. 1901. Přitomni: Łusčanski, Cyž, Smoleń, Kubica, Andricki, Kapleń, Fiedleń, Skala, Čeć, Renč, Sommer, Šewčik. — Předsyda spomina na zemrěteho městopředsydu, kn. far. Mrázaka z Budestec. Přitomni jeho wopomnječe z postanjenjom česá. — Za nowego městopředsydu wuzwoli so přez kooptaciu kn. farař Jan Křižan Hodžíski. We swojim lisće předsydstwu pósłany namjetuje dr. Muka, zo by so hłowna knižna agentura w Brězyncy załožiła. Namjetej wšitcy přihłosuja a žadany wobkhódny rabat so wuzwolenemu hłownemu agentej kn. překupcej Ernstej Bartej tam přizwoli. — Za nowych sobustawow buchu přjeći kk. wučer Felix Pětranc w Lipsku, prof. Swoboda w Rokycañach, rěčnik Jarosław Iwanovič Fliček-Łahoda (Serb) w Pětrohrodźe, překupc Měrćin Domš (delnjołuž. Serb) w Moskwje, a knježna wučerka Fany Matějkowa w Karlinje. — Jedna so wo dotwarjenju Maćicneho doma. Na zakladze wobzamknjenow hłowneje zhromadźizny ma so přizemjo a prěni poskhód srjedźneho dźela za Maćicu wobkhować (restauracija, sal atd.). W bližšim času ma so wosebite posedženje powołać a na nje mataj so knjezaj architekt Grothe a prof. dr. Muka přeprosyć. Prjedy pak maju kk. Łusčanski, Kubica a Cyž z twarskim mištom Kaupom jednać, a to 15. okt. popołdnju $\frac{1}{2}$ 6 pola Gudžic.

Za zastupnika do wubjerka bu přez kooptaciu kn. farař Jan Gólc w Rakęcach wuzwoleny. K 80. narodninam ma deputacija našeho serbskeho komponistu kn. organistu a kantora K. A. Kokora w Ketlicach ze zbožopřejacym diplomom počešćić a na hłownej zhromadźizne 1903 ma so namjetować, zo by so tutón naš wótčinc a wumjełc za čestneho sobustawa M. S. pomjenował.

4. Posedženje předsydstwa a wubjerka M. S. w Liščej Jamje, 21. novembra 1902. Přitomni: Łusčanski, Kubica, Renč, Sommer, Kapleń, Cyž, Fiedleń, Šewčik, Skala, Andricki; wosebje přeprošeny twarski mištr Kaup. —

Kn. Kaup předpožoži swoje naćiski k nowotwarej. Wobzamkny so, zo ma kn. Kaup předběžne džéla wobstarać. Jemu so tež nowotwař dowěri, hdyž budža naćiski pruhowane a za dobre spóznate. Tež ma kn. Kaup fasady dla z kn. archit. Grothu jednać a toho žadanku do swojego wobličenja přijeć.

Kn. Fiedleř so nadžija, zo hač do januara rukopis za přilubjenu ludowu knižku „skladnostne přednoški“ dohotowi. Dr. Mukowe pisomne poskićenie, zo by Maćica Serbska za swojich sobustawow a swoje potrjebu 300 eksemplarow wot njego wudatych a nakładowanych Radyserbowych „Přisłowow Hornjołužiskich Serbow“, kotrež so hewak eksemplar po 5 hr. předawaju, za jeno 300 hriwnow (to je 1 eks. za 1 hr.) kupiła, so z džakom přiwza.

5. Posedženje předsydstwa a wnbjerka M. S. w Liščej Jamje, 21. januara 1903. Přitomni: Łusčanski, Křižan, Fiedleř, Šewčik, Cyž, Skala, Sommer; wosebje přeprošeny běše zaso kn. twarski mištr Kaup. Tutón wułożuje swoje sobupřinjesene rysowanki dotwarjomného M. doma, kž so powšitkownje lubja; tola je za musej w přěnim poskhodze postajena městnosć přemała; k tomu njeho so třeći poskhód wužije. Zarjadnik domu kn. rěčnik Cyž je prástwu wo koncessiju za korčmu zestajał. Tuta ma so w bližšim času měšćanskej radže přepodać. — Přečiwo špatnje płaćacymaj njenkomaj ma so zakońscy zakročić. — Dokelž je zaso někajki njeporjad we wotedawanju darow za Maćičny dom, wobzamkny so, zo maju so wot nětka wšitke dary za dom direktnje zarjadniček doma kn. rěčniček Cyžej wotedawać a redakcije serbskich nowin a časopisow maju so namówjeć, zo njebychu žane dary prjedy kwitowałe, hač wone kn. zarjadniček wotedate njejsu.

Wuéahnył J. Šewčik.

Zapis darow do museja M. S.

I. Wot 1. měrca 1902 hač do 1. měrca 1903 buchu do našeho serbskeho museja tele dary wotedate a darjene:

1. Wot knjeza financneho a twarskeho radžicela K. Schmidta w Drježdžanach šesć rysowankow: a) burski statok Šunowski,

b) přejězd z kólnju w Koćinje, c) burski statok w Koćinje, d) wjesny puć w Koćinje, e) dwór w Koćinje a f) burski dwór w Ralbicach.

2. wot k. stud. Miroslava Kauckého z Prahi 21 zastarskich pjenjez;

3. wot N. N. z Bułec kanonowa kula, při torhanju stareje khěže w Bułecach namakana;

4. wot k. měšč. wučerja Polana w Budyšinje: a) wulkí žónski česak po jeho njeboh wowcy, kotryž je wona k drasčenju kmótrow a njewjestow trjebala, b) popjelnica z karančkom a škličku;

5. ze zawostajensta Hany Bułec z Budyšina přez k. schol. J. Skalu 1 papjerjany, dwaj slěbornaj a štyri mjedžane stare pjenjezy;

6. wot zamkařského P. Riedla w Budyšinje starožitny pjenjez;

7. wot knihiwiazarského pomocnika Klenki tu starožitny pjenjez;

8. wot N. N. z ? přez knjeni Smoleńku kamjeńtna sekera;

9. wot k. M. Smolerja wumjełscy barbjene jutrowne jejko;

10. wot knjenje zwudowjeneje Renčeweje z Khrósćic 14 zastarskich špihelowych swjećatkow (staciony);

11. wot twarského mištra E. Kubicy w Drježdānach-Stržnje model stareje Ralbičanskeje šule;

12. wot wučerja na wuslužbje Krala w Radworju 20 starych pjenjez;

13. wot Khwaćanského wojnarja N. stara dypsačna waha;

14. wot k. stawnika Renča z Hodžija wulka železna wisaca waha ze serbskim napismom: „Jan Gelanski z Hodžija 1735“;

15. wot k. Mikławša Šołty z Wotrowa: a) zastarska woheň-zadželaca mašina, b) lós č. 8155 Lipsčanskeje loterie z l. 1785;

16. wot k. praelata J. Łusčanského tu podobizna: a) popjelnicow, b) pohanského rowa na kupje Wyk;

17. wot k. droguisty dr. Roebera tu: a) Gdanski groš z lěta 1455, b) mapa „des Goerlizer Creises A. 1808“;

18. wot knjenje Marje Bjedrichowej tu špihelowe swjećatko (Swj. Trojicy);

19. wot wysokeho tachantstwa tu přez k. wyšš. hajnika Hessu 7 brakteatow, pola Hrubelčic wukopanych;

20. wot k. fararja H. Dučmana, t. č. w Dubinje: tři linjane přaslenki w Bronjanskim hrodžišću namakane;

21. wot Jakuba Šewčika tu wobraz Serbow na Žitawskej wustajenicy;

22. jara wažnu namakanku přiwobročítaj knjezaj wučer em. Kral a krawski mištr Hicka w Radworju našemu museju. Na Mjenjec polu tam běchu při woženju pěška do popjelnicow kopač počeli. Spomnenaj knjezaj so hnýdom wo to staraštaj, zo njeby, kaž dyrbimy to bohužel hewak stajne při podobnych namakankach

nazhonić, pokład do cuzych rukow přišoł, ale do serbskich. Z pomocu musejownika M. S. so tam potom wšelake pohanske rowy wotkrychu. Wjele popjelnicow bě wězo roztlóčenych, do museja pak móžeše so 16 cyłych zarjadować. Tež jenu bronzowu jehlu w podobje hada, kotryž ma něsto w hubje, w jenym rowje namakachmy, štož je jara zajimałe.

Přisp. Nimo tutych darow bu wósom čisłow kupjenych, tak zo so musej wo 125 čisłow rozmnoži.

II. Do archiva serbskeho museja dari:

K. knihikupe Roesger tu wšelake čísla časopisow „Das neue Blatt“, „Budž für Alle“ a „Evang.-luth. Kirchenzeitung“, w kotrychž so zajimawe nastawki wo Serbach a wobrazy ze serbskeho kraja namakaju.

Wutrobny džak wšem dariélam a dariélkam!

Hdy bychu tola wšitcy starožitne wěcy, kotrež maju abo wo kotrychž zhonja, našemu serbskemu museju přiwobroćeli. Wosebje prosymy wo to knjezow duchownych, wučerjow a gmejnskich předstojićerjow.

Jakub Šewčik, musejownik M. S.

Rozprawa wo knihiskładźe M. S.

Wot 1. hapr. 1901 hač do 31. měrca 1902 buchu z knihiskładza tele knihi a knižki wudate:

Bibl. stawizny 477 exx., Čitanka 114 exx., Spěwna radosć 105 exx., Přidawk k Spěwnej radosći 50 exx., Protýka „Předzenak“ (na l. 1901) 1 ex., Bitwa pola Budyšina 10 exx., Hród na Landskrónje 10 exx., Robinson 10 exx., Nowe Trójniki 10 exx., Genofefa 10 exx., J. M. Budar 7 exx., Pěseň wo zwonu 1 ex., Słownik 7 exx., Serbske Zynki 2 exx., Zapiski 2 exx., Serbske basnje 6 exx., Časopis M. S. 284 exx., Towařšny Spěwník 15 exx., Quartetty wot Kocora 1 ex., Quartetty wot dr. Pilka 34 exx., XV Narodnych Spěwow wot Kocora 5 exx., VI spěwow wot Kocora 5 exx., Protýka „Předzenak“ na 1902 5495 exx. = wšo dhromady 6661 exx.

W Budyšinje, 2. hapryla 1901.

J. Kaplef, knihiskładnik M. S.

W o b s a h.

Nastaše a rozwieše dolnoserbskego pšawopisa.	Napisał G. Śwela .	str. 3.
Někotare pšawidla za dolnoserbski prawopis.	Napisał G. Śwela .	„ 23.
Naše wěniki z wukóncom „awa“.	Zestajał a podał Jan Radyserb-	
Wjela		„ 37.
Serbske swójbne mjena.	Zestajał a wukładował Matej Handrik-	
Slepjanski		„ 43.
Serbscy tołmačerjo před sudom.	Spisał dr. Jurij Pilk	„ 59.
Słowa z wukóncomaj -ski a -stwo.	Pojednał dr. Ernst Muka	„ 64.
Nekrolog XLIV. (Jan Herman Mrózak, z podobiznou)	. . . . .	„ 71.
Wučahi z protokollow M. S.		„ 74.
Zapis darow do museja M. S.		„ 78.
Rozprawa wo knihiskladźe M. S.		„ 80.

→ Wo zaplaćenje lětnych a wosebje tež zastatych přinoškow (kóždoletnie 4 M abo w cuzych pjeniezach po kursu) a wo dary za dom M. S. najpodwólnišo prosymy. Lěto so bórzy minje! Pokladnikowa addressa za póst je: Kaufmann August Zetsch, Bautzen (Sachsen), Reichenstrasse 8.

Tež prosymy, zo bychu naše česćene sobustawy swojich znatych k přistupjenju do našeje Maćicy Serbskeje namoļwjeli.

→ Dale naležne prosymy wo dary do Maćicneje knihownje a do našeho serbskeho museja. Dary za knihownju prosymy slać z addressu: Sem.-Oberl. em. K. A. Fiedler, Bautzen, Hospitalstrasse, a dary za musej z addressu: Domprediger J. Schewtschick, Bautzen, Domkapitel.

→ Dla zmóžnenja porjadneho připosyłanja „Časopisa“ a spisow M. S. je trjeba, zo česćene sobustawy wšitke přeměnjenja swojich addressow prawje bórzy redaktorej Časopisa wozjewjeju.

Rozeslanje Maćičnych spisow stava so porjadnje dwójcy za lěto a to stajnje po jutrach a wokoło hód. Hdy by něchto wozjewjeny spis njedostał, njech sebi žada z liscíkom pod addressu: Prof. Dr. Ernst Muka (Mucke), Freiberg (Sachsen).

Protyka „Předěnak“ pak so sobustawam, zo bychu ju hnydom po jeje wudaču dóstali, stajnje w měsacu novemburu wot kn. knihownika K. A. Fiedlerja direktnej z Budyšina scele.

ČASOPIS

MAĆICY SERBSKEJE

1903.

Redaktor:

prof. dr. Ernst Muka,
komtur rjada sw. Sawy atd.

Lětník LVI.

Zešiwk II.

(Cyłego rjada číslo 109.)

Budyšin.

Z nakładem Maćicy Serbskeje.

Basnje Jakuba Ćišinskeho.

Předstowo.

Wot lěta 1883 w Časopisu M. S. wumjełske pěsnje a basniské zběrki wjaey wozjewjeli njejsmy, štož ma swoju přičinu wosebje we tom, zo naš serbski belletristiski měsačnik „Lužica,” kotaž 1882 na swětlo stypi, podawanie najnowszych wupłodow serbskeje musy na přenje městno swojego programu staji a wšitkim našim basnikam swoje wrota šero ko wotewri. A ta je tež hač do nowšeho časa wšitkim jich žadanjam a potřebam dosahała, ale po tym, zo je so w posledních lětech basniské žorlo našeho sławnego Jakuba Čišinského k naší wulkej radosći njezaprahniće a přeco sylnišo žorlišo, tak zo je so w jeho pěsnijskéj pokladnicę wjacy cyłych zběrkow pěsni a spěwów nakopiło, kotrež z džela hižo někotre lěta na wustup do zjawnosće čakaju, ma redakecija Časopisa za svoju přislušnosć a winowatosć, k dotal we nim wozjewjenym zběrkam našich starých a starých basnikow Zejlerja, Radyserba-Wjele (Žarina), Wjelana, Pfula, Česle, Kósyka a Sauerweina tež skóněnje wupłody našeho tón čas najplodnišeho a njespróciwje džélaweho basnika Jakuba Čišinského zdobnje přidružíe a jim, zo bychmy dotalne zakomdženje někak zaso zarunali, po možnosti tutón cyły 109. zešiwk posvjećić.

Wósma zběrka:

Z křídłom worjoškim.

1. Worjołej.

Mój worjoło, to bědne běchu časy,
Hdyž z lesču jachu če a do émy spnychu --
Střas z křídłow nœ! Kiž skóncovač če cheyehu,
Su do émow bjezdna zwjazani kaž djasy.

Drje wuzespinač móžachu na pasy
Či křídłow móče a kamjeń walič k dychu
A rozeychnowač hordyeh pjerow rychu,
Nie khrobłosć pak a krew a krutel' rasy -- --

Leč do hór n̄t a z duchom móče a jasnosé
Pij, kotraž čeče z njebjeskeho stola,
A z hwězdow sibi do pjerow pleč krasnosé!

Staj na wjřech horow swojej' slatvy krónu
A z hordy zaňe do palčikov dola:
Štô móče ma w pjacei, scinič ze mnje -- wrónu?!

2. Wěm w lěsu Šćežku wukhowanu . . .

Wěm w lěsu řežku wukhowanu,
Př z buki z jedže haļuzate;
Nič nimo předže rěška rjanu
A koška želiny řeboťate . . .
W tym lěsu tam spi kuzlo spjate --

Tam khodžu rad a pozastawam
A w mjehkim mochu z lěsom sonju;
Tam myslam hrač a rejwač dawam
A styski z duše k njebju honju;
Tam wyskam sej a sylzy ronju . . .

K tej řežce tam je kuzlo spjate,
Kiž přez buki dže haļuzate,
Tam njebjo hoji ból a ranu,
A žolmy baju řeboťate
Mi melodiju k pěsni khmanu --

3. To hódańčko so čémne zjasni . . .

Tam za wsu słonco domoj dže —
 Lěs we wjeŕškach so začeŕwjenja
 Kaž woko w sylzach rozbolenja,
 A zwonow dozwuk w horach mrje . . .

Zynk w šijey wjazny ptačikej
 A kwětka hlójčku skhili mučnu;
 Mhlá přez mokrinu čehnje lučnu
 A zawěšk běły zběha sej —

Štož pytał w myslow překorje
 Běch z pismow podarino a z basni,
 To hódańčko so čémne zjasni
 Mi w zdrémowacym wječorje:

We sćeŕpnosći a w podaću
 Bóh błyśc a sylnosć skutkam płodzi,
 Kaž młode zbožo zemi rodzi,
 Hdyž słónčne pruhi z ranja du.

4. Pozdže!

Hdyž włosy hišće kudżerjachu
 So, woko hdyž bě błyśkot jasny
 A wutroba 'šeće w młodym strachu,
 Mi zboža pupk so zasmja krasny.

Zo zbožo je a zbožo budźe,
 Ach, njepóznach to tehdy slepy;
 A zamysleny jako w błudźe
 Preč zbožo storčich přenjelepy —

A zabych pupk a njespominach
 Na prěnje zbožo dolhe lěta,
 Hdyž do dźěla wšě mocu spinach
 A bědžach za ławrjencom swěta — —

O běda mi, kak sym tak hórcy
 So w člowjekach a w swěće zjebał!
 Swět spinał je mje k twjerdej skórcy
 A moju mōć kaž paduch trjebał.

Nět spominam na zbožo prěnje
 A płakam na so w ēézkich khwilach.
 Ach pozdze! Njewróci so ženje,
 Mje pokojeć w tych émach a čwilach —

Ach pozdze! Přez nutriny płače
 To słowo, swět so šcéri: Pozdze!
 W nim lubosć płače, zawisć skače —
 Mje na křiž bija twoje hozdze. — —

5. W myslach.

A hwězdy přez hał'zate buki
 Mi błyskotaju w jasnej pyše,
 Wětr lisēe majka w mjehkim dyše,
 A z pola wonja, wonja z łuki . . .

Du přez buki po éichim puću
 Sam . . . Štó kaž bosy z éicha tepta
 Tam za mnu a tu při mni šepťa
 A k myslam masa mi a k čuću?

Mi přez wutrobu zynči mile,
 Kaž škowronček juska we wušomaj,
 A pisani so před wočomaj,
 Kaž z Janom jědu róžow khwile.

A zdychi skorža přez nutriny,
 Kaž w zrudnej nocý płače sowa,
 A płachta woko kryje émowa,
 Kaž z mrózom čornja georginy.

Kaž holčo w pyše swjatojanskej,
 Mi do rejki so z boka skače,
 A za kašćom so zady płače,
 Kaž žónska w drasće žarowanskej — —

Ja wjeselu so, ja so boju,
 Ja zastawam a dale saham,
 Kaž ćeknyć spominanjom éaham
 Bych chcył — hač před jězorom stoju —

Na swětlych žolmach hwězdy hraju,
 A mrócelo so běla na dnje,
 A sorna k jězorej so kradnje,
 Wóá wopejren lipy saju . . .

Přez nôene kuzlo veko bludži,
 Mysl z myslu na přemo so honi,
 A sylze na liec so roni . . .,
 Hač juska dusia, hač so rudži?

6. K slónce.

Hidyž kwětka kee a slónco hrěje
 A škowronček jucka k njebjesam,
 Wětr mómeny do křidlow mi wěje,
 A žadosé k slónceu leéeč mam —

Za slóncem z role žito žada,
 Za slóncom róža třepota,
 Za slóncem khory w neey trada,
 Ke slónceu duša pjerehotá.

Čmu za towařku pak ma sowa
 A z njetopyrjom pyta nôc
 Do émow a žlow so zavisé khowa,
 W émach hida kee, w émach čert ma mōc.

Do njebjes jusk a jasnesé saha,
 A jandžel zidhe z bědy, z émy.
 Do bjezdna wjeé a wouen přaha,
 Duch do émow kowa z hele zły —

O bój so émy a žě a wječe!
 Ze křidłom k slónceu zahanjej!
 Blyšć slónčny zlotu krónu pleče
 A čolo jasne pyši z njej.

7. Lěsny pokoj.

A hory stoja w pyše mlodej' meje,
 A na kwas drózna prosy k družčenju;

A bukam zeleń něžna zbožo přeje,
A jědle šumja, jědle wonjeju ...

A buki z hałuzami twarja rjenje
Wjeŕch wysoki nad runej swiatnicu.
A ptački přez nju njesu kěrlušenje,
A jědle šumja, kadža žiwicu ...

Sam w lěsu słucham, hladam kaž poł spicy ...
Mi je, kaž zbožník šoł by z prošenjom
Přez lěs: „O ke mnje, bědni, pójce wšitey,
Kiž nosyée so z ēežkim brěmjenjom;

Ja wokřewić was chcu!“ A z dobom je mi,
Zo w myslach popušćeje spinanje,
Zo w duši hrěje so, zo lód so lemi,
Zo lóžo mi a dže mi dychanje.

A rucey k modlenju so stykujetej,
We wutrobje so torha horja sak,
A k njebju woči ze žedzenjom džetej,
We wušomaj mi zaspěwuje ptak.

Mi pokoj k wutrobje tak z čicha bucha
So, mydle změrom mi kaž we snje du ...
A woko swěći so a wuchu słucha,
Hdyž błyše a zynč so předže do njejú ...

A jědle šumja, jědle wonjeju ...

8. Pěseň nalětnja.

Dží won, dží won! přez wokino slónco hroni,
A wětřik do mnje mjeta z bělým kéenjom,
Dží, dží, dží! Zyba do khwatanja honi,
Pój, pój, pój! Kós wabi z fifolenjom.

A w lěsu zeleń młodna majka z buka,
A jědla šumi mydle mi do sónčka,
A fijałka tak swěrnje na mnje kuka,
A lubosć lišči z bělēho mi zwónčka ...

A z ptačkami a ze štomami juska
 Mi duša kaž by w raju hižo była,
 A ze žolnami hórskej' réčki kluska,
 A zabyć wšitko by najradši chcyła.

A k njebjesam so zběha z mocu nowej,
 Štož w bědze žiwjeńskej a w émowej česni
 Bě storhało mje nimale hač k rowej,
 Hdyž naléeo mi jusk a jasnosć pěsni.

9. Ladowe swjatki.

A paproć suche lado žolci zas —
 Ze złotom khołm so hordzi hoły.
 Přez čeče žolte bzuča pčoły
 A džěci w kćenjach hraja sebi kwas . . .

Na lado nalée bě zabylo,
 Hdyž jutry džše juskot zwonow;
 A k swjatkam płomjo z hwězdných honow
 Je lado ze swěcami pokrylo.

A lado kće a juska z wjeselom
 A khwali swjatkownego Ducha
 A z džakom jeho hronam słucha ---
 Wón jemu jenički je z přečelom.

Přez druhí čas bjez pychi kwětkatej'
 Kaž mortwe lado leži nahe — —
 O wukni, spokojić so zahe
 A w zrudźbje wjeselić so k swjatkow dnjej!

10. Noli me tangere!*

Kwětka piye blyskot z rosy
 Dejmantowej' jasnosće,
 A će třepotajo prosy:
 „Pij a bjeť sej z krasnosće,
 Ale njedótkaj so mje!“

* Njedótkaj so mje!

Mjetel do křidlow sej tkaje
 Błyśc a woheń barbow wšech.
 „Wjesel so, kaž mysl či hraje,
 Ze mnu, — prosy jeje spěch —
 Ale njedótkaj so mje!“

Róža jusk a wónje cunje
 Koleba we łopješkach.
 „Spinaj moje kuzło k trunjce,
 — Šepce, kaž by měla strach —
 Ale njedótkaj so mje!“

Woko z duše juska jasnej'
 Jako z njebjes zernička.
 „Pyš so ze mnu k česći kwasuej,
 — Prosy swětla hwězdžička —
 Ale njedótkaj so mje!“

Duša wabi w njewinosći
 Jako róža k jězorej.
 „Dom sej — prosy — mojich hosći
 Z ranja bjeř a k wječorej,
 Ale njedótkaj so mje!“

Pěseń z wjeselosću juska,
 Woła, wita do reje.
 „Hač do poslednjeho kuska
 — Prosy — sebi zebjeř mje,
 Ale njedótkaj so mje!“

11. Bajka njebjeska.

Čmowe murje rostu róžkojte,
 Na nich z bělých mróčelow so zběha
 Hród a wěže stoja kulojte;
 Krywy wšě su běle kaž ze sněha.

Jězor z modrinu so błyskota,
 Běle jehnjatka po brjohach khodža.
 Frinkot přez fontanu skakota,
 Jasne parle wodopady rodža . . .

Słóneco khowa so, a z purpurom
 Swěci so a z wohnjom w cylym hrodźe.
 W pyše čerwjenej stej keŕk a štom,
 Róže w barbach wšich ktu po zahrodze ...

Do woka so lije błyšćenje,
 W duši jandžel juskoce a hrage,
 Mysle horce hraba žedźenje,
 Wo zbožu hdyž njebo zemi baje —

Nóc ze křidłom čornym zlětuje ...
 Swēey hašeju a róże hinu,
 Hród do čémnych scinow spaduje --
 Jako z rózow wón dže přez čišinu — — —

12. Při studničcy.

We łukach studnička so khowa,
 Z njej' žorleško so kužoli —
 K njej wabi mje, hdyž na mni kowa
 Swět a so z hidu puzoli.

A parla ze dna běla stupa,
 — Přez fuki čehnje čichota —
 Hdyž spěwnu šíjku ročk sej kupa
 A z džakom spěwk ji čikota.

A módre zwónčki z waha zwonja
 Ji z boka kěrluš lubozny,
 A hwězdy z njeblas do njej' klonja
 Hač na dno błyškot hordozny — —

Rad sydam sam tam při studničcy
 A hladam, słucham hodźiny,
 Hač sylza błyšknje přez zerničey,
 A pokoj majka nutriny.

A Boža móć a Boža lubość
 Mi z kuzłom mydle jimatej,
 Zo pěseń z jasnym hłosom wurość
 Mi dyrbí z duše wyskatej'.

13. Njeje hwězdy nihdže na njebju . . .

We třoch so lipach ławka khowa;

Njej' hwězdy nihdže na njebju,

Džo mróčel za mróčelu émowa . . .

Mi bjez hwězdy tež myslé du —

Za zbožom žedžu k njemu čérje

Njej' widzec pak za pokojem

Já pytam w swěće, w du i, z lyrje:

Hdže k vamaj pué, hdže waju dom?

Hdyž džčeo běch, mi bala wovka

Do duše zbi zo, pokoj by

Nět do mnje bije, na mnje říowka

So, z vichorani šerja, émy.

A za luboséu dže mi žudeč,

Kaž widzach ju so w bajkach hrěč.

A doma tola jusk a redzé

Mi dyrbi byé e budic kéč! —

Ach wotc swěta woskobizanu

A wet čložek w grawosé mam,

A plačo pytam za domiznu

Wot hodow k hodarom jow e tam.

Hje storka žiwjenje kaž z lodom,

A puste lada dom mój su,

Zo wutroba so wije z hodom . . .

Hdže cohraju a hdy tu hru? . . .

O pojče, hwězdy won ze říhowa,

Mi k njebju swěćee na hona! —

A w dubach zrudnje spłakny rówa,

A jězor do éry zastona. — —

14. Přistup, jandželo, tež ke mnje! . . .

Slónco za herami zwj. dlo Jandžel spěcha dom wot domu,
 Jandžel z njebjes z éicha spěje, Hdžežkuli so běda mota
 Na njebjesach hwězdow stadlo W khěčey přikrytej ze slomu,
 Pokoj do wutroby wěje. W hrodze z marmora, ze złota.

Z ćichej nohu jandžel stupa, Z černjow wije wowcku bļudnu,
 Zdychi dusy, sylzy suši, Na starosée trusy z makom,
 Rany we woliju kupa, Na čwile, a zemju zrudnu
 Čežke myslę bjerje z duši. Koleba ze sonow sakom — —

Přistuć, jandželo, tež ke mnje,
 Różow nascel na černjowy
 Puć a bědu zebjeř ze mnje,
 Zo bych slónco witał strowy!

15. Hdyž lipy na žołć w polach ktu ...

Hdyž lipy na žołć w polach ktu
 A z błyśkotom so běla žita,
 Ja z khwatkom do polow won du,
 Hdyž z młodym dnjom so honač wita.

Přez zahony dže žołmjenje,
 Kaž džakny kěrluš klinča hłosy,
 Je witanje, je strowjenje,
 Hdyž khileja so złote kłosy!

A kostřane módry mikota,
 Mak z čerwjenym so licom směje ...
 Kak pišpota, kak pikota,
 Hdyž slónco do zahonow hrěje! —

A k lipje khwatam na hórkę,
 A hladam, hladam do zahonow ...
 Mi myslę z duše k njebju du,
 Kaž z wjeski juski rańšich zwonow:

„Džak, njebjesa, budź stokróć wam,
 Zo slónco sće a dešć nam stale
 A wobarałe njewjedram
 A myto našej prócy dałe!“

16. Skóržba wutroby.

Do was, žołmy, ćisnyć z duše horjo
 Chcu, střasć do was bědu žiwjenja;
 Njesće ju ze skokom smilenja,
 Hač ju póžrje miłosciwe morjo.

Z wutroby mi zmyjće styskanje,
Do woka mi lińce blyskanje!

A wy, wětry, w kotrychž mróčel lěha,
Wzniče mojich mysłow zmot a dwěl,
Donjesće jón nad horiskow běl
A jón pušće do wěčneho sněha!
Z mysłow wutorhńće mi spinanje,
Zwějće do nich hój a hibanje.

Pohladajće, hwězdy, do nutrinow
Mi a w njebjesach je před Bohom
Rozwježće a jutře z wječorom
Přinjesće je jasne bjeze scinow!
Mějće smilnosć, dobre hwězdžički,
Miłeho wy Boha zernički.

A wy, jědle swérne, kotrež bědu
Mojich žałosćow sće slyšałe,
Mjelčće mi! Njesć horjo njemałe
Čiše cheu, hač w smjerći k hwězdam zjědu:
Kohož Bóh knjez woła do boja,
Tomu da tež palmu pokoja.

17. Wječorne rudženje.

Słóneo za horami lehnyć khwata,
Ptačik w lěsu sebi wusnył je;
Łysačk zaškrěča raz hišće z hata —
Hdže pak pokoj mój mi, hdže mi, hdže?

Z wěżow po kraju so swjatok zwoni,
W horach zwonow wothłós k mřej dze;
Do wsy do hródźow skót pastyř honi —
Hdže pak pokoj mój mi, hdže mi, hdže?

Hwězdy na njebju so pasu čiše,
Měsac baje jim a wodži je,
Sony čłowjekam do mysłow piše —
Hdže pak pokoj mój mi, hdže mi, hdže?

Z woknom do hwězdneje nocy lladam;
Njebjo w miłym mérje módre kće —

Z čežkej myslu na stoł skoržo padam:
Hdže pak pokoj mój mi, hdže mi, hdže?

18. Jědž z Božim jandželom we měrje! . . .

A wjēor příidzó, z kotrymž wóz
Njezé dyrbjoše naje do samoty,
Mój w ylzách třepotače hlós,
A w hlowje rzaehu myslow zmoty —

A priče dobrzejeh prečelow
Bě črjódka ke mnje na dwórnišeo,
Daé počtow počedni mi jow
Mje k vutrobjie ze styskom eiséo.

A neydawach čerwjených
Mi róžov' hídce polnej ruez,
Zo lubec'ow jich lólik dych
Bych k troćej po puću mčl duecy —

Hwižk z wózym širíkoni zahwizda —
„Jědž z Božim jandželom we měrje!“
Mi z rubišlam bož'inje da
Ta črjódka w lubosći a swérje.

19. Próstwa pěsnjerowa.

Ihyž lěsy žoléa so a brunja
A luki přadu pawčiny,
Mi w duši žadosé procy eunja
Za tajkim kuzlom eisiny.

Pod hlouwu z tajkej' lěsow pychi
A slěbro pawčinow za płaše
A k bokej jědlow strowe dychi
Mi dajće, nie pak zrudny kaše!“

Tak drěmać so mi budže rjenje
A sluchać na sonow so hlós,
Hač listko z brězy kuknje prěnje
A k njebju zafifoli kós.

20. Džeń přińdże prawdy . .

Džeń přińdże prawdy, myta džeń a hněwa,
 Kiž bědnych budže k juskam wołać z kwakle
 A hordych storkać ze stołow do khlěwa —
 Hdy z njebjes sprawne spyriće so fakle,
 Błysk wrjesnyé do tyranow a jich pasma? —
 Mje čéri do sarkasma.

Džeń přińdże wurunanja. Za nim žada,
 Kiž čežki łyjese křiž a tola wěri;
 Je tajna nam džě Božich pućow rada —
 Hdyž nuza jeno na toho so ščeri
 A tamny ze zbožom pak spochi kwas ma,
 Mje čéri do sarkasma.

Džeń přińdże wujasnjenja. Duch so jasny
 Z nim pokoja a swěru džěla dale;
 Swět wěčny budže, row hdyž póżrje časny —
 Hdyž mrje pak mozhow mōc za ideale
 A stoł a hłos hdyž hłowow prózdných pras ma,
 Mje čéri do sarkasma.

Džeń přińdże wumóženja. Hewak z lawom
 Duch khrobły ruł a bił kaž Hektor móceny
 By z błyskom puć sej w palčikach za prawom —
 Saj swětło ducham, njebjo, přez hołk nōeny,
 Dónž sypnješ jěd a woheń na miasma,
 Mje scéhnješ ze sarkasma!

Džeń wurunanja přińdže, wumóženja,
 Hdyž sudžić budže, měrić Boža waha
 A błyskać z Jězusoweho so scéna —
 Hdyž wjeć a lesć a žža stać budže naha
 A namōc mrěć a złosć a pras jej' pasma,
 Ja budu bjez sarkasma.

21. Koło časow.

Non est pax impiis.*

Časow koło čeri přez čłowjekow,
K zbožu, k mjenej, k moczy swěci z hwězdu,
Wabi k sebi palčikow a rjekow,
Krew a mozhy rozhorjuje k jězdu . . .

Wutroba so žadosćiwa pyri —
Črjóda leći, hraba za kolesom,
Kaž kón zahrabuje na wše štyri,
Woła, prosy, klěje, pada z wrjesom —

Jasnych mozhow, wole wótrej' trjeba
Je a wočow swětłej', pružnych stawow;
Bjez nich podarmo do skoku hrjeba
Noha, dolnać wjeřšk a pruhu sławow.

Štóż pak na koleso njedoskoči,
Přima wjesoły so hižo wózki,
A kaž zwjeno w kolesu so toči,
Trěje so a hladkuje sej włóski.

Za nim druhi, třeći, štwórty, pjaty . . .,
Hižo w kolesu kaž mrowjenišćo —
Kóždy poći so do tolka spjaty
A so ze zymnicu dzerži čišćo —

Hordosć splahow, wulkosć mjenow lije
Błyśc a drastow pycha, drastow swjatosć;
Wěnc jim ławrjencowy khwatnje wije
Hordosć, hida, zawiść, njepopřatosć.

A wšeh zlósćow hrimotaju truby.
Z nohu pjeru so a bodu z łohćom,
Za kyrk daja so, jěd pěnja z huby,
Swětło z wočow drapaju sej z nohćom . . .

Hdyž su zwotlětali přeni, druzy
Přiskakuja do helskeho zmota . . .
Za nimi so kuri w krawej smuzy —
A smjerć ščerjo konja w kosćach ho'ta —

~~~~~

*) Bjezbóžnym pokoya njeje.

22. O tempora, o mores!*

Běda ēi, hdyž přez dušine truny
 Bóh ēi liny juskot jasnosē,
 Hdyž wón Musa do wočow ēi duny,
 K čołu skoši kuzło krasnosē!

Komuž róžow wón a hwězdw hudźbu
 Bóh je dał a křidło worjoła,
 Tón najćežsi njese křiž, tón zrudźbu
 Bolow wšech a hóřkosć wutraé ma.

Bjez wutroby, bjez mozhow je črjóda
 Člowjekow a wulkich hubow pras —
 Lubosć, krasnosć! wamaj budže kłoda
 W nich, hdyž swjeći chcetej z nimi kwas.

Běda ēi, hdyž wulkeho sy ducha,
 Hdyž maš sprawnosć w mysli, we rée mječ!
 Jim je na předań na wužitk brjucha
 Wšo; jich Bóh je djas — a kwas jich — wjeć.

Běda, hwězda, zo do émow a harow
 Padnyła sy z módrej' ēišiny!
 Běda, škowrončko, zo do barbarow
 Přinjesl jusk sy južnej' jasniny!

Běda, wutrobu na rucy nosyć!
 Woni hłowu wobwjertnu ēi znak.
 Lód a kamjeń podarmo je prosyć —
 Čekń, hdyž być chceš hwězda, róža, ptak! — —

O tempora, o mores!

* O časy, o nałożki!

23. Veritas liberabit nos.*

Hdyž muž běch młody, so mi wukaza,
 Zo njesměm po wěrnostci rěčeć, pisać,
 — To wózku přez žiwjenje njemaza —
 Zo radši dać ji dyrbju w kuće kisać.

* Wěrnostc wuswobodzí nas.

Mi njemdrosć z tym so liny do wucha,
 Hněw do duše; zo prawda woči kole,
 To wěm, a wěm, zo wubić z kožucha
 Njej' derje z jasnym prutom tučne mole.

A tola wěrností ja swědčił sym,
 A nječinił po swěta mudrej radže —
 A wrota wotewrich sej časam złym,
 A ženje njesydach we słodkim sadže.

A słyšach, płomjo revolucije
 Zo hišće duch mój wjerhnje bjez wotežki,
 Zo dobre wašnja z wohnjom wubije
 A zrozeychnuje wótcow swjate ščežki.

O što so bědy na mnje wuwoła
 A na mnje namjeta so hidy, złoby!
 Pak hišće pjerje křídło worjoła,
 A wěrnostć puć sej pyta přez škałoby —

Haj, wěrnostć jeno wuswobodži nas,
 Njech ze łžu juska nět tež farizejstwo!
 Ćmu slónco počeri a jeje pras,
 A wěrnostć změje słowo, trón a knježstwo.

Veritas liberabit nos!

24. Wjećiwość.

Wjećiwość so z njesprawnosću sotři,
 Z rječazom do kwakle dušu přaha
 Tak, zo čertej nihdy njedokmótři.
 Avanti, Evviva,*
 Złosc dušow wjećiwa!

Wodnjo, w nocy z njemdrej nohu saha
 W myslach, jěda do nich kida z bowom,**
 Zo kaž z hadom syći w nich a žaha.
 Avanti, Evviva,
 Čér myslow sněćiwa!

* Do prédka! Njech sławu ma!

** Bow = wědro, sud.

Kréw a woheń wuje z helskim słowom,
 Pokoj, česć a zbožo kaž zmij žerje;
 Zderhnyć nochce so jej ani z rowom.
 Avanti, Evviva,
 Móć žadow žehliwa!

Křiž a miłosé Bohu z rukow pjerje,
 Rječaz, styšće a čmu na borlho čiska,
 Z křudom k čertej honi na pačerje.
 Avanti, Evviva,
 Pjasé drača dajiva!

Jako zmije ruja člowječiska,
 Přezpolo do hele čert jim piska . . .

Avanti! Evviva!
 Čert čertam připiva.

25. Kóždy po swojim.

Škórc fifoli z ranja na jabłoni,
 Kós dyrdomdej hwizdow po holi honi,
 Ze žitow do njebjes škowrončk juska,
 Kwětk dejmanty z kelucha kluska,
 A róza wonja,
 A wětríki přez pola du a po holi zwonja.
 A do woka z njebjes błyścenje saha
 A do njebjes duša myslički přaha —
 O kuzđo symfonije!
 O ideale! — —
 Aj, hólčiko tebi so džije!
 Slyš! Swinjatko rěznik mlaskota z khlewá —
 A pječeń w pónwi spěwa,
 A kołbasa kiwa w kisałym kale,
 A do škleńcow karan pačeńki lije,
 Pój! Pječeńka wonja, winko so lije, juskoce brjuch —
 Mi wutroba pyri so z płomjenjom hněwa;
 Kaž sołobik na suchej sej skale
 Płače duch.

26. Džiwne psy.

Džiwne psy su wokoł' mje
 Wodnjo, w nocy bjez přestaća —

Moje njejsu, nochcu je,
Njedawam jim pića, žraća.

Jako wětřik za mnu su,
Hdžežkuli ja du a jědu,
A hdžež powotpočnyć cheu,
Wšudźom psy su w mojim slědu.

Widžeć njeje žanoho,
Su kaž motane na djasa;
K nosej z nich pak čelnje so
Jako ze zhniłego mjasa.

Zašćowknyć sej njewěrja,
Leža změrom, wopuš tula;
Hdžežkuli so přičérja,
Dže jim woko jako kula.

Słowa z huby hrabaju,
Koždy dörtk mi liča do rta,
Kóždu kapku šlapłe su
Ze mnu. — Hlejće, to ma khorta!

Z dala wušćowkuja wšo
Swojim knjezykam na klinje.
Kak to koši, juska so
Při pječenjach a při winje! — —

Hola, hopsa, helske psy;
Na was nichtó njesmě klaknyć.
Z čertom mnohi płakał by,
Dyrbałe-li byšće slaknyć!

27. Kaž je w swěće wašnje.

Nec flere nec ridere, sed intellegere.*

Duchi jasne, sylne kharaktery
Ćerje z wohnjom sej a z woreлом drěja,
Mjezy přeskakuja, bariery,
Z myslow ému a bojosć z wočow trěja,
K hwézdam z mocu majestosće spěja --
Što jim złoto, šta błyść kariery!?

* Ani płakać ani smjeć so, ale dopóznać.

Znamjo wuzwolenja na jich čole
 Hordži so a jasnosć z ducha sapa —
 Nadawk wulkı wótři mōc jich wole,
 Njech tež z wočow pót, krew z rukow kapa —
 A jim palčikow so směje drapa
 Pječo w hnězdźe so kaž w křinje mole!

Kharaktery železne su wózki,
 W kotrychž čłowjestwo a koło časow
 Dźe, su z njebjes žohnowane kłoski,
 Z kotrychž rosće ludow mōce a kwasow
 Radosć, jatyčh juskot z bědy pasow —
 A su w ludžoch, hlej, štož w róžach wrjóski!

Tajkich duchow slepy swět njej' hódny —
 Muž je w swěće, pokornje štóż kleči
 Za złotom a za křížkom hłodny,
 Hymnus khwalbow štóż najbóle bječi,
 Pojac w pyše pisankojtych čeči —
 Płodny duch a rjek do bitwy młodny !!

Pójce! Łójce, dójce kariery!
 Mudry, komuž słodzi, komuž běži.
 Štó by skakać cheył přez bariery? —
 Wšak so po wobjedźe derje leži,
 A tak tyje a so pěknje knježi! —
 Z hłodom njech so daja kharaktery — —

28. Wujasnjenje.

Hdyž šćuwa, donošuje, zakhadža
 So na tebje, kaž djas by njemdril z hele,
 A styšć a běda so či wobradža,
 Što mjełčiš, praj, a hladaš na mróčeles?

Hlej, parlow njesměš swinjom mjetać! Tak
 Nas Nazaretski wučiš sam je rabi,
 A z krótka wotbył hewrjekarjow prak:
 Su z hubu sylni, w mozhach, w duši słabbi.

Hdžež z mysłow dźe kaž z wuhnjia sazy, złosc,
 Hdžež njerjedź we čmowym so kuće česa,

Štó tam by rěčeć mohł, štó cheył być hósć?
Muž mjelči tam a něma nobelesa.

Praj, móže worjoł, horow hordy knjez,
Ryē borlho w hnoju sej, w nim sebi smorčeć?
Wón z mjelčenjom so zběha do njebjes,
Hdyž z hnoja na so slyši kwičeć, korčeć.

Chceš we émje ryé a róstej žiwnosć žrać
A w paslach potom, w bědze zderhnyé z knotom?
Njej lěpje, bědnym swěćić, khlěba krać,
Tkać kitel smjertny z miłosće sej złotom? —

Štož twari ze złosću so, ze lžu, z ému,
To z časom rozpadnje na tysac kruchow.
Hdzež slónčne pruhi z dželom sprawnym du,
Tam njesmjertnosć so hordži jasných duchow.

29. O urbem venalem!*

Džiwny času našemu je knjez;
Wšo je na předaň a wšo so hodži
Kupić z wokomikom za pjenjez,
Kaž hdyž žid po ludžoch z měchom khodži.

Prawo, swěra, swědomjo a Bóh,
Rěč a ród so předawa ze spěchom;
Žid so přesadžuje napřemo
Z křesčanom, zo hańba je a z hrěchom.

Mjeno, móć a błyšć so kupuje,
Křiž a bant a pyšna barba drastow;
Tak so piše, spěwa, moluje,
Kaž měd płaći so po žołci pľastow —

Běda na kulturu člowjestwa,
Hdyž je přišla na psa tunich wikow,
Hdyž najwyšše kubla su kaž hra
Na předaň a na k. p. wot palčikow!

Hdze tón duchow pad a časow bľud
Wjedże z mocu, widželi smy z Roma:

* Běda na tebje, město předajomne!

Do zahuby khory padnje lud,
Jeho sława spali so kaž słoma.

30. Dziwna swjatosć.

Z krvju éichej khodzíe na woteżcy,
Nós načahować po zakonje,
Stup khelpać dušne po šablonje
A wjesé so dać po swjatej ščežcy —
W tym mōc a khmanosć wulkich duchow
Je po wusudze — tolstych brjuchow.

Je-li sy mudry, swjatosć tule
Wukń z časom kidać do žiwjenja!
Być wowcka chceš-li z črjódy prénja,
Tuł hubu, mydle wij do kule!
A w česći, w złotu, w mocę mjena
Ty brodžić budžeš přez kolena —

Ze zemje z gwałtom čér a dróhu
Sej horcu drčja žórła strowe;
We hrimotanjach njebojno émowe
Dych zemi dawa, błyśc a włóhu;
A mištr naš je ščežku swjatu
Sam k njeboju čeril přez Golgatu.

31. Sic transit gloria mundi.*

W polach hórka leži kulojta
W kćenju wišnjow jako w bělém saku.
Łuka pisani so barbojta,
Žita zelenjeju so a wlaku ...

Z bělých wišnjow émowe muriska
Wupjeraju spadaneho hrodu
So, w nich wěża stoji njenizka,
Kaž by wobarała je před škodu —

Po kamienjach šeri pustota,
Jako na płač z éicha přez nje hroni,
Z dłoñju čoło kryje samota
We wysokich durjach sej a soni,

* Tak hordosć swęta zakhadźa,

W hustych kopřiwach a w papruši
 Skorži sama sebi čnjeła émowa,
 Bolostnosé mi skorži do wuši,
 Kaž hdyž sylzy ronja so do rowa.

Mjetel přelétuje po dworje,
 Na křidle ma zloto, somot, židu,
 Kaž bě bylo něhdy na horje,
 Doniž pycha zhiny z časow hidu ---

Přez hród zastona kaž w stróženju ---
 Z mjetele pak nahle błyśc wšón hasny,
 Hdyž bě z horšeu hrabnył hólčec ju ---
 W lësu njedalokim z třélby prasny ---

Z myslow torhnychu mje stróžele.
 Zawérno! Kaž kwětka kće a hinje
 Sława člowjekow. Kaž z mjetele
 Z nich so pycha, móć a mjeno linje ---

Sic transit gloria mundi.

32. Via dolorosa.*

Hrěch rozbił raj a wuhnał je do bědy,
 Zo nad člowjestwom ćeži jako kleče,
 Pót, krew a sylzy — žiwjenja su slědy,
 Zo za rowom najzbóžniše je přeće.

Bój howri z krvju a jědom, bój bjez kónca,
 A žiwi złoscé a kopi bědow sepje
 Wot skhadženja do zakhadženja slónca,
 A z wočow płač a z dušow žałosć ćepje.

Mječ nihdy spróeny we člowjeku syka;
 Duch k horam, k hwězdam, k Bohu z křídłom pjerje,
 A ćělo ze skoćećom do so tyka
 A panca sej a duchej z křídła žerje,

* Dróha boloscíwa.

A na so člowjekojo jako drače
 Su, měrnych spina, mjeňsich daji wjetši,
 A kral je, z djasom napřemo kiž skače
 A do wohnja, do krwje najbóle bječi.

Doł sylzow zemja je a jastwo duchow
 A žiwjenje je *via dolorosa* --
 Hdy z hele złosc so nažra krawowych kruchow,
 Hdy sylzow běše dosć, hdy wjeć so dowza? —

Hdže, hdže je, kohož pytam, kiž mi rjeknje,
 Kak překroču přez bědu zeňskiej' dróhi,
 Kiž da mi móć, hač duch so puta swleknje
 A witać budže njesměrnosćow brjohi?!

Tón bědu přewinje, kiž nad žiwjenjom
 Je wudobył, kiž přez černje a čwile,
 Přez kreŵ a ému ze zubow zakusnjenjom
 Kaž rjek puć pónďze hač do kóncea čile.

Swět na tebje drje złoscē móže wótřić,
 Wzać česć a mjeno, znićić ród a rolu,
 Zdónk zlemić, rozbić žro, dny tebi skrótcić,
 Nic ducha jasnosć pak a móć a wolu.

Štož z mjasa je a z kosći, z čělom zhinje,
 Błyśc jeho, kaž by njebył, do émy prasnje;
 Duch přez row pak a do hwězdow so winje,
 A štož je džělał, nihdy njewuhasne.

Duch w bolosćach so hišće z čicha směje;
 A spinać hdyž će chcedža ze železom,
 Duch z worjołom do hwězdow z horda spjeje
 A nad dračom je w putach hišće z knjezom.

Duch w njesmjertnosći pyta błyśc a sławu,
 K njej z bědy zeňskeje sej twari skhody.
 Wón přez doł sylzow spina k hwězdam ławu,
 Hdžež z bědow přetratych so kuzla hrody —

A jandžel nad genijom křidle šeri,
 A Musa z njebjes jemu šepce pěsnje,

* kuzlić so z něčoho = z kuzłom, z kuzlanjom, z něčoho nastać.

A přez róže a juski z nim so méri,
Hdyž bola bědy, hóřkosée a čěsnje — — —

Haj, Musa, z bědow, čeřpjenjow a čěsnjow
Ja zmijam žehliwym chcu twarić stawy,
A — jusk a kleće! — w kwakli mojich pěsnjow
Mi w poče počahnu wóz serbskej' sławy.

33. Zarunanje.

Hdyž mocý pušcam do rozwala,
Mój tola zwjazuje mi wóz;
Ach mazać zabywam, hdyž hlós
Mje woła k juskam ideała —
Ja z rakom lězu w žiwjenju,
Kaž worjoł leću w pěsnjenju.

We słabuchu mysl dżěla nizka,
Kak pjelni móšeń so, kak brjuch;
Ze spěchom mysłow sylny duch
Sam kamjenje sej na puć čiska —
Ja z rakom lězu w žiwjenju.
Kaž worjoł leću w pěsnjenju.

Franc w zubach ma a sćeřpnosć hluchu,
Štóż pyta pokoj, liza česć;
Mje wěrność přez lžě žada njesć
A wabi mje kaž swěca muchu —
Tuž z rakom lězu w žiwjenju,
Kaž worjoł leću w pěsnjenju.

Štóż słabý je, so mócenych přima
A we prôše so pokorja;
Mi z horda kreŵ so rozhorja,
Hdyž hwězdny błyść do mysłow jima —
Ja z rakom lězu w žiwjenju!
Kaž worjoł leću w pěsnjenju.

We słowach puta, w čućach pasy
Swět nosy za radosće kusk;
Česć w nutrinach a w myslach jusk
Ze suchim khlěbom swjeći kwasy —
Ja z rakom lězu w žiwjenju,
Kaž worjoł leću w pěsnjenju.

A do émy stepta, na proch zbuchá
 Smjerć, za čimž hrěl a drěl so svět.
 Trać k hwězdam budže mysłow zlět
 A swobodnosé a jasnosé ducha.
 Njeh z rakom lězu w žiwjenju,
 Hdyž worjoł leču w pěsnjenju.

34. Bědne nalěčo.

Přez zemju nalěčo dže z hłosom miłym...
 Jusk lěsy zwonja. Zeleń, wóń a kwět
 Na štom a dorn so syda z khwatkem čilym,
 A na kwas hotuje so cyły swět ---

Mi z hołkom wótrym wichor w myslach pjerje,
 Z nich drěje zeleń, wóń a kwět a płód,
 Mi z wutroby a z mozhow włohu žerje
 A mjeta na mnje mróz a sněh a lód.

A słónco zemju majka, z njej sej hraje
 A z błyšcom hono, holu pozłoēa;
 Jusk z polow škowronček do mrócelow tkaje,
 A za nim k njebju wšo so wobroča —

Mhły čémne jastwo wokoło mje přadu
 A nozy, rucy haća hibanje,
 Kaž kamjeń młyński na dušu mi kladu,
 A z wutroby so ryje stonanje —

Kós, drózna, ročk a fifolaki maju
 So na přemo a w žiće pocpula,
 Na dubach tujawki so kichotaju,
 Wšěm do takta pak woła kokula.

Mi bolosé škrěčo rěza přez nutriny,
 A woko z ēežu sylzow třepota;
 Tak kaž hdyž sowa suta přez ruiny,
 Mi w mozhach émi so, šeri pustota —

A słónco swěci, hrěje do wutroby,
 A čłowjek z ptačkom juska napřemo;
 Wše złoscē pušeju a wšitke złoby,
 A z dušow žadosé k njebju měri so —

Ja bjez słonca! — Nóc za mnú hraba ómowa;
 Kaž zmij mje tołče, dusy žiwjenje
 A toči krew a do némeho rowa
 Drje bórzy — wjerhnje mje — —

35. Wěra — dobýče.

Wichor howri, z dušu zatřasuje;
 Myslow měšenca kaž morjo óiska
 So a žałosć přez wutrobu piska;
 Z dračim hłosom wosud na mnje ruje . . .
 Njech pak w kwakli wleče mje a w křudu:
 Štož sym přisahał, to hajić budu.

Kamjeńtne chcu stołpy w kharakteru
 Stajeć, wolu spinać ze železom;
 Worcel wutrobje być dyrbi z knjezom,
 Hdyž mi słonco, dych a dom mój bjeru.
 Nóc njech na mnje zwala w zwažnym sudu:
 Štož sym přisahał, to hajić budu.

Wzać dźe duchej njemóža mi pružnosć,
 Swěru k swědomju a k Bohu spalić.
 Wěm, zo rozumni mi budža khwalić
 Mojich mysłow ryzosć, raznosć, mužnosć,
 Hdyž tež doma nic, drje w czuzym ludu:
 Štož sym přisahał, to hajić budu.

W džiwnnej čeri žiwjenje mje mota —
 Hdyž błyśc złota do wočow so lěha,
 Wabjenje do wušow, worjoł zběha
 Mój mje nad česć zhniłu, nad błyśc złota,
 Nad złosc mysłow, słowow jěd a brudu:
 Štož sym přisahał, to hajić budu.

Njech tuž wokoł' hłowy čerń so pleće,
 Njech so derda ze mnú, ze mnú storka,
 Njech so pleńči mi, njech na mnje borka,
 Njech mōće žiwjenja so w bědze zmječe,
 Njech mje toča z kamjenjom, njech z rudu:
 Štož sym přisahał, to hajić budu.

36. Bóh lubosć je.

Zemju zeleń pyši w młodej meji,
 Słónco z njeje woła wón a kćew,
 Wabi do wočow ji błyśc a směw . . .
 Njebjo, zemja w lubosćow stej reji.
 Z naléčom dže jusk a lubosć kće —
Bóh lubosć je.

Djaboł rozkoru a hidu płodźi,
 W myslach pyri z lučwom zawisće,
 Słowa wótři we łzach, šeuwa w émje;
 Jako law wón we člowjekach khodži,
 Jehnjatko a sornu pobosć chce —
Bóh lubosć je.

Wotročkam hdzež djaboł wobjed wari
 A pnje wuzoł hidy do zubow
 A ma w dušach njepokojnych skhow,
 Ničo tam so nihdy njenatwari;
 Wulki skutk měć móć chce měrnoſće —
Bóh lubosć je.

Člowjekam hdyž zawdał z jědom złosćę,
 Torhnył z dušow pokoj, na druhich
 Jako psy wón džiwje šeuwa jich . . .
 Słyšeli juž jeho křud a hłós sée,
 Hdzež přez domy swar a hrubosć dže? —
Bóh lubosć je.

Woheń sylzow, kreŵ so z hidu wala,
 Ze rtow syći žałosćenjow wrěśc,
 Duše w styskach šcipa žahły klěšc,
 Zbožo, miłosć, měr so z horjom pala . . .
 A čert juska sej we złosćow hrje —
Bóh lubosć je.

Lubosć, pokoj, pomoc Bóh ći scele.
 Hida, zawisć z djasom z hele stej.
 W duši, we rće, w rucy lubosć hrěj!
 Hida ruć b'dže we émach, čwilach hele,
 Lubosć jusk da słónčnej' zbóžnosće:
Bóh lubosć je.

---

37. Semper aliquid haeret.*

Bóh jasnosé saje do mozhow
 A w dušach hrěje jusk a lubosć.
 Čert čnam we hlowach twari skhow,
 Hněw syje w wutrobach a hrubosć.

Hdžež z woka swěci njebjeskosć,
 Z tym ščežku twař a třeškū k zbožu;
 Hdžež mika z čmu pak njewěstosć,
 Pak čekni tam, pak kryj sej kožu!

Štóż w nutrinach ma djabołskosć,
 Tón we čmje dźěla ze čmu brónjow,
 Wón z boką, wot zady chee zbosć
 Če jako njetopyř do skrónjow.

Wón z liščej hubu skušuje,
 Kaž pawk či čeňke předže syće;
 Hdyž do wočow če hubkuje,
 Pod nohu knotej kaza ryće.

Hdyž lepił próšk je jeho sak,
 Jón leći pokazać pod škleńcu,
 A z ruki ščerjo bjerje džak
 A kusa k winej khlěbka krjeńcu.

Kiž čušli a kiž dawa sej
 Rad donošować, staj sej bratraj,
 Staj bróžni w smječach djabołej,
 Staj złosców natykanaj přatraj.

Nad hłowu wjele zlětuje
 Či z wótrym pyskom tajkich ptakow,
 Pod nohu mjelčo krosnuje
 A wala wjele so či wakow —

Jich z časom na kedžbu so bjeř;
 Swět čertej wěri wjac' hač Bohu,
 Pak khroble w drapje puć sej pjeř
 A sykaj z ruku, teptaj z nohu!

---

* Něsto so přeco přilipa.

A přeco w boju wućehnješ
 Z nich tola šešeratu hłowu.
 Hdyž z mjeńzej škodu puć hić chceš,
 Ći přeradžu tu drapu wšowu:

Hdzež w mozhach šeri prózdnota,
 Hdzež syra wutroba kaž hlina,
 Hdzež z hubow běži slódkota,
 Tam mydle jěd, złosc̄ žily spinia. —

38. Njekhodź k wodźe!

Jězor wosrjedź hórkow. Jědle stoja
 Po brjohach a z pychu w jeho klinje
 Wobhladuju so a do pokoja
 Žołmam pleńča. — Čicho po wodźinje.
 Jako z bajki na mydle mi wšo dže —
 Njekhodź k wodźe!

Běle mróčełe so wjezu na dnje,
 Hwězdy ze žołmami w kołsu hraju.
 Błyśc jim běly měsac z njebjes kradnje,
 Zo kaž dejmanty so frinkotaju,
 Kaž so baje wo škleńčanym hrodźe —
 Njekhodź k wodźe!

Běle róže wabja do jězora.
 W jědlach zynči, w žołmach klinči tajnje.
 Wrota wotewrjeju so a z dwora
 Črjóda wilow krasných njewuprajne
 Ke mnje leći po slěbornym skhodźe —
 Njekhodź k wodźe!

Myslow móć kaž lód ze słóncom taje,
 Woko mući so, kreŵ w žilach bucha,
 Hłowa pyri, z nohu žołma hraje — —
 Štó tak z hłosom zawała do wucha
 Mi a do rjebłow inje takle zvodźe:
 Njekhodź k wodźe!

39. Kharakter.

Stołp, kiž dżerži člowjestwo, je wěrnost,
 Jeho česć pak přeswědčenja swěrnost.
 Tak chce Bóh. A z teje kaznje bjerje
 Do swědomja zbožo so a měrnost.
 Česć a mōć a myto w kharakterje
 Jenož je, hra slepa w karierje.

Komuž ze rta rěči słowo sprawne,
 Komuž džělo bjez lžě swědči zjawne,
 Tomu často njewjedźe so derje,
 Ale imjeno zawostaji sławne.
 Česć a mōć a myto w kharakterje
 Jenož je, hra slepa w karierje.

Lěpje so a lóžo přez žiwjenje
 Dže, ldyž z wětrom měnja mysl so rjenje,
 Hdyž wo posměwk mōcnych miły pjerje
 Słowo so. — Muž njebudźeš pak ženje.
 Česć a mōć a myto w kharakterje
 Jenož je, hra slepa w karierje.

Činić k wočomaj we hładkim slědu,
 Sławu juskać pak, pak škrēčeć bědu,
 Džělo hanibne, kiž zbožo žerje
 Nam a pokoj z tlamu połnej jědu.
 Česć a mōć a myto w kharakterje
 Jenož je, hra slepa w karierje.

Člowječe, čiń kaznju Božu swěru!
 Myslam, słowam, skutkam bjeř sej měru
 Wot wěrnostē — to dže přez paćerje —
 By-li hić tež dyrbjał dróhu jěru!
 Česć a mōć a myto w kharakterje
 Jenož je, hra slepa w karierje.

40. Z mocu dale!

viriliter age!*

Zemja prostnje ze zymu — Sněh blyska —
 Ničo njewonja a njespěwa —

* Skutkuj mužniwje.

Pusto jako w rowje — Zemi styska
So — Mhla běla čelo wodžewa. —

Slyš, štó z mocu dycha tak a stona?
Řeka bórči ēmowa z mjerzanjom.
Brjohi mortwe, pusta čér. — A wona
Dale dyrbi daloko 'šće dom . . .

Słoneo jasne je so pruhi swlekło,
Žadyn wjaczy njezwoni ji zwónčk,
Žadyn škowrončk njeuska. — Wšo čekło
Po puéu ji je kaž spěšny sónčk.

Přez pustotu sama z mocu saha,
Mječe sněh, lód lemi do škrutow.
Do spěcha móć ēmowych žołmow přáha,
W morju doma dohnaé kónc a skhow. — —

Železna je žołmow móć a spjatosé,
Z kotrejž, rěka, bjez mylenja džeš,
Z kotrejž pustej' dróhi winowatosé
Dopjelnié a w morju wusnyé chceš!

Hladam do žołmow. — Z nich na mnie woła
So: „Pój z nami! Horjow njeboj so!
Njech tež rozpjherchnu ze sylzow doła
Juski wšě, budź muž a spokoj so!“

„Njetwař na swět; wón je jebak stary!
W duši juski měj a w bědach stój!
Z Bohom bij so přez horja, přez hary! —
We hwězdach kée błyše a pokoj twój.“

41. Praj, mam duši k troštej koho dže?

Hwězdy blědnú mi a róže wjadnu,
Běda wurdžera ze sylzow doła,
Styśc kaž zmij mje spina w duši na dnu,
Žałosé za pokojom k njebju woła ---
A hdyž w myslach mi kaž koło dže,
Praj, mam duši k troštej koho hdže?

Woko z horjom zamucene hлада,
Wysk a wjesele stej pjerchłoj z domu,
Jako kamjeń na wutrobu pada
Mi, a nimam, wuskoržić so komu,
Nimam, kiž mi mačeć čoło chce —
Praj, mam duši k troštej koho hdže?

Nanej, pokoj w zemi běchmy dali,
Bórzy mać won dowjezechu k nanej —
A mje žiwjenje nět takle pali,
Wuje w wutrobje mi rozderdanej!
Štó mi sylzate tréć woko b'dže?
Praj, mam duši k troštej koho hdže?

Štó wě, što so z bolosćemi wije
We mní w płomjenjenju ideała?
Ach drje nikomu so njewudžije,
Z kajkim horjom nutriny so pala —
A hdže, horjo scíši, mloko je?
Praj, mam duši k troštej koho hdže?

Hwězdam podobna mi žadosć kryje
W duši wohniwej so z kuzłom rjenje;
Štož je druhim jusk a k zbožu tyje,
Mi to pluwa je, haj hišće njenje.
Česć a złoto — Ach, proch woboje! —
Praj, mam duši k troštej koho dže?

Njech złosc w horju hani mje a rani,
K njebju zdychować chcu w sylzow šaće:
Eli, Eli, lama sabaktani?*
Kaž so zazdzychny tam na Golgaće —
Z njebjes wustrow, slónčeny kłoko, mje!
Praj, mam w swěće k troštej koho hdže?

* Mój Boże, mój Boże, prześc sy mje wopuścił?

42. Podaće.

Kak syći błysk a pjerje hrimanje!
Do źolnow z huby ješćo wichor mlaska,
Ze křudom do styskneho ruća praska —
Hoj, smyk a morsk a wrěšć a kliwanje! —

A woko błyska, pyri wutroba,
 A wola zběla so a njemdrošé sapa
 Kaž kóń, kiž jězdneho chce wrjesnyć z rjapa.
 Zlósé ze złoséu, pjasé z pjaséu reju ma. — —

Tež mi za mječom ruka třepota,
 Hdyž z čerstwych ranow na zemju krev kipi,
 Tež mi za wjeću w zubach rži a křipi
 A jako woheń w žilach bubota.

A tola hlebju pušćił sym a mječ,
 Nic, dokelž njewjedrow so slabuch boju;
 Ně! Ale do Bożeju rukow swoju
 Wěc stajił sym a bój a kóne a wjeć.

Bóh k duši masnył mi a slubił je,
 Zo powiedźe přez hady mje a zmije,
 Zo mječe, kłoki rozéepi kaž kije,
 Zo w wětrach chce a w błyskach dzeržeć mje.

Bóh čłowjekow a wichorow je knjez;
 Bjez njeho włóski so mi njezekřiwi.
 A by-li helu rozpušćił djas džiwi,
 Bóh pod křidłom je swojich swěru njesł.

Wón khłostał čłowjekow je złosc a hrěch,
 Zo njezby po jich mjenje ani scina;
 Wón storčił do émy jich a čwilow klina,
 Do wrěšća zatamał jich jusk a směch. — —

Tuž Bohu podał z myslu pokornej
 So sym; wón škit je mój a bróń je moja.
 Do juskow dowiedźe a do pokoja
 Mje Bóh, hdyž wusnu z hwězdu wječornej.

43. Pólna lipa.

Lipa, stara Bóh wě wjele lět,
 Šwižne hałuzy do rolow šéri;
 Do nich pčołki wabi słodki kwět,
 Do jich khłódka žnjeńcow z poła čeri.

Popołdnju. — Mać ze swačinu bě
Přišla pod lipu; do mloka khlěba
Drjebi; žnjeńcy leža wokoł' šklě.
Lipa zynčo z nimi sobu srěba . . .

Lipa hižo šwary pomni čas,
Kak so syje, syče, domoj bjerje,
Kak sej hotowachu z česću kwas
Džěd a nan a syn — a běše derje. — —

O wy zbożowni, kiž z wjeselom
Džělaće sej swojich wótcow pola!
Njewotwisni sće a waš je dom;
Do was rěči jeno Boža wola.

Nježadajće sebi božedla
Do čłowjekow złösće, do hroznosće!
Doma na statku kće swoboda,
Hdžež wam khlěb a měr a zbožo rosće.

44. Boža nōc.

Přebyć w Betlehemje njemóžeštaj
Nócku nihdźe wbohej khudžinje;
Ze sylzu a z mučnej nohu džěstaj
Z Betlehema w nōcnej ćmowinje.

W měsće hospodžički njebě žanej'
Jimaj z rodu krala Dawita;
Jeju we hródzičey rozpadanej
Na nōc wołk a wóslik wuwita.

Mučnymaj wot dalokeho puća
Na słomje tež šwaryne spaše so. —
W hródzi z miłosćow so Božich hnuća
Přizjewjene wotkry potajnstwo.

We wowćerni z Nazareta khuda
Porodži mać Bože džěćatko —
Wustorčene wot swojego luda
Wohrěwaštaj wołk a wóslatko. — —

K pastyrjam, kiž běchu ze stadłami
Wonka, jandžel jasny přileća:
„Bóh so do lubosće dželi z wami,
Kotraž njebjesa nam rozswěča.

Zbóžnik w Dawitowym je so měsće
Narodžil, kiž mjeno Khrystus ma.
We žlobjatku mać, zo znamjo wěsće,
Džěćko w hródži wašej koleba.

Do khwatanja pastyrjo so maju,
Njebjeski džiw krasny wohladać --
Na kolenach postrow juskotaju,
Wukhwaluja džěćatko a mać ...

Jandželow pak črjody z kěrlušemi
Z njebjes wyskaju: „Budź na njebju
Khwała Bohu, pokoj pak na zemi
Čłowjekam, kiž dobrej' wole su!“

45. Hrěšnica před Jězusom.

Hoj, měšnicy a wučerjo so čérja
A wjedu žónsku potulenu k zemi;
Jej rjewjo hroža z pjascemi a měrja
So z blótom do khudžiny, z kamjenjemi.

A k Jězusej so čérja z dyrkotawu,
Kiž žałościcy na kolenje pada:
„Ty, mištrje, lud naš wučiš z wulkej sławu,
A přez wšo twojich słowow dže nam rada.

Hlej, tule žónsku lepili smy runje,
Kak ložo mandželskemu čestne zmaza.
Njech do wočow lud njekničomnej plunje
A kamjenjuje ju! Naš zakoń kaza;

My slyšeć tebje tež pak chcemy hišće.“
A Jězus z hněwom při sebi so zrudži
Na čorne duše jich a huby lišče,
A z kijom w proše pisaše w srjedź ludži. --

A mjelčo zhladowachu přeslapnjeni. —
 A hłowu zběhny wón, a z woka liny
 So jemu hněw: „Njech čisnje kamjeń prěni
 Tón, kotryž z was je bjez hrěcha a winy!“

A Jězus dale pisaše. — A syła
 So rozběža kaž z křudom hórkej' pile,
 Stož jenož hrěšnica je sama zbyła.
 A Jězus zrunawši so rjekny mile:

„Hlej, rozběželi su so hubow hobry,
 Kiž běchu na tebje tak bjez miłosće.
 Je štō će zasudźiļ?“ „Ně, mištrje dobry!“
 A Jězus rjekny z lubosću tak prosće:

„Tež ja će nocheu zasudźić a stamać.
 Wěz pak, zo zakoń kamjeń na tu khowa,
 Kiž swjate mandźelstwo so zwaži łamać;
 Dži domoj z pokojom a njehrěš z nowa!“

46. Farizejskosc.

„Mištrje, słowo w dušow čežkoće
 Z tobu porěčeć, nas k tebi wjedže.
 Wšo ty wučiš, ciniš w dobroće,
 Kaž so kaže w Mójzesowym rjedże.

Ale wučownicy twoji so
 Njestaraju wo wótčinske kaznje.
 K pohórškej su ludej. To je zło;
 Za pohórškom hrěch so čehnje maznje. —

Rucey njemyja sej do jědže,
 Na sabaće łamaju sej kłosy. —
 Zakoń zacpěwać džě z hrěchom je,
 Hrěch hněw Boži do kraja pak nosy.“

Jězus rjekny: „Štō wam dorěči,
 Zo so nima po pismiku sudźić.
 Duch so njedžerži a nješkrěči
 Z pismikom a z nim so njesmě krjudźić.

Pismik mortwy je a wostanje.
 Zakoń Boži pak chce krew a kosće
 Měć a hrěć a pjelnić dychanje
 A was k njebjesam wjesć kaž po mosće.

Časam puć a ludžom na khwilu
 Zwonkny khód 'nož twari pismik słabyy,
 Kaž muž, kiž ma zastojnstwo za hru,
 Na so wěša čeč a mječ a draby.

Zakoń Boži saha do ducha,
 Wutrobu a wolu wjedże, čéri,
 Na sud, na rěc swěta njesłucha,
 Člowjeka po dobrej woli měri.

Na ducha duch jeno skutkuje.
 Zakoń z dušow do žiwjenja rosće;
 Pismik čělo z čežu kwakluję,
 Pismik widzi, waži zwonkownosće.

Ničo njejsu zwonkne wopory —
 Rucy njemyć, kłosy na sabače
 Łamać, njeje hrěch. Wy kuntwory
 Cydžiće, kamjele póžerače.“

47. Pokutnica.

Jězus sedži pola Symana
 Za blidom a z wysokeje rady
 Wosebna je črjóda kazana —
 Na wubjerk su jědžow, pićow rjady. — —

Žónska z horda stupi do duri —
 Prěnja bě na rjanosć, hordosć, hrěchi. —
 Syman do wočow so zakhmuri.
 Wjazłe směchi su a słowow spěchi. —

Žónska něma pada Jězusej
 Do nohow, kiž ze sylzami myje,
 Košo z kudžerjemi trěje jej,
 Spochi wulke sylzy do nich kryje.

Z drohej žaļbu potom žaļbuje —
 Wónje slódkosć z mocu do jstwy bije. —
 Čežko z čežkej' duše zdychuje,
 Spochi wulke sylzy z wočow lije . . .

Mjelčo sedža farizejowje,
 Z mysłow hněwanjom so hroznje daja:
 Był-li Boži syn, by znał ju drje,
 Wśitcy hrěšnicu dźe w měsće znaja.

Ani porěčeć z njej njesmě muž,
 Kotryž česć a sprawnosć chce sej skhować;
 A wón pola cuzych zjawnje juž
 Wot njej' dawa sebi posłužować! — —

Jězus, kiž bě hladał na žónsku
 A do farizejow, zběhny hłowu:
 „Symano, či něsto prajić chcu,
 Popřej, prošu, dowolnosć mi k słowu!

Ty mi na wobjed sy kazał drje,
 Njejsy wopłokać pak dał mi nozy,
 Ani k powitanju košíł mnie,
 Ani žałby dał na jstwinym prozy.

To pak zakoń žada pola nas.
 Wona ze sylzu mi nozy myła,
 Trěla rozpušeći włosow pas . . .
 A do žałby lubosć ke mnje kryła. —

Khorym pomhać, z njebjes přišoł sym,
 Sylzy rozkateju wočow sušić,
 Z dušow bolosć brać a hrěchow dym,
 Duchow twjerdosć mjehćić, hordosć krušić. —

Zbožowny, kiž w hołku zasłysi
 Z njebjes rěčeć miłosiwe hłosy!
 Rjeňsi wutrobje so wupyši
 Raj, hdžeż lubosć ze želnosću prosy. — —

Dźowka, stań, kiž na sylzow sy cér
 Zmocowała hrěchow jusk a směchi!
 Pokoj ze rta mojego sej bjeń:
 Wśitke wodate su tebi hrěchi!“

48. Jězus před Pilatom.

„Wón je smjerēc winowaty! W radźe
Wysokej so wusudziło bě.
Jako slepość do wutrobów padźe,
Z helskej hidu palachu so zlě.

Ze lžu, z pjenjezom lud narěčuja
Na Jězusa wyssi měšnicy.
Na křiž, na křiž z nim! Kaž z hele ruja
A po dróhach honja klějicy. — —

Toho na sud wjedu před Pilata,
Kotryž hubjeny wšónzkuli lud
Hojil bě a pokojal kaž pata.
Toho wjedu na pohanski sud,

Kiž bě dawał khlěb do nasyćenja,
Slepym woči, khromym nohow spěch,
Mortwych z rowa wołał do žiwjenja,
Kiž bě dobroćeř a zbóžnik wšěch. — —

„Wón lud zawjeduje, dawki płaćić
Zakazuje, zakoń hani naš!
Zasudź k smjerēi jeho, kiž ty haćić
Zběžk po kazni kejżorowej maš!“

Jězus mjelči, zo so bohot džiwa;
Wě, zo hidu rěči z měšnikow.
Jězusa do domu k sebi kiwa
Tuž a takle k njemu rěči jow:

„Njesłyšiš, što na tebje so woła?
Njemjelč mi! Mi dyrbiš wotmołwić,
Kotryž mōc mam ze swojego stoła
Tebje pušćić, tebje na křiž bić!“

„Ty by moccy njeměł, hdy by njedał
Wótc ēi mój; tuž wjetšu winu ma,
Kiž je twojemu mje sudu předał.
Bóh wšěm skutkam sprawne myto da — —“

„Winy njeje w nim; tuž jeho wzmiēe
Po zakonju waśich wótcow sej!“
„My nie, ty maš w mocu na křiž biće,
Za to w kraju słužiš kejzorej.““

„Jězusa, kiž kral je Židow, chceče
Morić? Hdze je waśa pokora?“
„Kral naš njej', a naše njeje přeče,
Krala měć, hdyž mamy kejzora.

Ty pak přečel njejsy kejzorowy,
Zasudžić hdyž nocheeš zběžkarja.
Zběžki krónow su a trónow rowy.
Na křiž, na křiž ludu jebarja!“

Bohot zakhmuri so, ale w straše,
Zo by na njeho lud skoržić šoł
Ke kejzorej, dale njejednaše,
A so na sudniski sydže stoł:

„Na krwi muža sprawnego we winje
Njejsym ja.“ A rucy myje sej.
Lud pak ruje: „„Njech so na nas linje
A na naše džěći jeho krej.““

49. Na Golgače.

A na křiž na Golgače jeho spjachu —
Srjedź złostnikow kral Židow z hańbu wisa —
We ćrjódźe zběžanej ze złoscu kisa,
Hdyž na křiž hanicy so wošćérjachu:

„Je druhim pomhał; njech sam nětko sebi
Tež pomha! Pře čo z džiwow mocu droži
So sebi samomu? Hdyž syn sy Boži,
Ze křiža stuť, a wěrić chcemy tebi!“

Wón hlada do hołka na pasmo drače,
A zdychuje mjez złostnikomaj srjedža:
„O wodaj, wótče; njewědža, što chcedža!“
Jan z jeho maćerju pod křižom płače. —

A lačny prosy z bolosćow wón klina:
 „Mi pić so chce.“ A wojak město pića
 Jom' kisało a połon k hubje skića.
 Do woka Jězus z mocu sylzu spina. —

A słόńco khowa so, je éma kaž w nocy,
 A Židža třepotaju wobojani.
 A „*Eli, Eli, lama sabaktani!*“
 Wón žałosći; zbytk jeho hinje mocy.

A słónco z mróčelow so z mocu bucha —
 Móc Jězus hrabny k poslednjemu słowu
 A juskny: „Dokonjane je!“ A hłowu
 We mrěču nakhiliwši pušći ducha. — — —

A zemja třase so, ze zymnych žoži
 So cěla zbehaju, pót z čołow lije
 So wšém, a stotnik k wutrobje so bije:
 „Haj zawěrno, wón z njebjes syn bě Boži!“

50. Haleluja!

A ze křiža su jeho célo wzali
 A pokhowali w Jozefowym parku;
 Do durjow kamjeń su a pječat dali
 A stotnju wojakow za strażowańku. —

A z njebjes zarža jako wot hrimota,
 Hdyž switaše džeń prěni tydženja,
 A jandžel z wyšin zleća w błyšeu złota
 A z durjow zduny céžkosć kamjenja.

A jako woheń z rowa swětło prasny,
 Zo wojacy na woči spadachu;
 A Jězus z rowa dźeše njebjokrasny,
 Kaž słónčne z njeho pruhi swěčachu.

Hdyž zezhrabali wojacy so běchu
 A wuhladnyli w rowje prózdnotu,
 Do města čerjachu we hrózbnym spěchu
 So, zjewić raňšich njebjes nowotu. —

A žónske k rowej džéchu ze žałobu,
 Hdyž slónco płomjo rańše zapali.
 Štó, rěča ze strachom sej mjezy sobu,
 Nam kamjeń z durjow čežki wotwali?

A žónske z nazdala so zadžiwachu,
 Hdyž kamjeń waleny bě wot durjow;
 A nakhilichu do rowa so w strachu,
 Hdyž prózdyny před nimi bě čela skhow.

A jandžel na prawicy w bělým šaće
 Jim z juskom pokojace słowa dže:
 „Jow njeje, kohož žałb'wać mydle maće;
 Wón stanył — haleluja — z rowa je!“

51. Njewočakowane myto.

Džeń bě horcy. — Džeń bu njewjesoły
 Mnohim sławy row a bědy skhow. —
 Z dozwukami wójnskich njewjedrow
 Zaržuje 'šće přez hory a doły ...

Wójsko Saulowe so w lésach khowa,
 Zbity kral we čwilach pušća dych. —
 Ze rtow, šćitow, mjećow wyskacych
 Sława klinči, brinči Dawitowa ...

Wojak na khribječe z krvawym měchom
 Wot Saulowych čeri přez lěhwo,
 Na stan krala Dawitowy so
 Naprašuje z wujachlenym spěchom. —

„Kralo, strowje tebi budź a sława,
 Twojim brónjam wěčne wičežstwo!“
 „„Z wotkal džeś, a kajke powěstwo
 Mi ta twoja płachta njese krvawa?““

„Saul, hdyž z bitwy čekaše, na Boha,
 Na tebje a na so poča kleć
 A so w złobach wrjesny na swój mječ.
 Nimo njeseše mje runje noha ...

Skočich k mrějacemu w połnym khwatu,
 Z mječom zybñych, syknych, hlowu sēach
 A kaž wětr so do bězenja dach,
 Saulowu ēi přinjesć hlowu sēatu.

Tu maš dobytk bitwy, zawdawk měra!“
 Krwawu hlowu z płachty rozwitej’
 Z horda kralej dawa Dawitej,
 Myta wulkosć z jeho wočow čéra. —

Błyski Dawitej so z wočow pala :
 „Štó je, bjezbóžny, ēi prawo dał,
 Wot koho sy rozkaz sebi wzał,
 Z njebjes swjećeneho zabić krala?! —

Běda na tebje a na nas! — Zlećće
 Z khwatkom! Mječ waš próstwu k njebju znjes,
 Zo by njeskutk helski wodał Knjez!
 Hlowu bjezbóžniķej klatu séećće!““

52. Šćepan a farizejowje.

„Hdyž zybhnjeny na křižu budu,
 Ja k sebi wšitko počahnu,
 A z mocu wětrow wšemu ludu
 Do hłubin dušow zasahnu.“

A Nazarenska w měsće twari
 So wučba hlej a wosada,
 Njech farizejstwo z klećom swari,
 Njech z hidu šcerći wotrada ...

A napjelnjeny z duchom swyatym
 Bě Šćepan wšón a z mudrosću,
 Hdyž zawistnym a njepopřatym
 Wšón židam rěci z wótrosću.

Wón do wočow jim mjeta raznje
 Jich krwawu winu Golgatsku,
 Wón Jězusowe wuči kaznje,
 Mysl do pokuty woła zlu.

Ze złobu běli brodačowje
 So poraženi pyrja tak,
 Hdyž Šćepan přez nich w kóždym słowje
 Je wysoko kaž worjoł ptak.

A wuši sebi zapřimuja
 A w zubačch wótřa křipjenje
 A z džiwjej złoscu pěnjo wuja
 A zazběhuja kamjenje.

A w skoku storkaju a pjeru
 Won z města prawdy znawarja,
 A kamjenje do rukow bjeru
 A kamjenjuja martrarja ...

Srjedź klećow, hanjenjow a směchow
 Pak Šćepan hišće zdychuje:
 „To njelič, Knježe, jim do hrěchow!“
 A do kamjenjow spaduje. —

Džewjata zběrka:
Z juskom wótčinskim.

1. Prolog.

Nět z juskom, škowrončko, do serbskich polow
 So zběhní, zo radosé dom by w Serbach měla,
 Zo lubosé k ródnej zemi w nich by kćela,
 Jusk na sywach a žnjach by klinčał z rolow!

A ty, mój worjoło, pój z hór a z holow
 K nam do Serbow, zo khrobłosé kreŵ by hrěla
 A žily spinała, zo z worclom drěla
 By móc so do wutrobow a do wolow!

A łastojčka ty swěrna, w Serbach bydli,
 Zo swěra w myslach wótčinskich jim sydli,
 Hdyž k dźelu woła dźeń a zwoni swjatok!

Njech škowrončk, worjoł, łastojčka was hrabnu,
 Zo lubosé, khrobłosé, swěra njezesłabnu,
 A jusk a mōc wam twari ród a statok!

2. Serbski dom w Budyšinje.

Što nahle ješći so a wyska w Sprjewi?
 Sto w Budyšinje horka jej so zjewi?

Nad Budyšinom wjerća we kolesu
 So baćony a Blótam powěsc njesu.

Štož w nim je wudypał ze sněžnej' skory
 Sej kós, to hwizda nět přez serbske hory.

A z njeho łastowička widlowata
 Do Serbow powěsc bjerje połna khwata.

A škowrončk hdyž ju wyska do mróčeli,
 Ju Wětrec hóley hrabnu přewjeseli. —

Što ptačata do Serbow khwatnje honi,
 A kajka powěsc Serbam z wětrow zwoni?

Dom w Budyšinje twarja majestotny,
 Zo bywał lud by serbski njepowrotny.

W nim serbske zbožo kryć so w Budyšinje
 Ma jako židam něhdy w swjatej křinje.

W nim studzeń serbskemu być dyrbi duchej,
 A włoha kipić z njeje zemi suchej.

W nim sydać budże Serbow mać kaž pata
 A křidle rozsérjować nad kurjata. — —

Do murjow wjazuje so wjele potu,
 A město kalka bjeru lubosé złotu.

Haj wutrobow so bjeru cyłe kruchi,
Zo němy kamjeń žadyn njej' a hłuchi.

Škit změje wot słonca a wot mróčele,
Hdyž w dušach za njón modli so tak wjele.

A dno je hódne jako nihdze žane;
Je dołho ze krvju serbskej wulěpjane. —

Dom Serbam k zbožu stać a kruty budže,
Hdyž w njebjesach ma škit a zakład w ludže.

3. Kruta swěra.

Prjedy wišeń zakće čmowa,
Pos so z kóčku budže wodźić,
Hač mi pomysli sej hłowa,
Zapręć rěč a z cuzym khodźić.

Prjedy w jamje z hłodom zderhnje
Świnc, lža swěry budže znamjo,
Hač mi serbskosé z myslow zdérhnje
Žana mów a zlemi ramjo.

Prjedy jutře budže wčera
A kral z konjom khodźić w płuzy,
Hač mi pěseň spěwać z pjera
Budže sławu cuzej' Musy.

Prjedy Sprjewja přez Pětrowu
Cyrkew póndże w Budyšinje,
Hač mi wutrobu a hłowu
Cuza lubosć k sebi spinje.

Prjedy hwězdy padać w khwatu
Budža, mrěć w najhłubšim dole,
Hač mi lubosć z duše zmjatu
A mi krutosć torhnu z wole.

Prjedy měsac za dnjom masnjé,
Słoneo swěćiē budže w nocý,
Hač mi we wutrobje hasnje
Woheń swěrny serbskej' mocý.

Prjedy paćeř z hele jusknje
 Prjedy Bóh so čertej klaknje,
 Hač mi serbskosé w myslach wuskhnje,
 Hač mi serbskej swérje zmjaknje.

4. Napominanje k horliwej mužnosći.

dulce et decorum est pro patria mori.*

Nět zaklinč, z čim do ideała wěru
 Serb twari sej a k sebi dowěru,
 Što haji jemu přeswědčenja swěru
 A w strachach dźerži zdónk a zepěru!
 To, truna, zaklinč! — Słyšiš klinčeć? — Mužnosć!
 W njej skutkow studzeń je a mocow pružnosć. —

Serb do Boha a do swědomja wěri
 A wě, zo Bóh je z nami, wjedże nas;
 Tuž z khrobłej nohu kroči w krutej čeri,
 Njech juska kwas, njech čežki spina čas.
 Štóž w krwi ma mōc a woči zběha k njebju,
 Kaž kóń tón přeleći přez płót a hrjebju.

Budź stajnje swój a wostań sebi cyły
 A runu smuhu z horliwośeu jědž,
 Njech khwała, pala duchatkow če syły:
 Měj wodnjo khwat a w nocu sebi swěć!
 Haj njewotwisnosć w kharakteru kruty,
 Pjeř k njebju ze křidłom přez pleńč a pruty!

Budź hordy, do so dźerž, česc w sebi Serba
 A nihdy njebudź maska, měch a hłub!
 A kóždemu, kiž za stepća, za sćerba
 Chce sćinić če, so jako hober stuć!
 Ród škitować a rěč je prawo swjate,
 Ród prěć a rěč pak njehódnistwo klate.

Tak wotewriš sej sławu horliwośe;
 Je dźowka myslow w duchu swjećenych,
 Kiž jako krew a mloko rjana rosće,
 A bywa mać či skutkow sławjenych.

* Słódka a zdobna smjerć bywa za wótčinu.

Budź, Serbo, horliwosć ēi duše žadosć,
Budź česć a pycha ēi a wočow radosć!

Tu knježnu wěčne młodu, wěčne rjanu
Mi, młodzenco, za družku wuzwol sej!
Kaž wolij jeje lubosć je na ranu,
A nihdże, hdzež kée, ćmow a strachow njej'.
Kaž kuzłarniča horca budźe lubosć,
Puć w černjach wě přez złosc a strachi wubosć.

Klös krasny z horliwosće kée a zrawi
A njese jusk a zbožo do kraja.
A nildy čilosć w stawach njezerzawi,
Hdzež jeje mocy mydle hibaja.
Hdzež horliwosć so hori w dušach prawa,
Tam ludej rosće zbožo, mōc a sława.

Hlej, mały krajik naš a ludzik drobny,
A wulke kupički su strachoty, —
Budź kóždy mócný rjek a škitař zdobny,
Hdyž bije błysk a ruja hrimoty;
Najmjeńši hruzlik budź nam pokład drohi,
Kiž škita serbskosć a lud žiwi wbohi!

A stojmy, zo nam žadyn njezahinje
We škitowanju serbskej' njewjesty!
Hdyž ze swójby so małej' jedyn minje,
Ćim bóle smjerć tam hósć je njewjes'ły.
Haj stojmy w lubosći za narod kruće,
Njech Serbam k zbožu du nas wšitkich puće!

Też mały mócný bywa. — Za Jehowu
A wóteow wašnja swjate zběhnychu
So bratřa Makabejscy. — A w jich słowu
Bě Bóh a z kraja wubi bědu wšu.
Kak woheń do dušow dže wot idejow,
Mi hladajće na bratrow Makabejow!

Naš lud je w bědze stał lětysacowej
A wutrał krwawosławne martrańtwo;
Je wukhował ze swěru w nocu ćmowej
Rěč serbsku nam a serbske swójbařstwo.
Móc železna so w serbskim ludu khowa,
Kiž rjeńši wosud wěści nam a kowa.

Kaž woni w njewjedrach su krući stali,
 Tak naši budžičerjo pozdžišo
 Su z krutym dželom mōc a dych nam dali,
 Zo wutroba nět bije khrobišo.
 Kaž hwězdy Smoleř, Hórnik, Imiš krasnja
 Tři so, kiž k džělej puć a pomoc jasnja. — —

O mějmy ryzosé jich a raznosé wole
 A złotu njesebičnosé wutrobów,
 A budžmy škitowarjo krvě a role,
 Zo šla by serbskosc z nas kaž z kužołow!
 Dónž słonco na njebju so módrym krasni,
 Njech w nas a přez nas serbski duch so jasni! —

5. Hdy pomhać budže, Bóh to wě!

Tam k wječoru pod Budyšinom
 Přez skalny khribjet wysoki
 Puć z mocu žołmow jako z klinom
 Sej Sprjewja pjerje hłuboki. —

A Budyšin so hordy džiwa,
 Hdyž žołmy wótře šćowkaju;
 A Hrodžiško jim z hłowu kiwa,
 Hdyž so kaž wjelki torhaju.

Ke skałam běle pjeru čola
 So z juskom tlóčo w zběhanju,
 A k Hrodžišku z nich z hłosom woła,
 A stona stysknje w padanju.

Na Budyšin so zaběhuja,
 Kaž cheyle něsto na puć měć;
 Preč z prózdnym pak so zrudne hnuja,
 Je z wočow widžiš sylzy trěc.

Do kamjeniska wosrjedź wody
 Najbóle bija z wotmachom;]
 Tam pod nim serbske zbožo spody
 Ma bědny na rječazu dom.

Tam bodu, bija, pjeru stysknje,
 Zo ješco z nich so lije pót —

Kaž ze złotom so z hłubin błyksnje
A šćerknje rječazowy khód. —

Na zwjeŕch so blěde séiny nurja
A za Hrodžiškom hrabaju,
Tu jako běla stoja murja,
Tam k Budyšinej khelpaju ...

A wot Hrodžiška k Budyšinej
Přez Sprjewju sowa zlětuje,
A kóždžičkemu šeptnje séinej,
Zo Serbam spać so hišće chce.

Tu wulke jim so sylzy lija,
Hdyž popaduja do wody,
A z bolosću so žolmy wija,
A wrěśc je slyšeć wot spody.

Ze zrudobu so skały tyša
A poća wšě so z bolenjom,
Moch čěmny swětłe kapy pyša
A třepoceja z błyšćenjom,

Hdyž pomnja pychu Milec časow
A zjězdow hołk a rjekow spěch,
Hdyž pomnja błyskot hordych kwasow
A huslow jusk a hosćow směch ...

A sowa njespi hač do ranja,
A płače jara, woła zlě ...
A hišće njeje dowołanja?! —
Hdy pomhać budže, Bóh to wě! —

A hladam na Sprjewine zmohи,
A słucham sowow sutanju,
A pytam w Sprjewi pokład drohi,
A čuju kreć hić w buchanju ...

A z hłosom zapłakam — —

* Séin, pl. séiny, dialektiska twórcza za: séěń, pl. séěńje
abo skepsane séčen, séčeny.

6. Wšón klinčeć dyrbi serbski kraj . . .

K nam wróćeju so ptačata
 A z juha čahnu w dołhim pasu —
 A zemja stawa sylzata,
 Hdyž jusk a słónco z křidłow třasu.

A z wokom mérja z wysoka,
 Hdźe městačko so khowa khmane,
 A rěča sej juž z daloka,
 Hdźe łoni byłe hnězda rjane.

Hdyž z horow leća do Serbow,
 Škórc z wjeseloséu zaffifoli:
 „Mi w Serbach chce so wostać jow,
 Hdźež w mérje smy a w swojej woli.“

A drózna z hwizdom mudruje:
 „Mi we błótowskich lěsach tyje;
 Tam železnica njewuje
 A hnězdo šera wólša kryje.“

A škowrončik juska: „K Baćonju
 Ja poleću do tučnej' pšeńcy.
 Do polow radosć rozhonju,
 Zo juskać ze mnú budža žnjeńcy.“

A sołobik sej šepota:
 „Mi při Sprjewi so traje skerje;
 Tam zdaleny wot ropota
 Sej spěwać móžu w rjany mérje.“

A widli pleńči lastojčka:
 „Ja wróću so do serbskej' hródze;
 Tam čichi pokoj statok ma,
 A kleć a ruć njej' hišće w módze.“

A kokula je pomina:
 „Kraj serbski wótčina nam prawa
 A našich žadow sonina
 Je. Dokelž Serb pak zahe stawa,

Přez doł a horu, lěs a haj
 Was rano z časom wołać budu;
 Wšón klinčeć dyrbi serbski kraj,
 A radosć juskać w serbskim ludu.“

7. Stat crux, dum volvitur orbis.*

Hlej, ludo serbski, we wichorach
 So wala, wjerći bědny swět --
 O khowaj w nižinach a w horach
 Sej čichi pobožnosće kwět!
 Křiž do wutroby sebi piš!
 Stać we wichorach budže křiž.

Ach sylzow so tak wjele płače
 A wjele horja žałosći,
 Hdyž syči złosc a pasmo drače
 Ze krwju a prawom pakosći.
 Pod křižom płač a horjo čiš!
 Stać we lžach, w hidach budže křiž.

Džerž blidko sej a khowaj ławku,
 Hdyž namóć wótři sebi zub!
 Hdyž krahole hraba za tujawku,
 So z khwatkem pod křiž prošo stuć:
 „Škit mócenej“ rukow na nas niž!“
 Stać w émach a w strachach budže křiž.

Słyš! Na kupičku ruje zmoha ---
 Noš na haćenja kamjenje!
 Hdyž z čežu mjaknje či a noha
 So wuspróčenjena podtknyć chce,
 Ke křižej z dowěru so bliž!
 Stać jako skała budže křiž.

Hdyž wokoł' tebje wšo so wjerći
 A z hrózbu wotewrja so row,
 Kaž zhinyć wšo by mělo w smjerći,
 Džerž křiža so, w nim pytaj skhow!
 Ze křižom křiž wsón přečeřpiš ---
 Stać na wšě wěki budže křiž.

* Křiž kruće stoji, hdyž wjerći so swět.

8. Serbskim křižerjam.

Kajke radosćiwe klinča hłosy
 Wot Kamjenga hač do Budyšina?

Što jusk z Wotrowskich so horow nosy
A hač za Kulow so dele pina?

Wuběžał čas ēicheho je posta —
Z cyrkwiow jutrowna so radosé zwoni;
Khrystus stanył je, a w rowje wosta
Drasta jeno! Jandžel z njebjes hroni.

Serbscy křižerjo ze wšitkich dworow
Na jutrownych konjoch wujězdžua.
Z khorhowjemi w ēahach pyšnych porow
Zanošuja z hłosom Haleluja. —

Konje w kóskatym a złotym gratu
Hriwy zběhaju hač wyše wuši
Kudžerjawe, ujesu zmahowatu
Bantow pychu spjatu do wopuši.

Konje zesenlane na šabraku
Z jehnjećom so błyskotaju jasnje.
Pyšne młodźenc sedži na brunaku,
Šedžiwce za wuzdu tež hišće masnje.

Konje rjehoceja w pyše z horda,
Zwony jutrowny jusk roznošuja,
Z nimi začahuje do akorda
Křižerjow so serbskich Haleluja . . .

Z tajkej pychu Serbia jutry swjeća —
Jusk jich dołho konikej do wucha
Klinči hišće, křižerzej do džeća,
A do honow Haleluja bucha. —

Takle z Boha dale jutry swjećće!
Wótcow wašnje hajće sej a česćće!
Konjom wopuše a hriwy plećće!
Haleluja přez kraj serbski njesće!

Doniž kón so budże we kudžerjach
Gratować a zadžiwane šmrěki
Budža šepać sebi wo křižerjach,
Serbja, Serbia wostanu na wěki!

9. A sebičnosći z pjaséu šiju zwliń! . . .

Štož wodži nas a přaha nas a honi,
W nimž radosć juska, wrěšći žałoba,
Štož woła k hwězdam a do rowa zwoni,
To w našich nutrinach je wutroba. —

Je ptačk, kiž skakoce sej přez hałuzy,
Kaž mjetel spěcha z kwětki na kwětku,
Je kuntora, kiž žanej' nima nuzy,
Hdyž hraje ze słóncom sej w přelětku.

Je kapka rosy, kiž kaž w swětlej kwakli
Do sebje spina błyskot barbow wšech,
Je sylza, kotruž jandželjo su spłakli
Na zeński zmot a na čłowječi hrěch.

Za mjedom słodží či a za połonom,
Štož wari w kuchni tej so kuzłařskiej,
A z njebjes, z hele jako z jenym hronom
We spodźiwnej to pěsni spěwa sej.

A žadosć za zbožom je teje měry,
Zo cyły swět w njej mohł so zapadnyć,
Zo słodki napoj wodow wšech a jery
Ji k dopojenju dosć by njemohł być. —

Njech ze zbožom sej juska, płače w bědze,
Jej' mjeno njeměr, wosud njepokoj —
A hinak njebudže, hač z čela zjědže
Tam, hdžež je Bóh a mjelči žadow roj. —

Chćeš-li měć trochu pokoja na zemi,
Hač z mocu žadam, čer' jim twjerdu twař!
Jich džiwijsć njesebična lubosć lemi
A sprawne džělo pnje jim jusk a swar.

A zbožo na tymle če puću zetka,
Njech noha zabola tež zwopředka;
A čichosć mysłow budže jeho četka,
Pak nikoho sej njebjeř za swědka!

Hlej, lubosć z bolosców so k słóncu bije
A w černjach sčerpneho kće znjesenja;

A pokoj rosu k rosćenju sej pije
Ze sebjezapréća a mjelčenja.

A do wutroby serbowskeho ludu
Tu lubość cyłu na dno potom spiń!
Mjedź z njeje jemu ryj a dobru rudu
A sebičnosći z pjasću šiju zwiń!

Wšu žadosć swoju w samowólnym sudže
Pušć ludej do duše kaž kótwinu!
A pokoj pěston tebi swérny budže
A raj éi, skutkować za Łužicu.

Móc, nadobnosć a kuzło kharakterow
We srđku tym ma korjeń njezwjertny.
A takle z rukow, ze rtow kće a z pjerow
Kwět zboża jim a jemu njesmjertny. —

Na zwjeřchu morja žołma jako pjana
Wot cychnowanja wjerha pěnjo so;
Tam delka we hłubinach oceana
Spi pokoj daloko a šěroko. — —

10. Božemje horam.

A domoj ptačata do juha
So ze črjódami hotuja;
Mhły bělc jako smjertna tuha
Přez doł a horu žołmuja . . .

Wam Božemje, wy dobre hory,
Wy hwézdom ćichich towařski!
Mje domoj ćahnu nowe dwory —
Wam postrow wołam dróhařski.

A tola wutroba so rudži
A mikawčk sylzu koleba;
Waš duch mi w duši džiwjośc skludži,
Ból z myslow w skałach pohrjeba. —

Hdyž parle bjerješće a smužki
Sej w zerjow barbnym horjenju
A słónco witašće kaž družki
Na ličkach w różow młodnjenju.

Mi njebo do wutroby padže
 Kaž z bajki zbóžna sonina,
 A duša sebi njebě k radže,
 Hdyž rajska běše zwonina.

Hdyž pychu mjetašće do rowa
 A jusk při slónca khowanju,
 A zrudne stoešće bjez słowa
 We zerjow éichim płakanju,

Mi twarješe sej éichu khěžku
 Do mysłow pokoj podaća,
 A na lico mi z prěnjej hwěžku
 So sylza kuli wodaća. — —

Hdžež Serb sej twari běle dwory,
 Tam z džaknej pěsnju spěwać chcu,
 Kak přemohle sée, módre hory,
 Mi w duši džiwjosć, ból a ému.

Hdyž z ptačatami nětko éahnu
 Do ródnej' Serbow do zemje,
 Za klobuk hišće jónkróc sahnu:
 Wam, hory módre, Božemje!

11. Lětnja wobrada Boža.

Z raňšich zerjow jandžel leći,
 Přez hona, přez łuki dže;
 Jědž a napoj zemi swjeći,
 Truši słód a křewjenje . . .

Žita hotuja so w spěše,
 Radosé zwonić do bróžnjow;
 Domej khlěb, kryw njesu třeše,
 Zo by trało wšém so jow.

Z juskom džerža róčnym časam
 Pšeńčnych kłosow kuluški
 Kříznam, kermušam a kwasam
 Tykancy a wosuški.

Ječmjeń k juskej a do džěla
 Wjeze piwko pěnkate,

Hděz len hospoza je trěla,
Přazam plince pleňčate.

Žita, ječmenje a pšeńcy
Hospozy khlěb škićeju,
Jurjej piwo, tykanc Leńey,
Hdyž kaž mječe kochty su.

W lěsach, na ūukach a brjóžkach
Zela warja žaļbički,
Trawki maju w ćeńkich kóžkach
Měd a maz a kapčički.

Kwětki w karančkach a škličkach
Žadne kryja křewjeńki,
Njesu w nopaškach a ĺzičkach
Słodkini hubam khľošćeńki.

W bělych dóńčkach wabi mloko,
Smjetana we mlóčnikach,
Wino wjes'le wita woko
W pičołkach a sudžikach.

Rosa z dejmantami debi
Bože blido k snědanju,
Wětřik wónje z kwětkow drjebi —
Slónco woła k stawanju. —

Z hněžkow pozběhuja ptački
Mólčke hlojčki z ćikotom,
Z khowankow so čerja wački
Z ropotom a šukotom.

Pčołki saju so a muški.
Módre leća koniki,
Napjelnić sej prózdne brjuški,
Skakotaju skopčiki . . .

Kak to cyrči, bórči, šwórči,
Husluje a pišćeli,
Hwizda, zynči, šuči, bzuči!
Kak so zemja wjeseli!

Kosy wšudźom w polach brinča,
Serpy zynča na přemo,

Do nich juski ze wsow klinča . . .
Radosćow Bóh rozla roh. —

12. Mucius Scaevola.

Hdyž rozsřeješe Rom so młody,
Porsena přihna z brónjemi,
Zo murje wysoke a hrody
By rozpowałał po zemi. —

Do lěhwa z Roma w brónjow pyše
Rjek Mucius so pušći sam.
Porsenu krala zaklóć cheyše,
A z nuzy spomhać Romjanam. —

Do wuhla žehliwego prawu
Tu tykny ruku Mucius,
A khrobile kralej z hordej sławu
Rjek romski zrěča z krótka kus:

„Hlej, tři sta rjekow w Romje laka
Juž, tebje z wójskom skóncować,
A na twój rozsud jeno čaka,
Hač cheeš so na wrót z wójskom dać.“

Kral pušći jeho. — Dom wón kroči —
A „lěwak“ rjekej rěkaju. —
Kral z hrózbu wuwaluje woči —
Dom njepřeēeljo spěchaju. — —

Po krajach wšich džens hišće khwali
So romski khrobłuch Mucius —
Njech horliwosće jeho pali
So we nas tež z najmjeňša kus!

Tuž skutkujmy po Božej woli
Za narod w krutej serbskosći,
Njech žaha druhy tež a boli;
Wšak lubosć kćěje w holosći!

We swěrje khrobłosc wutrobita
Budź hwězda našich kolijow,

Kiž kraj a lud a rěč nam škita! —
Daj Serbam, Božo, Muciow!

13. Tak rjany wječor.

Tak rjany wječor. — W stole płachtatym
So kolebam a z myslemi sej hraju,
Hdyž woko k njebiesam dže kćejatym
A měri doł a horu w čichim kraju . . .

Z mhļu pada džeń a jeho khwilička.
Dny w dalinje so hibaju kaž scinje. —
Tam směje so, tam płacę myslička,
Hdzež juski du, hdzež woko w sylzach hinje . . .

A woko k horam saha přede mnu —
Kaž nóc so nizke hory z blizka čornja,
A za nimi so wyšše zběhaju,
Kaž lazur jich so módri kroma hornja.

A z jasnej pychu njezapomnički
Ktu wjeřški štyri za nimi tam zady;
A je, kaž złote bychu hwězdžički
Sej na nich kazałe tam do hromady. —

Płaść čorny woblečena hodžina
Je husto, doniž kroči ēi po boku,
A w myslach pusta šeri čmowina
A bědy bjeru błyśc a módrosć woku.

Hdyž džeš pak z wokom k hwězdam zhladuj
A khowaš wutrobu a hłowu khmanej
Sej, čorny płaść so rozdrje spadujo,
A póndžeš jako na kwas z družku rjanej.

Štož tebje bolało, ēi budže kćēć
Kaž njezapomnička we spominanju,
Štož z wichoram wuło, budže wěć
Kaž postrow ēi we hwězdnym błyskotanju . . .

O kuzło słódke! W stole płachtatym
So kolebam a z myslemi sej hraju,
Hdyž woko k njebiesam dže kćejatym
A měri doł a horu w čichim kraju.

A sylne wot žiwiey wonjenje
 Wětr z jědlow njese, z róžow něžne wonje,
 A mile w myslach čehnje zwonjenje,
 A rajski ptak mi woblětuje skronje . . .

14. Zatorhnjenje.

Dzěch při wječorku ščežku znatu,
 Kiž přeze khłodnu brězowinu
 So čehnje dołho. Na ptačinu
 Wšě mydle mějach juskotatu. —

Dzěch khwilu, zastawach a słuchach,
 Kak jasne přez lěs klinča hłosy,
 Kak měrja zyby, drózny, kosy
 So w juskanjach a w cyłych kruchach . . .

A nahle zahwizda tak džiwe
 Tu z bozankoweho so keřka.
 Pi, pi, pi! Zyba na mnje šērka
 A z křidłom bije strachoćiwe.

A čeńke jako njebožatka
 Z njej pyski z keřka zaskiwlichu —
 Ta zyba pře kolebkou čichu
 Je w starosci a pře młodžatka.

A preč mje ze křidleškom honi
 A swari mje a na mnje płacę . . .
 Mi tyšnosć wobaranje ptače,
 Hdyž dale dzěch, do myslow zhroni. —

Dom k Łužiey mje strachi čerja,
 Hdžež wbohej do kolebki bodu,
 A pychu, hordosć, lubosć młodu
 Wzać, na nju pazory so měrja.

A k njebju wołam za Łužieu,
 Hdyž pře nas bjez zaškita wona
 Tak žałosći a stysknje stona . . .
 Mi sylza kuli so po licu. —

15. Dowěrzejće so!

O Serbja, njestojće mi ze sylzami,
 Njech émi džé so a rži a strachi předže,
 Hdyž z mocu njebjeskej naš Bóh je z nami
 A w ééri časow jeho hłós nas wjedže!

Drje slabi sée a w ludach jako drobjo,
 A krajik spina strach nam njepřečelski. —
 O stojće mi, njech pyri čas so złobjo!
 Lud mějće před wočomaj Israelski!

Hólčk Dawit hordemu so stupi hobrej,
 Hdyž wójsko cyłe mčješe so zdala;
 Hólčk Dawit z dowěru a z dušu dobrej
 Sée hlowisko a wumóh lud a krala.

A Daniela do lawskeje jamy
 Łza storči wjećiva; Bóh Daniela
 Pak sčahny stroweho ze zwérjow klamy
 A rozmjasć w nej da kosće njepřečela.

We mróčelach so jězdní zjězdžowachu,
 Sta tysac ze swjateje zemje zbichu.
 Bóh na pomoc jich pôšla w wójnskim strachu
 Lud škitować a w templu swjatosé éichu.

A jandžel hfabny Dobisa, hdyž sčahnyć
 Do klamy jeho ryba z rěki spłuny;
 Wón z młodžencami bě, zo płomjo sahnyć
 Jich njemohło, wón woheń z pjecy suny. —

Bóh pomhał w bědach wšěch je Israelej,
 Dóńz džeržał zakonja so njebjeskeho.
 Bóh stajał sam so jeho njepřečezej
 A krył je kraj a Zion, hwězdu jeho. — —

Tuž woči k njebjesam a rucy k Bohu
 Mi zběhajće a stojće w jeho kazni;
 Wón wotrazy najdžiwišu tež zmohu!
 Haj, stojće, Serbja, mali ale razni!

16. Po wichoru.

si vis pacem, para bellum!*

Hlej, worjoło, nět sněhow džiwi mjeéel
Je woćichnył. — Pót ze zemje so kuri. —
Pój ze mnu nět do pokojowych duri
A z wodaćom budź wulkej' mysle wjeéel!

Hač do smjerée pak wostań mój mi přećel,
Njech slónco swěći, njech so njebjo khmuri!
Stać chcemoj swěru jako straž na muri,
Hdyž rěku spina lód, hdyž kćeje džećel!

Budź naju horcyh žadow krónowanje:
Hrěć liwkim kreć a mortwych z rowa zwonię
A hotować na rjanych jutrow ranje!

Kraj serbski chcemoj pod křidłomaj škitać
A pysk a woko wodnjo w nocyc bronić,
Dóńz budźa naju domoj hwězdy witać.

* Chćeš-li měć měr, přihotuj so na wójnu!

17. Zapřehňmy so!

nolite timere, pusillus grex!*

O wuplač, woko, jeli móžeš, žałośc,
Hdyž Serbow žerješe kaž woheń wójna!
O wurudź, duša, jeli móžeš, žałośc,
Hdyž honam běše serbska kreć — móć hnójna!

O hóŕkosće, hdyž serbsku česć a krutosć
Do jastwow torhachu a na šibjeńcy!
Phi hańba, kreć a kraj hdyž za nadutosć
Łżow cuzych przedawachu wotrodźency! —

Štó slyši z rowow serbskich rjekow kleće?
Štó slyši w nocach honow płać a holow? —
Štó čuje serbskej' duše styśc a přeće,
Hdyž wróća do tych bědow so a bolow? — —

* Njeboj so, stadleško!

Hdyž serbsku zemju měl njej' na starosći
 Knjez žadyn, wótcow ród a rěč je w holi
 Lud wšedny hajíl z mocu swěrnych kosći
 A serbskosé džeržał nam na ródnej roli. —

O kelko česće, pychi, sławy kćěje
 We mozalach rukow ludu rólniskeho!
 O kelko starosćow a prócow hrěje
 So w zmorskach wusmahnjenych čołów jeho!

O kelko lubosće a swěry lało
 Je z maćerjow so džěcom do wutrobów!
 O kelko dowěry je k Bohu stało
 W nich wosrjedź bědow, tradanjow a złobow!

Džak, wěčny džak lud serbski spěwać budže
 Wam, kiž sće zemju serbsku wukhowali!
 W tym runjeća wam njeje w žanym ludže,
 Kiž w njewjedrach sće jako duby stali.

Zo w ludach hišće klinči serbske mjeno,
 Zo džěco z maćerju so serbski wita,
 To z khwalbu džakować ma wam so jeno,
 To waşa česć a sława njehinita! —

A jasnej khowa wutrobu a woko
 Sej lud, njech cuzy pleńča so, njech traša,
 Wón twari Serbam dom a khlěb a mloko
 A w jeho rucy stoji khorhów naša.

Kiž z kužołów móć wutroby a ducha
 Su pili pak a škit a bróń sej brali,
 Ći hałuza na lipje serbskej sucha
 Su byli dołhi čas a prózdni stali.

My, kotriž z naroda smy wuzwoleni,
 Smy měli za lud wutrobu kaž z lodu;
 My, kotriž w džěle dyrbjachmy stać prěni,
 Smy tradać Serbam swojim dali hłodu.

My džělo, dom a ducha po susodze
 Smy babili, smy mać a mjeno prěli;

Hdyž tyło w serbskim poče nam a płodźe,
Smy zaspěća směch za lud hrozny měli. — —

Njech zašle hańby su a hidy časy! —
My z ludom nětko chcemy stać a kročić,
Z nim drěć a poćić so, z nim swjećić kwasy,
Hrěć jemu kreć a mōć do skutkow toćić!

Hdyž pjerje bić, płuh pišći, brinći kosa,
Jim pomhać chcemy přez čeže a tuhi!
Być serbskej zemi chcemy dešć a rosa
A Serbam do wěčnosće slónčne pruhi!

To narod wot nas ze wšem prawom žada,
To serbska česć nam jako z wohnjom kaza,
To kaznja swědomja, nic próstwa, rada —
To do dušow nam Boža wola wjaza. — —

Cheył płomjo storćić z wutroby kaž hora,
Kiž woheń pluwa, zo by na kraj sało
Škrě horce wot ranja hač do wječora
A lubosć we wutrobach zapalało!

Ja k njebjesam so wołam ze zymnicu,
— A njejsym česće lačny, sławy hłódny —
Zo moje pěsnje bychu přez Łužicu
Kaž wichor wołałe će, ludo ródny,

Zo moje pěsnje byłe wózka bychu,
Kiž mohł bych tyknyć do was, Serbja lubi,
A wjerćeć was a wěńcić z hwězdow pychu,
Hdžež wot jandželow k dobyću so trubi!

Kaž kužoł kuzlić do wutrobów mužnosć
Wam cheył a horliosć a šcěpić swěru,
Do stawow spinać wichorowu pružnosć
A mōć a — potom rad cheył rozbić lyru. — — —

Tuž zapřehnímy so do serbskeho woza
A njebojmy so postronkow a potu!
Tam na horach je jusk — jow delka hroza —
Hdžež jandžel da nam wěnc a krónu złotu.

18. Leonidas w Termopylach.

Kral Xerxes Asijsku do bronjow přaha —
 A wušwikawši mórske žołmiska
 Wón čehnje, kaž had hobrski so čaha . . .
 O běda, tujawka ēi grichiska!
 Leonidas jim do rozdrjeńcy šlaha
 Puć w Termopylach.

Leonidas — z nim črjódka — smyka derje,
 Zo skały ze strachom so zatřasnu;
 Kaž wichor liséh hłowy z Persow pjerje,
 Zo z hrózbu žołmy z morja wuprasnu;
 Kaž w stadłach z tlamu zmij wón z mječom žerje
 Krew w Termopylach.

Z nim tři sta rjekow su — Hdyž prěnja hors'ka
 Je w smjerći přemohla sej krwawu pjascę,
 Juž druha z njewjedrom a z błyskom morska,
 Zo slyšeć je kaž słomu kosće mjasć,
 Hač wyše kulkow we krwi z hrozu porska
 Smjerć w Termopylach.

Hdyž třeća horstka njepřećelow bije,
 Kral kaza posolej: „Leć dom a praj:
 Hdyž slónčne konje z hriwateje šije
 Dźeń młody střasu na naš wótceny kraj,
 Njech Sparta wě, zo doruł posledni je
 Law w Termopylach! — —

Hdyž widžiš w Termopylach rjekow spjatosć,
 Wukń, što sej ródna zemja žadać smě
 A móže! Zapřímí přiſlušnosćow swjatosć,
 Kiž tajkich skutkow khrobłosć kować wě!
 Tuż k Serbam stój a serbsku winowatosć
 Čiń w Termopylach!

Swět wšitkón Termopylske lawy sławi. —
 Dźerž do so, dźělaj za swój mały lud,
 Kaž Sparty lud! Njech ruka też ēi krwawi,
 Njech směši njerozum, njech ſwika prut,
 Česć w černjach kée a w bědach sławy zrawi
 Klós w Termopylach!

Budź mydle raznej', woporniwej' wole,
 Byé cheeš-li rjek kaž kral Leonidas!
 Budź dych a dešć a slónco w bratrow kole
 A złotej swérje hordy hotuj kwas,
 Dóńz padnješ z wěncom dobyća na čole
 Rjek w Termopylach!

19. Non adorabis Deum alienum!*

Hdyž, horde hory, na was zhladuju,
 Kak w njewjesčinskim błyšćiē so ſaće,
 Kak skalne čoła k njebju wupinaće,
 Ja nad hordej so pychu raduju.

Hdyž hladam, kak bjez stracha stojiće
 We žołmach časow njekhablacz hobry,
 Njech błyska so, njech swěći džeń wam dobrý,
 Mi woheń do wutroby horiće.

Hdyž hladam, kak was slónčny jasni błyšć,
 Kak sylnosć sapa ze ſkaľbow a kutow,
 Kak swobodnosć bjez kwakle kće, bjez putow,
 Mi dušu křidli jusk a wjaza styšc. —

Do horow, Serbja, rad bych zběhnył was,
 Zo byšće nasrěbali jich so ducha,
 Jich pěseń zakuzłali sej do wueha
 A měli z wichoram a z hwězdu kwas.

Cheył z błyskom wot wutrobów wotbić lód,
 Do duchow z mocu wjerhnyć slónčnu faklu,
 Ze šijow sćeŕpných staru storhnyć kwaklu,
 Puć jasny pokazać a zrunać khód.

Cheył jako worjoł lečeć přez Serby,
 Cheył jasnosć, mōc a hordosć kharaktera
 Wam hrěć a palić ze krvju, z wohnjom pjera,
 Dóńz lubosć horiła so wšudze by.

---

* Njedyrbis so modlić k euzemu Bohu!

Hdžež z horow tajki duch so nawali,
 Tam zakće swobodnosć a radosć w džěle,
 Tam w myslach křidło zběhnje, mōc so w cěle,
 Tam duša za Serbstwo so zapali. —

Budź w myslach, Serbo, horow podoba!
 Njech wosud w palčikach če pnje a mječe,
 Hdyž z blyšćom do hwězdow so mjeno pleče,
 Hdyž myto Bóh a jusk je wutroba!

Haj, Serbja, střasće kwaklu, střasće bļud
 Wšón z ducha, z wutrobów a ze žiwjenja,
 A stojče hač do zemje zahinjenja
 We swěrje kruty, horecy, hordy lud!

20. Rada.

festina lente! *

Mōc ze sćeŕpnosću je mužnosć
 Mudra w zjawnym žiwjenju;
 Sćeŕpnosć bjez mocy pak pružnosć
 Pnje a čehnje k zhinenju
 Kmótřo z njemužnosću klatej —
 Mōc a sćeŕpnosć dobywatej.

Lutuj mōc, so njepřekhwataj;
 Puć a čas sej hladaj skladnje!
 W sćeŕpnosći so njezašmataj;
 Róza kēc a róza wjadnje!
 Mōc a sćeŕpnosć čas swój matej —
 Mōc a sćeŕpnosć dobywatej.

Mōc a sćeŕpnosć stej kaž konjej —
 Pohonč jědze stup a w skoku,
 Džerži jej' a praska do njej' ...
 Tak so bliži ke statoku
 Po drózy tež kamjenjatej —
 Mōc a sćeŕpnosć dobywatej.

* Khwataj z dobrej khwilu!

21. Wuspěch z kralom.

A hladach, kak tam žito wjazaju
 A stajeju do pupow snopy
 A liča, wječorne hdyž zwony du,
 Šesćdžesać snopow dže do kopy. —

Bjez wuběranja hólcy zwjazuju,
 Hač ēežke kłosy su, hač hłuehe ...
 Hlej, tajku swět tež slepy wahu ma
 Na skutki połne a na suche. —

Po zwonkownym swět sudži bjez mozhow
 A waži skutki po wuspěchu;
 Štož bjez njeho, na jedyn mjeta row,
 Kaž trawu syck na jenu lěchu.

Swět widži 'nož a waži nadpadnosé;
 Hač złe, hač dobre je, što wo to!
 Tuž na zwjerých ze črjódy so dyrbiš bosć,
 Wšak džéeo pozłotk ma za złoto!

Pleńč wočomaj, pjelń móšeń, kormj jim brjuch
 A z heju buchaj do bubona!
 Kaž z wětřikom ty wulki budžeš duch,
 A sława budże twoja žona.

Slep slabych; khwilku tola pónížje drje!
 Čas zwjeršny žiwi z wokomikom
 A z wokomikom jeho myto mrje;
 Tuž z hubu khwataj a ze šikom!

Křič z hubu, z nohu pjeř a z żohéom bodž,
 Zo přemocuješ wahu mudru!
 Na hoňtu za česću, za złotom khodž,
 Dónž hajnik w hače třeli wudru! — —

Česć swoju w swědomju a w mozhach skutk
 Ma, tam tči hódnosć jeho myta,
 A njedžiwa na slabý, slepy ludk;
 Je jako parla na dnje skryta.

22. Zdžerž khrobłosé!

Mi prózdná sćeŕpnosć njespodoba
So, kiž kaž pos so prutej tuli;
Hdzež předže lesć a přima złoba,
Tam khrobłosć měč a kreŵ chcu w kuli.

Dom słabuch pyta w bahnu zhniłyim
A bojosć w nim a špatnosć kryje;
We zjawnych bronjow boju čilym
Móć z česéu je a skutkam tyje.

Hdzež słódkosć słowow, myslow maznosć,
Tam strowe zbožo hižo hinje;
Hdzež ryzosć w myslach dli a raznosć,
Tam jusk a jaknosć rosće w klinje.

Hdyž morjo ruje, wichor wuje,
Mi křídło pjerje do rozmacha;
Hdyž z hrimotom so zabłyskuje,
Mi pjasic so pnje a ramjo macha.

Daj, Božo, móć a mudrosć cheyéu
A wótrosć wutraća pak woli!
Džak duši zdžerž a dobrosć w tyéu,
Zo z hordym duchom njezaboli!

Hdyž wuspěch njeje dobry bróni,
Śwěć z dowěru mi do přichoda!
Hdzež zbity khrobłosć skhowa w dłoni,
Tam pycha w kwakli zakće młoda.

Zdžerž jasnosć ducha, krutosć rjapa
Mi, hdyž tež ćežke pnu mje puta!
Zdžerž khrobłosć, hdyž tež woheń sapa
Djas sam a smjerć so šćeri z kuta!

---

23. A slónco serbsku zemju zdebi.

Po lësu lěha ēmowina
So, hwězda sem tam z njebjes miknje;
Lës leži jako sonina,
Ptačk w hněžku sem tam do njej' ēiknje . . .

A w štomach zdzychnych émowojtych:
 Praj, Prašica mi, hora swjata,
 Hdy Serbam příndze strowy dych,
 A zbéhnje z nich so čeža klata?

Tak horco w dušach wótčinskich
 So žedži, zdychuje a prosy,
 Zo bychu z hHubin Lubinskich
 So k serbskim jutram zdrěle hłosy.

Njech stanje rjek džě hobriski,
 Kiž z mječom krutym přerozcepi
 Suk zasukany gordiski
 A zniči bľud, kiž pnje a slepi!

Njech z tebje k nam so nawali
 Móć doľho wěśceneho ducha,
 Škré w dušach spjate rozpali
 A zarži z hrimotom do wucha! —

Mi bě, kaž by so zaržalo, —
 Kaž mječ by šcerčał we wušomaj,
 Kaž teptało a dumpało
 By spody so mi pod nohomaj . . .

Mje z hrozu zaja džiwna móć
 Wěśc wosud w džéle kóždy sebi!
 A z dušow pjerchnje zrudna nóc,
 A slonco serbsku zemju zdebi!

24. Wotmołwa.

Ze džery, do kotrejež tyknyé cheychu
 Mje, studzeń wutworila čerstwa je
 So, z kotrej'ž pšeńi žiwjenje a pychu
 Sej čera nět a zwoni přez kraje.

A mojich krjudžerjow a njepřečelow,
 Kiž wuzmjasé cheychu mje kaž z kłosa snjeć,
 Je Musa překuzliła do modelow,
 Kiž pěsni wobradžeu čeč a mječ.

Hdyž na mnje kamjeń do horšće sej wzachu,
 Hdyž, jako wichor sepi mróčele,
 Mi njewjedrow na dróhu znawalachu:
 Z nich pěseń wukče z pychu tučele.

Mi raznosć kowaše a hordosć kruta
 So, hdyž puć džěše přez křiž, čerń a nōc,
 Hdyž derdaše mje do kuta, so z kuta
 Mi zběže myslow njezlemjena mōc.

Je džiw, zo nětko serbska pěseń šwika
 A ze železnej mocu twari puć,
 Zo hórke do wočow tež słowa piķa
 A slyši na so zakhadčeć a wuć?

Haj, kowarjo wy mojej' energije,
 Džak mějće mój, najnutrniši džak,
 Njech trochu boli hra tež ironije,
 Kiž skuzli do mjedu złych hubow žwak! —

Sym z hwězdow we čmach prosył mōc a jasnosć
 Sej, k hwězdam, věseń, z džakom nětko spěj!
 Klinč z juskom sprawnosć Božu, mōc a krasnosć,
 A swěru Serbam, česć a lubosć hrěj.

25. Mje woła, wala, wjeŕci do wysoka . . .

Praj, što ke swěcy mjotel z hłosom woła,
 Hdyž křidło tež je juž sej wopaliła?
 Što škowrončka ke słóncu čehnje z doła,
 Hdyž złota pruha nōc je z kraja zbiła?

Mje k jasnosćam a k wysokosćam wabi,
 Hdyž z hłosom słódkim zynči mi we wuchu.
 Mi žadosć do wysoka njewosłabi,
 Dónž njedoškri so we wohniwym duchu.

Tam horka kipi z lubosću a kapa,
 Tam juska ze žiwjenjom radosć stajna,
 Tam jasnosć škleńci so a swětlosć sapa,
 Tam zbóžnosć ducha poji njewuprajna.

Tam, tam so horje duchej do juskanja
 Chee z maskow wostudy a z motsow lodu,
 A z wahow jich a měrow mudrowanja.
 Tam čehnje mje kaž na kwas družku młodu.

Tam za swobodu a za swětlom swětow
 Mje woła, wala, wjerći do wysoka;
 Kaž kón so z mocu zběha khrobłosé zlětow,
 Zo bucha kreŵ a hroza dže mi z woka.

Tam horje cheu, njech lubosc všeč sej spalu,
 So směju zlých a hłupych hubow brusej. —
 Tam horje dyrbju, njech tež dopowalu
 We proše zeińskim pomoc poslednju sej. — —

Praj, přečo mjetel k swětlu zběha woči
 A škowronč wyše zemje jeno juska?
 Praj, přečo knot pod zemju rad sej toči
 A świncej w jamje leži so a tuska? —

26. Na wječornych zerjach.

turpe est in patria vivere et patriam noscire.*

Ach to džeń bě zrudoby a stracha!
 Z błyskom njebjesa so drějachu,
 Hrimot wrjeskotaše do wotmacha,
 Zo z nim wokna hrózbnje šcerčachu.

Do dna Bože žita wše su zbitę,
 Zedrjeny ze štomow rjany sad,
 Haľzy waleju so wotewite,
 Kaž kraj přečahnył by zboža kat.

Róže rozderdane su a kwětki,
 Mortwe škowrončki a ɻastojčki,
 Krupow cychnowatych zrudne swědkii,
 Zbitę naliki a makojčki.

Bliże cyrkwe — wbohi Kralee Jurij! —
 Z Božim njewjedrom so wotpali,
 Hišće z kózłów dymi so a kuri —
 Telko zrudoby so nawali!

* Hańba je we wótčinje žiwy być a wótčiny njeznać.

W pustoće so třase wot njewjedra
Běda, płačo skorži přez měru;
Tola čłowjek k wutraću sej bjedra
Pasa z nadźeju a z dowěru. —

Z miłych njebjes přińdže pomoc Boža,
Hdyž nas šwikny nět tež z njebjes prut;
Krupy so a dešeće z njebjes woża:
Sebi k pokojenju rěči lud. —

Zerja lija, do ranow kaž wolij,
Do mróčelow miłe błyścenje . . .
Sedžu w spominanjow ćichej boli;
Tajke moje tež bě žiwjenje!

Rozteptany mój je žitny zahon,
Zbita róža, mortwy juskotak,
Wšitko kaž by mělo helski nahon,
Bić a do bědy mje torhać znak!

Dawno wotwuknych na kwasy khodžić;
Nihdže žana radosć žanych žnjow!
Ćmu a ćwilu k rejам dyrbju wodžić;
Wśudże róžow row a černjow skhow!

Statok doma djas mi z hele spali,
Při brjóžku sym drobna makojčka,
Na cuzbje jěśc khlěb, mi wosud wali,
Z hnězda wubita sym ļastojčka!

Přeze wšitke zmoty, wšitke šmaty
W žiwjenju mi bolosć drěje čér.
Běda jako had so džerži pjaty,
Zakusać mi zbožo, wysk a měr.

Bolosć mydle mi a skutki ženi,
Dawa drastu jim a dych a spěch;
Tola z kuzłom do zboža so změni,
Krew a pjasć hdyž w boju sebi zhrěck.

Štož bě prjedy pře hinjenje žałosć,
Do pupkow nět čéri, do płodow,
Hrěje myslow mi a mocow zrałosć,
Zběha ze dna k wěžam do skhodow.

Pleńčkow njejsym we rće měl a w pjerje
 Nihdy, hidžo byzantinske psy,
 A tak njewotwisnoć w kharakterje
 Dobych sebi ze surowej' hry.

Zbožo pak najrjeniše je dała
 Bolosć mi, hdyz lubosć rozhrěla
 Je a Lužicu mi zwěrowała
 A wšu złosć a hroznosć rozdrěla.

Rjeňši statok z pěsnjow so mi twari,
 Leću dom kaž pčołka z dčečela.
 Z ruku witaju mje młodži, stari
 W dušach serbskich połni wjesela. — —

Kaž Bóh přez njebjesa po njewjedru
 Tučel spina w barbach błyśatych,
 Tak wón pěsnjam wury studzeń šcedru
 Z bolosćow a z bědow syčatych.

Pěsnić cheu a basnić w serbskim ludže
 Z tutej' studnje w eylym žiwjenju,
 Dóńž Bóh ze zerjami wječor budže
 Pjero z ruki brać mi w hinjenju! — — —

W spominanju k njebju zběžech woči —
 Džiwy hroza kroči w mróčelach —
 Krew kaž z purpurom so do nich toči ...
 Zatorhnjeny hladam w stróželach.

Duch mój do bolosćow hišće spjaty
 Do časow mje njese dalokich,
 Z třepotanjom bronje mi a šaty
 Zakrwawjene rozwjazuje z nich ...

Po Łobju a Sprjewi serbske rody
 Dwory twarjachu sej z česankow,
 Hrodžišća do bahnow tež a wody,
 Sebi we strachach a skotej skhow.

Z pluhom džělachu sej rolu swoju,
 Žito na kamjenjach mječechu;
 Z čicha žiwi běchu we pokoju,
 Mjaso z lěsow, z rěkow pječechu.

Žony tkajachu a na kuluchi
 Wijachu sej za wodźewy płat,
 Mužowje do lęsow po kožuchi
 Khodźachu a po drjewo na grat.

Swěru modlachu so k Swjatowitej,
 W hajach woprowachu skót a płód;
 Jeho miłosći a jeho škitej
 Dowěrjachu statok, ród a skót.

Wot Solawy hač hdžež běži Wódra,
 Wot Čech dele k żołmam baltiskim
 Serbow milych njebjes třecha módra
 Kryješe, a k zbożu dźeše jim . . .

W korjeniskach zasyčachu hady,
 Čorne zakrakachu rapaki —
 Na jehnjatka krwawe wjelki žady
 Rozdžiwichu, złostne zubaki.

Do serbowskich honow nawalichu
 Z wójnskim njewjedrom so Frankowje,
 Z hołkom broni, z hołkom koni čichu
 Zemju počerichu surowje.

Pokoj Golgatski we słodkich zwukach
 Khwalachu so přinjesć zełhani;
 Mječ jak mějachu a woheń w rukach
 Křiża japoštoljo njekhmani. —

Bě to konjow dupot, broni wrjeskot,
 Ržeče, kleće, zubow křipjenje,
 Na polach a pućach ze krvju pleskot,
 Po wsach modlenje a wrěšćenje!

Z płomjenjemi wot statka do statka
 Wbohich Serbow zbożo mréješe,
 Po domach do starca też a žatka
 Z mječom njesmilnym Frank pjerješe.

Z palenjom so we wsach njedodymi,
 Ćela so hač k třecham sepjachu,
 Ćekancy we Łobju z ranjenymi
 Do stow tysacow so tepjachu.

Do morja kreŵ z rěkow hišće čepje,
 Njebjo palace so sydlišća
 Čerwjenjachu; w Blótach čělow sepje
 Sprjewju wučišćachu z rěčnišća . . .

Štož bě wohnjej wučeknył a mječej,
 W jastwach čmowych dyrbjał kónc by wzać
 Z hłodom tón a z prutom w bědže wjetšej,
 Abo na šibjeńcy wudychać.

Wjeŕchow roztykachu do wšech kutow,
 Z wotročkami dyrbjachu so drěć.
 Wutupjachu z wučbu lžow a prutow
 Jatym wótcow wěru, ród a rěč. —

Dołhe, dołhe časy cychnowaše
 Wójnske palenje a smalenje . . .
 Štó mohł wupisać wo tamnym straše
 Bědu wšu a złosców warjenje!

Pusty kerchow wot Solawy k Wódrje
 Běše kraj hač k żołnam baltiskim,
 Hdyž so z njebjes krwawy zawěšk dódrje
 A so zjasni honam lužiskim. — —

Wulkich splahow zatraźnemu mrěću
 Ludžik wukkowa so pokorný:
 Jako po słonea do rowa spéću
 Swěći zerjow błyskot wječorný.

Serbja wbozy, wy sće ze zahuby
 Našich splahow zerja wječorne —
 O kak njewjedrow mje hrimot hruby
 Spina! Wutrobje so zecnyé chce! — —

Zwonjenje ze spominanjom horja
 Torhny mje, a zhladnych k njebjesam.
 Śwětla mróčel z módreho so morja
 Jako kupa zběha z čicha tam. — —

Ludo strachow, bolosćow a bědy,
 Bolosć naju duši zjednoća. —
 Pohlej, njebjo, na bolosćow slědy,
 Hdyž so duša prošo zaroća:

Daj nam woheń do wutrobow, knježe,
 Do ramjenja wotmach njewjedra,
 Swěć nam z błyskom přez strachi a čeže,
 Do křiža lij mōc a do bjedra!

Z Mójzesom chcu rucy z njebjom wjazać,
 Serbam prošo sylność wutraća.
 Z Gedeonom słoncej stać chcu kazać,
 Dóńiž so čoła z wěncem zbohaća.

Njech, hdyž z luboséu, ze strachom ržicy
 Wołam, miłosć mi so dóstanje!
 Daj mi wotmołwu, zo we Łužicy
 Serbski lud mój žiwy wostanje!

27. Wutrajće.

Hlej, nichtó ze sedlom njej' na khribječe
 So narodžil, nic z wotrohu na nozy.
 Na zemi njebjo rune prawo pleče
 A wšitkim ludam dešć a słonco wozy. —

Na tymle zakładże so čłowstwo twari,
 A zbožo z njeho do narodow kćeje.
 Hdzež złosc a namoc w krajach hewrjekari,
 Tam jandžel spłakuje a zbožo mrěje. —

Tuž, Serbja, dżeržće swojego so prawa
 A Boha; wón was z ruku sprawnej škita!
 Tuž bjez stracha, hdyž pjasć pnje worakawa
 Was. — Witka z brězy na prut juž je zwita!

28. Serbskej metropoli.

Hač na dno do duše mi z mocu masa,
 Kaž we swyatnicy k modlenju mi spina
 Porst, hdyž po dróhach khodžu Budyšina
 A myslę nurju do dawneho časa ...

Hdyž Budych hotowaše dźeń či kwasa,
 Krew k tebi waleše so wot Lubina,
 Złosc Šwejdow smjerć či biješe do klina,
 Bě spjaty wot europskich wójskow pasa. —

Ty stał sy z mocu železneho hobra —
Slyš! Sławu juska Sprjewja tebi dobra,
Zo přětrał bolow sy a bědow na dosé. —

Stój, našich wočow žadosć ty a radosć!
Kcéj, jusko našich wutrobów a pycha!
Swěć, hwězda swěrna, dóníž Serb žadyn dycha!

29. Serbowkam.

Wam k česći, Serbowki, klinč pšeńi sławy!
Wy serbskosć domow swěru hajiće,
Rěč serbsku wučiće a swójbne stawy
Ze serbskim duchom dušnje pojice!

Bóh dowěrił je lud naš waſej duſi,
Wy ćiche w serbskich hnězdach tujawki.
Njech nichtó tajnu mōc wam njerozkruši,
Wy lubosće a swěry płodźawki!

Duch serbski z waſim błyſcenjom so pyši
A złotej swěrje waſej dowěrja.
Hdyž serbska duſa rudzi so a tyſi,
K wam po pomoc a troſt so zaměrja.

Haj budźe Serbowarjam pomocnicy,
Zo sněha do wutrobów njenańdze!
A budźe z nami swěrne wojownicy,
Zo Serbam česć a khwalba njezańdze!

O česćće sebi stare waſnja swjate
A wotkazanje dobrych maćerjow!
To k wutrobam pak jeno njeje spjate,
Tež w drasće narodnej sej pyta skhow.

Tuž khodźe na křćizna, na čestne kwasy,
Kaž maćerje su z pychu khodžile,
A do Božeho domu róčne časy,
Kaž wonie serbske su so modliše!

Sam Bóh ma serbsku drastu, serbski kabat
Rad, pod nimž dobra bije wutroba;
Džen pychow nihdy njeje žadyn sabat:
Je Bohu hrěch a njebju zrudoba.

Hlej, Serbowka, kiž po cuzym so babi
 A na so tyka draby měšánske,
 Česć serbsku hani, přeje mać a slabí
 We sebi dušne čuće křesćanske.

Štóż woči ma, wě derje, što to rěka,
 Do kuta čisnyć drastu mačeřnu:
 Ze serbskej drastu nabožnosć so swlěka,
 A hrěchi čistu dušu zadžernu. —

Džens je kaž wčera bě a jutře budźe,
 Zo z narodnosću mrěje nabožnosć.
 Praj, hač cheeš čestnosć w cuzych trundlow brudźe
 So swlec a dušu zjebać wo zbóžnosć? —

Praj, hdě što je přez serbskej' drasty rjanosć,
 Přez serbski kwas a pychu kmótřenjow?
 Praj, znata serbskich družkow wuwołanosć
 Ći njej' a krasnosć serbskich kemšenjow? —

Haj džeržće, serbske žony, drastow čmowych
 So; w nich so čorniće kaž lastojčki!
 Kak pyši was, hdyž z čěpcow w licach strowych
 So čerwjeniće jako makojčki!

Wy, serbske holcy, česćće družču pychu
 Sej; w njej nam kćějeće kaž róžički,
 W njej, herc hdyž džěla k rejám w połnym dychu,
 So wjerćiće kaž w bajkach mutlički! —

A z dala juž a we wulkej tež črjódźe
 Je widzeć serbska drasta narodna;
 A wšudźe rjana je a stajnje w módźe
 Wam serbska drasta budźe přihodna.

Na kwas a kemše z wami cheemy khodžić,
 Hdyž pěknje po serbsku so drasćiće;
 A k wjeselam a k wołtarzej was wodžić
 Serb budźe, hdyž so z bortu pyšiće. —

Hlej, rjanu drastu šakatu ma sroka;
 Z njej nichto pak so nochce přećelić.
 A škowrončkej, praj, přečo njeńdžeš z boka
 A z nim so jednorym chceš wjeselić?

A hupak rjane pisane ma draby —
 A wšitko z khwatkom čěka wot njeho.
 Praj, při wječorku komu słuchać naby
 Hdy so na sołobika šreho? —

Hlej, rjana sy, hdyž dobru dušu rjanu
 Či serbska kryje drasta přistojna.
 Tuž přez nju njekhwäl sebi nibdže žanu,
 Z njej ze serbskej budž myslu spokojna!

Tak, Serbowki, nam po serbsku so draséće
 A hajće serbsku česc a serbski raz!
 Wše cuze babjenje ze sebje střaséće;
 My, Serbowki, měć serbske chceemy was!

30. Měć w Serbach posledni cheu dom ...

Hdyž blědnje, žołtnje, zerzawi
 A k zemi lisće popaduje,
 Mi w myslach bolosć zakrwawi,
 A woko mutne zasylzuje.

Hdyž horka čahnu mróčeles,
 A ptačata so z nimi wjezu,
 Ja pospěchuju kročeles,
 A pytam dróhowanja mjezu.

Hdyž kwětka z mrózom třepota
 A z éichej sylzu hlöjčku khila,
 Mi w myslach sebi sepota:
 Hdy z mrózom přińdže moja khwila? —

Njech z ranjom přińdže, z wječoram,
 Njech přińdže ze sněhom, njech z róžu,
 Měć w Serbach posledni cheu dom;
 Spać w Serbach z měrom jeno mōžu.

31. Matri Gracchorum.*

Njepokojow nutřkownych so rana
 Jědinješe a džiwje ze złobu

* Maćeri Grachow.

Romjan měrješe so na Romjana.
 Tyšnosć syješe a žałobu
 Džiwich złosców hroza zešćuwana. —

W Romje we Grachow bě šlachēe hódnej
 Dobra mać a zdobna wótčinka;
 Synomaj do dušow wučby hłódnej'
 Šćepješe kaž założk počinka
 Bojosé bohow, lubosć k zemi ródnej. —

Sprawnaj za lud wojowaštaj Grachaj,
 Bědnych wšich a kłudych přećezej,
 Sławnaj starych prawow wobarachaj,
 Žatkow přesčeħanych jandžezej,
 Njeprawdow a hordych hubow strachaj.

Zmot a šmat a wichor do kolijow
 Z mocu zamoštaj we wótčinje;
 Krutosć rozlemištaj knježich kijow,
 — Swětło w džiwej mysłow ćmowinje —
 Podusyštaj złosć najhórśich zmijow.

Hdyž rěč brinči jeju do pjerachow
 Knježskich, wyska Rom Korneliji;
 Wutorhnjeny z mućenjow a strachow
 Pomnik na torhojšeu swjeći ji
 Z hordym słowom sławy: Maćeri Grachow. -

„Serbowka, měj jako swětlosé džiwa
 Mać Korneliju před wočomaj!
 Runja jej budź džěćom swoim žiwa!
 Serbski syn éi sława budź a raj!
 Serbski narod prošo tebję kiwa.

Hlej, nas éežki wosud pnje a hać;
 Zakitarjow kubluj ze synow,
 Kotrychž lubosć, móć a swěra šaćí!
 A hdyž torhnu z bědow nas a ćmow,
 Jusk klinč tebi, serbskich Grachow mać!

32. Budź, Serbowka, kaž dobra pěołka! . . .

Lud kóždy měwa dobre boki
 A wašnja khowa zastaŕske —

Wšak klobuk z pjerom tež wot sroki
Sej pyša žone pychařske. —

Raj k nohomaj so žony khowa,
Je kadi prajił turkowski. —
Njech wažnosć, mudrosć toho słowa
Lud w myslach ma tež serbowski!

Raj khowa k nohomaj so žony!
Rad přez serbske cheył domy hię
A na trompjety, na bubony
To słowo do wutrobów bić!

Mać kublufe we swójbje džěći,
Jim prěnja bywa wučeřka;
Kaž słónco we swójbje so swěći,
Hdyž počinkow je pěsćeřka.

Hdyž wuči putki rěčeć k Bohu
A modlić so za wótčinu,
Hdyž twari do přichoda dróhu
A kryje krasnosć dušinu.

A nichto přez mać džěćom njeje,
A ničo nihdže na swěće;
Kaž jandžela so džerža jeje,
Hdyž dušow z njej' dže zahrěće.

Haj raj je džěćom při maćeri,
A samo swětło, samón jusk. —
O kedźbuj, zo jón njezešeri
Či žanej' złoscē žadyn kusk!

Šćep do wutrobów bohabojosé
A serbskich wótcow zdobny raz!
Džerž z domu rěčow škódnú dwojosć,
Złych nałožkow so cuzych pas!

Dóńž džěći mjehke su a drobne,
Twař złote jim a krute dno!
Hdyž bjerješ z cuzby wašnja zdobne
Tež, serbske wostać dyrbi žro!

Budź, Serbowka, kaž dobra pčołka,
Kiž w lipje, róži, kwětašku

A w džeēelu so khłóšćo tołka,
A domoj nosy k hnězdašku.

A ze słódkosćow cuzych w płastach
Měd džěłaju a khowaju,
A tola w rěči, w džěle, w drastach
Pak pčołki dale bywaju. — —

Tuž skutkuj swěru w mólčkej šuli
A jako jandžel zbožo haj,
Zo raj by był dom kóždyžkuli
A w džéech kčěl nam serbski kraj!

33. A čežko Serbam jara bě . . .

Přez jědle čéri nalěćo
Ze słónčnej pruhu na khribjeće;
Z njej zymu bije do kutow,
Sněh z kabacíka mochej mjeće.

A rěčki běža šeptajo,
A lisčička sej pišpoceja,
A ptački w hařzach spěwaju,
A kwětki wonjejo so směja . . .

Lud, zo by njebjesam dał džak,
So do přírody młodej' wala,
A w Serbach praja, khodojty
Zo tehdy so na horach pala. —

Lud prawu winu zabył je —
Lud serbski něhdy Swjatowitej
Je wopor swjećił nalětni,
Zo wróci slónco zemi zbitej. —

Hdyž Serbow běchu Frankowje
We krwawych wójnach podtlóčili
A za swobodu Golgatski
Křiž do zemje jim z mječom zbili,

Do horow serbscy měšnicy
Su kamjeń, štom a woheń swjaty
Tam zakopali hłuboko,
Zo njemohł Frank jón zhanić klaty. —

A čežko Serbam jara bě,
 Tym cuzym za wotročka služiē;
 A zdychowachu k njebjesam,
 Kak móhli na cuzych so zmužiē.

A skhadžowachu na horach
 So w nocy skradžu róčne časy;
 A płačicy sej radžachu,
 Kak roztorhać te euze pasy.

A swjaty woheń pobožne
 Sej zaswééachu w skałach émowych;
 A prošachu, zo Pjerun błyśk
 By rěznył do tych wašnjow nowych. —

A křesćijenjo směšachu
 Tu pobožnosé jich serbsku staru,
 A kazachu, te khodojty
 Na horach palić z njemdrej haru. —

A woheń serbskej' swobody
 Na horach zakopany wosta;
 A z kwakle do swobody lud
 Sej wbohi njenamaka mosta. — —

Hdy noweho nam nalěća
 Čas róčny budže z juskom switać,
 A stare hona serbowske
 Bjez sylzow we wočomaj witać?

Hdy swjaty woheń skhowany
 Z hór wumóženy k njebju prasnje,
 A z horliwosće płomjenjom
 Nam do wutrobów zymnych masnje? —

34. Serbskej rěči.

Do lěsow młodnych začahnyła
 Sej spěwarzow je šwarna črjóda,
 A na koncerty prosy syła,
 Kaž we wulkim je swěće móda. —

Wšě zastupjene hłosy maja —
 A wjele wupytnanych kuskow

Su přinjesle nam z južnoh' kraja
A wjele fifolatych juskow.

Slyš! Kosy, ročki, drózny, zyby,
A pliški, wopuški a sknadže!
A němej' mjez nimi njej' ryby,
Dzě z juskanjom sej njejsu k radže.

A z polow škórcy wotmołweja,
A škowrončki je z wyšin strowja,
A wroblow šcerči njemdra reja ...
A radosć nam a zbožo nowja. —

Tak spěwaju sej bjez zawisće
A w mérje, kóždy swoje hrono,
Hdyž zeleni so w lěsach lisće
A zmahuje ze žitom hono.

Hdyž wšelke tež a mnohe šije
So při koncerée zastupuja,
Jich klinči spěw do symfonije
A w jednoće so zynki hnuja. —

Rad čichi Michał sam a krótki
We spěwje bywa; njepřečeli
So nikomu, a z rědka słodki
Ilłós jeho přez lěs zapišceli.

Tež sołobik je bojazliwy,
A ženje njeskutkuje w chorу;
Sam za sebje rad swoje džiwy
Sej z čicha spěwa při wječoru. — —

Rěč serbska, ty tež prawo z Boha
Maš, sobu klinčeē do koneccta.
Tuž klinč a brinč a njeboj, droha,
So złosće žanej', ani čerta!

Džerž bóle pak so sołobika!
Do wulkeho so njetlōč hołka!
Njech zbožo z tebje Serbam mika,
Hdyž jusk a styše jim w dušach tołka!

35. W zymskim lěsu.

Lěs w pyše błyskateho sněha
 Spi w zymskej' bajki sonjenju —
 Mi kuzło do myslow so lěha
 Tak džiwnuške w tym mjelčenju.

Kaž z bajki w khěžcy cokorowej
 Po bělych stupam pućikach . . .
 Hač dóndu ke kwasej, hač k rowej?
 So zadžerataj jusk a strach. —

A woko hlada, wucho słucha . . .
 Wšo čicho — Tu słyš! — Klinčenje —
 Do khójnow žolma z pyskom bucha,
 Z nich z mocu woła žiwjenje.

A zastanu. — Mi mysle hraja
 A jimaju mje bolostnje —
 Štó Serbam dowoła do kraja,
 Zo žiwjenje jim njesprostnje?

Ty, krajiko, sy njebomiły
 Po horach a po runinach —
 O zo by bywał lud tež číły
 A lubosé hrěl sej w nutrinach!

O njebudź němy, njebudź hłuchi!
 Mi wotewr' wucho, wutrobu!
 Słyš pěsnjow próstwy, pěsnjow buchi!
 Krew rozpyr' a střas zrudobu!

36. Pereat aurea mediocritas!*

Mi njebjo do nutrinow pušciło
 Je, nihdy nic so spokojić ze srěním;
 To džení a bóle z wosudom so lušciło
 A dželiło mje ze žiwjenjom lěnim.

Mje zahorješe mužow móć a spěch,
 Hdyž młody hišće khodžach do penal;

---

* Njech zahinje złota srěnjosé!

Na šuli wysokej kaž płomjo běch
A mocy wótřach, wołach do rozwala . . .

Tak na serbowské zemi do dźěla
Ja z wohnjom mysłow, z mocu stawow stupich —
Ach w černjach lubosé je mje rozdrěla,
A hórkich kapkow hižo wjele wupich!

Duch, kotryž k hwězdam spina zaměry,
Sej z kharakterom w karierje škodži;
Haj, wowcam lěsyca tež z papjery
Strach čini juž, a pos jich črjodu wodži.

Swój swěru być cheu wšón a wostać swój
A škitać z pjerom individualnosć,
Njech howritej do rowa ból a bój,
Mi ničo njerozrazy mysłow skalnosć.

Štóż łahodny a mazny je, tón měd
Chce měć a karan, časé a z pjerjow zahłowk;
Hdzež w žilach šumi krew a w myslach zlět,
Tón trjeba ze železa mječ a nahłowk. —

Ja sebi žiwy njejsym, Serbam być
Cheu wšón a swjeći pót a płód jim k zbožu;
Ja z duchom, z wutrobu a z ruku kryć
Jim dych a dom a wosrjedk cheu a wložu.

Štož činju, jim a za nich činić cheu
We wérje, lubosći a we sprawnosći.
Njech pomoc, položk moje pěsnje su,
Hdyž njesměm mōc jím swjeći swojich kosći!

Syn serbské' zemje ze krvju, z dušu sym,
A z njeju čěram wohnje, zdychi, złoby . . .
O ryjče, pěsnje, z kłokom wohnjowym,
So Serbam do hłowy a do wutroby!

A čěram ze swojeho žiwjenja,
Kak dračowscy du hórkosće a bědy,
Zo kował Serbam mōc bych znjesenja,
Wjedł z wutraćom jich přez straci a jedy.

Ja do čmow, do čežkotow nasčelu
Jim jusk a jaknosć z kuzłom poesije

A sadžu sem tam kwětku k wjeselu,
Hdžež kała čerń a kamjeń sylzu pije.

Ja chcu, zo ze Serbami pšeń by
Kaž sotra džělała, kaž družka spała,
A njesla z nimi dobry džeń a zły,
So z nimi rudžiła, so z nimi smjała.

Ja w Serbach byé cheył Serb najserbščíši
We swěrnym myslenu a skutkowanju.
Kak rad cheył přeze wšitkich žiwiši
Za serbsku zemju być a wumrěć za nju!

Hdyž přińdže smjerć, mi swětło z wočow strěć,
Do kašea połožē mi moju lyru!
Dych jeje z rowa hišće dyrbi wěć
Tu moju lubosć k Serbam, moju swěru!

37. Nam na serbskim so traje dworje . . .

Hdyž lěsy slónco khowaju
A zabłysknje so z wječornički,
Na ponošk horje sydaju
So wšitke naše lastovički.

Tam na ponošku rjaduja
So jena k druhej z njenazdala,
A wjesele sej widluja
A hospodu sej pěknu khwala.

A Boha proša na njebju,
Zo domjacym cheył šcedrje płaćić
Za hospodu a lubosć wšu,
A nuzy wšej a bědže haćić.

A wobhladuja dwór a dom
Sej na wše boki dele, horje:
Jow wróćimy so z nalěćom;
Nam na serbskim so traje dworje.

38. Judit.

We kraju Abrahama hordži so
Kaž ptak Betulija na skale nahlej —

Tam Holofernes kral ze zlóscú žahľej
Na skału wójsko šćuwa podarmo . . .

Bjez wuspěcha su wšitke wjerčizny —
Tu pak Řetulianam z hłodom hrozy
Smjerć surowje, a krajej chcedźa wbozy
Juž wrota wotewrić do twjerdźizny.

„Mi džeržēc hišće jeno dny so tři,
A pomhać Bóh nam budže!“ Judit prosy.
A modli poséo w popjele a bosy
So, Bóh zo dał by mōc a miłosé ji.

Džen třeći rudženje pak kónca ma.
A Judit, cyłe hdyž so město tyši,
Ze drastu njewjesčinskej čělo pyši
A z města kroči z džowku do lěhwa. —

Kral z krasnoséu jej' rozkuzleny je
A jaty. Z juskom we wutrobje bije,
Hdyž wita ju, hdyž jima ju, hdyž pije —
Hač z winom spi na złotym sydadle.

A Judit z nóžnjow torhnje modlicey
So mječ a hłowu jemu z čěla smyknje
A džowcy do měcha ju khwatnje tyknje
A přez lěhwo dže z horda kročicy. —

„Bóh z nami je; k wam z jeho hłowu du.
Tuž wuwalče so na nich!“ Judit woła.
A wala we wołańcy so do doła
A čérja jich a lěhwo dobydu. — —

„Ze šijow wšěch so sława tebi lij!
Ty ludu našeho sy česć a pycha,
A tebje, dóníž žid žiwy žadyn dycha
Hdže, wuzběhować budža na wěki!““

O juskaj z česću, z pychu, Serbowka!
Čiń z myslu wutrobitej za Juditu,
Zo z měrom dom by był we twojim škitu!
Budž Serbam modleřka, budž rjekowka!

39. Powučenje.

We wsy wječor zwonješe so z wěže,
 Zamysleny hladach na zerja —
 Tu mi w nizkej worješincy zběže
 Lubozniwa přede mnu so hra.

Zyba čeńke hwizda z waha wyski,
 — Z hnězka k njej so měri pyskow pjeć —
 Wuči při spěwanju drobne pyski
 Wótrič, zawěrać a wotewrjeć. —

Na piščałku kaž škórc njefifoli,
 Ani, jako ročk sej cynkota,
 Škropawje kaž sroka nješkrěkoli,
 Ani, jako wrobl šćekota.

Kaž mać do wucha je z prěnja šukla
 Jej, hdyž hrěješe so w hnězdašku,
 Kaž je wot maćerje dale wukla,
 Hdyž z njej skakotaše w kerjašku;

Kajkež hłosy z cyrobu do šijklí
 Mać je pleńčila jí spěwata,
 Tajke zynki zybíne a čiki
 Zyba nětko wuči młodžata.

Wótrišo a wjeselišo juska,
 Zyba do hnězdaška młodžatam,
 Kotrež zynki zybíneho kuska
 Za njej pospytuja tu a tam. —

Młode wuknu wjesele a khmanje,
 Pyski pruhuja ze žadosću.
 Je to hwizdanje, je čikotanje,
 Zo so hněžko třase z radosću. — —

Z maćerinyem słowom, serbska maći,
 Tak sej džěčatka kaž zyba wuč,
 — Nic, stož z cuzym daji so a haći — —
 Serbske zynki ze rtow serbskich budź!

A či z čestnej pychu serbowanja
 Kćēć a wonjeć budže cyły dom,
 Budže jako ze pčołami z ranja
 Radować so serbskej' lipy štom.

40. Zrudny nawrót.

Hdyž jabłoń běše rozekćěla,
 K nam přiwezy so łastowička —
 Bě khwatkne jara z juha jěla;
 Ji čerwjeń pyrješe so z lička. —

Po hródzi lěta skok a skludnje
 A stare hněžko wita rada —
 Što čini na dobo tak zrudnje,
 Hdyž kruče na domjacych hlada?

A widluje po cylym dworje
 A widli widli do jstwy rěci
 A ke komoram kuka horje
 A z hlosom nimale kaž škrěci . . .

Ach maćeřku tu dušnu pyta,
 Kiž dobra z njej by jara była,
 Jej džak chce dać a čikot myta,
 Kiž młodžatka by w hněžku kryła. —

Ach łastojčka, ty swérne žatko,
 Mać doma njej'; won w čornym kóžku
 Su na fararjec čiche ladko
 Ju dowjezli — wot cyrkwe trošku. —

A bolosć hraba za łastojčku,
 Hdyž za maćeřku mortwej žedži,
 A do křidleškow tlóći hłójčku
 A z čicha tak a zrudna sedži —

Wozjewjenje a próstwa předsydſtwa a wubjerk Maćicy Serbskeje.

W měrcu l. 1902 předsydſtvo a wubjerk M. S. na wjacorych zamožitych sobustawow a přečelov dla dotwarjeňa serbského narodneho domu próstwu wupóslaštaj; próstwa so wusłyša wot 15 nadobnje zmyslenych knjezow (to rěka: z tymi, kiž běchu na próstwinym listnje hižo mjenowaní), a předsydſtvo M. S. z pomocu twarského wubjerk a hlowneje zhromadžizny lěta 1903 wuzwoleneho po jeje poručnosći w dobrej nadžiji na woporniwosć sobustawow w Božim mjenje dotwarjenje Maćičného domu předewza. Dokelž pak požonki dotal přilubjene njedosahaju, redaktor Časopisa M. S. wonu próstwu tu po słowie zjawnosći přepodawa, zo bychu ju wšitke sobustawy zhoniše, a ma krutu nadžiju do woporneje a nadobneje mysle sobustawow a přečelw M. S., zo nětko w poslednjej hodžinje našu próstwu wusłyša a tak wulcy wažny započaty wótčinski skutk spěchujo nam pomhaju k dobremu kóncej dowjesé. Štóż chce Maćicy Serbskej po 3000 hr. na dom požčić, njech to dobročiwje prawje bórzy Maćicnemu zarjadnikéj přizjewi; jeho adressa je po němsku: Rechtsanwalt und Kön. sächs. Notar Michael Ziesch in Bautzen, Sachsen. Próstwa pak ma so takle:

Wjelečešeny knježe! Předsydſtvo a wubjerk Maćicy Serbskeje mataj za swoju čestnu winowatosć, z telko woporami započaty serbski Maćicný Dom skerje lěpje dotwarić; a to čim bôle, dokelž Maćica tamne 5000 hr., kotrež su pola měščanskeje rady jako rukowanka zapołożene, přisadži, jeli twar za štyri lěta dokonjany njebudže. Njesměmy so tohodla z dotwarjenjom domu dlěje komdžić. Dotalny čisty wunošk z přenajeěa a dobrowólne dary dosahachu, zo mőzeše zarjadnistwo nic jenož dań a dawki porjadnje płacić, ale tež kóžde lěto 5000 hr. twarského dôlha wotstorčić. Po wobliženju wěcywustojněho budže druhi džél našeho domu něhdže 120,000 hr. płacić. K zadanjenu tutoho noweho twarského dôlha dosahaju nam nětko hižo zwostawace 5000 hr. čisteho zbytka dospołnje. Štóż pak druhi džél domu nam najenského pjenjeza přinjese — a po nizkim

wobličenju smě so z najmjeňša 5000 hr. čisteho wunoška wočakować — ma so zaso k wotpłačenju twarskeho dołha nałožić.

Ale kak my trěbne 120,000 hr. zwjedźemy? 60,000 hr. chcemy pola měščanskeje nalutowańje požcić a jako přenju hypotheku na ležownosć zapisać. Žbytne 60,000 hr. pak maju sobustawy zwjesč z požčonkami po 3000 hr. abo wjacy. Tele požčonki budźa jenajkeje hódnosće a so zhromadnje jako druha hypotheka zapisaju; zadanieć budźa so z $3\frac{1}{2}$, wot sta; wupožčeř njenomže je do pjećich lět wupowjedzić.

Na připołożenym listnje mjenowane sobustawy su zwólniwe, pódla stojace sumny požcić. Dokelž pak te hišće njedosahaju, wobroćataj so předsydstwo a wubjerk Maćicy Serbskeje tež na Was z dwórlowej próstwu, zo byšće so na tutym narodnym skutku z požčonku wobdželić, připołożene wobswědčenje wupjelní a je nanajpozdžišo do 31. měrca tohole lěta předsydźe Maćicy Serbskeje, knjezej can. cap. cant. J. Łusčanskemu w Budyšinje wróćo pósłal.

Płaćić změja so požčonki w běhu lěta 1904.

Předsydstwo a wubjerk mataj tónle puć za najpřihódniši a nadžijataj so, zo jeju próstwa podarmo njebudže.

Budyšin, džeń 14. měrca 1902.

Can. cap. cantor Jurij Łusčanski,
předsyda Maćicy Serbskeje.

Farań A. Kubica,
předsyda wubjerkaka M. S.

Sčěhuja mjena tych, kiž běchu hižo požčonki po 3000 hr. přilubili.

Wobswědčenje přilubjenja požčonki je tajkele:

Podpisany přilubi, zo chce k dotwarjenju Maćičneho doma pod wuměnjenjemi we wokolniku z 14. měrca 1902 postajenymi požčonku wot ... hr. zwolić.

(Podpis.)

W o b s a h.

Nastaše a rozwieše dolnoserbskego pšawopisa. Napisał G. Šwela	str. 3.
Někotare pšawidla za dolnoserbski pšawopis. Napisał G. Šwela	„ 23.
Naše wěcniki z wukóneom „awa“. Zestajał a podał Jan Radyserb-	
Wjela	„ 37.
Serbske swójbne mjena. Zestajał a wukładował Matej Handrik-	
Slepjanski	„ 43.
Serbsey tolmačerjo před sudom. Spisał dr. J. Pilk	„ 59.
Słowa z wukóneomaj -ski a -stwo. Pojednał dr. Ernst Muka	„ 64.
Nekrolog XLIV. (Jan Herman Mrózak, z podobiznu)	„ 71.
Wućahi z protokollow M. S.	„ 74.
Zapis darow do museja M. S.	„ 78.
Rozprawa wo knihiskładze M. S.	„ 80.
Basnje Jakuba Čišinskeho:	
Wózma zběrka: Z křídłom wörjolskim	„ 81.
Džewjata zběrka: Z juskom wótčinskim	„ 126.

W o b s a h.

Basnje Jakuba Ćišinskeho:

Wósma zbérka: Z křídłom worjośkim	str. 81.
Dżewjata zbérka: Z juskom wótčinskim	„ 126.

Z tutym wudawa so:

106) Brotyfa na l. 1904.

P r ó s t w a.

Wšitke sobustawy, kotrež pjeru wodźa — a tych je wjele — nanajnaležnišo prošu, zo bychu mi nastawki — njech mjeńše, njech wjetre — k woćišćenju w našim Časopisu přečelniwje přisyłali. Polo serbskeje wědomosće je hišće jara mało wobdžělane.

Redaktor.
